

GRAVPLASSMELDING
FOR SANDNES KOMMUNE 2015 - 2040
Vedtatt i Sandens bystyre. 15.12.2015

SANDNES KOMMUNE

INNHOOLD

	INNLEDNING	SIDE 5
KAPITTEL 1	OPPSUMMERING, MÅL OG STRATEGIER	SIDE 7
	1.1 Hovedmål for gravplassforvaltningen i Sandnes	1.2 Aktiv arealpolitikk og planlegging
		1.3 Oppsummering
KAPITTEL 2	FORUTSETNINGER	SIDE 9
	2.1 Lover og regelverk	2.6 Strategi for å øke kremasjonsandelen
	2.2. Folketall i soknene	2.7 Alternative gravtyper
	2.3 Prognoser for dødelighet	2.8 Hensyn til livssyn og religion
	2.4 Definisjoner	2.9 Bevaring
	2.5 Planleggingsfaktorer	
KAPITTEL 3	GRAVPLASSENE I SANDNES KOMMUNE	SIDE 23
	3.1 Gravplassturktur i Sandnes	3.6 Sviland kirkegård
	3.2 Sandnes gravlund	3.7 Høle kyrkjegard
	3.3 Gand Gravlund	3.8 Malmheim kirkegård
	3.4 Soma Gravlund	3.9 Riska gravlund
	3.5 Høyland gravlund	3.10 Riska gamle kirkegård
KAPITTEL 4	AREALBEHOV	SIDE 43
	4.1 Utnyttelse av eks. anlegg	4.4 Behovet for nye gravplasser i Sandnes
	4.2. Arealutviklingen for gravplassene i Sandnes	
	4.3 Behov for gravplassareal frem mot 2040 i Sandnes	
KAPITTEL 5	KONKLUSJONER	SIDE 49
	5.1 Tidsperspektiv i planleggingen	5.4 Konsekvenser
	5.2 Økende behov for gravplasser	5.5 Videre planlegging
	5.3 Nødvendige utvidelser og nyanlegg.	
KAPITTEL 6	VEDLEGG	SIDE 53
	6.1 Metodikk for prognoser	6.4 Erfaringstall
	6.2 Befolkningsprognoser (...)	6.5 Historikk
	6.3 Prognoser for gravbehov i Sandnes 2015-2040	6.6 Vedtekter for gravplassene i Sandnes
		6.7 Kildehenvisning

*Gand gravlund
Foto: Jenny A. Madland*

INNLEDNING

Revisjonen er gjennomført av gravlundsforvalter Jenny A. Madland og landskapsarkitekt MNLA Kine M. Krogh Olesen. Den nedsatte arbeidsgruppen har bistått i arbeidet. Arbeidsgruppen bestod av; Seksjonssjef Arne Torgersen, landskapsarkitekt MNLA Ove Fosså, prosjektmedarbeider Anna K. Svihus, gravlundsconsulent Elaine R. Sjøholt og rådgiver Arne Jørgensen. Arbeidet er utført med mandat fra og i dialog med kirkeverge Andreas E. Eidsaa jr. Sandnes kommune har opphavsrett på de fleste bildene i gravplassmeldingen. Andre kilder er kreditert i bildeteksten.

antall døde, prognoser for antall døde pr. bydel pr. år, samt nåværende kremasjonsprosent. Dataene er utarbeidet av Sandnes kommune i forbindelse med rullering av kommuneplan 2015-2030, samt bygger på befolkningsprognoser utarbeidet av Sandnes kommune og data fra gravplassforvaltningsprogrammet Ecclesia.

Gravplassmeldingen legges ut på offentlig høring i mai 2015. Sandnes kirkelige fellesråd har godkjent gravplassmeldingen i høringperioden, og gravplassmeldingen ble endelig vedtatt i bystyret 15.12.2015.

Meldingen bygger på erfaringstall samlet av Bymiljø park og vei, samt tidligere rapporter utarbeidet av Fosså A.S. Basis for beregningene i meldingen er

Gravplassmeldingen gir et godt grunnlag for å videreføre en god og forsvarlig forvaltning av gravplassene i Sandnes kommune.

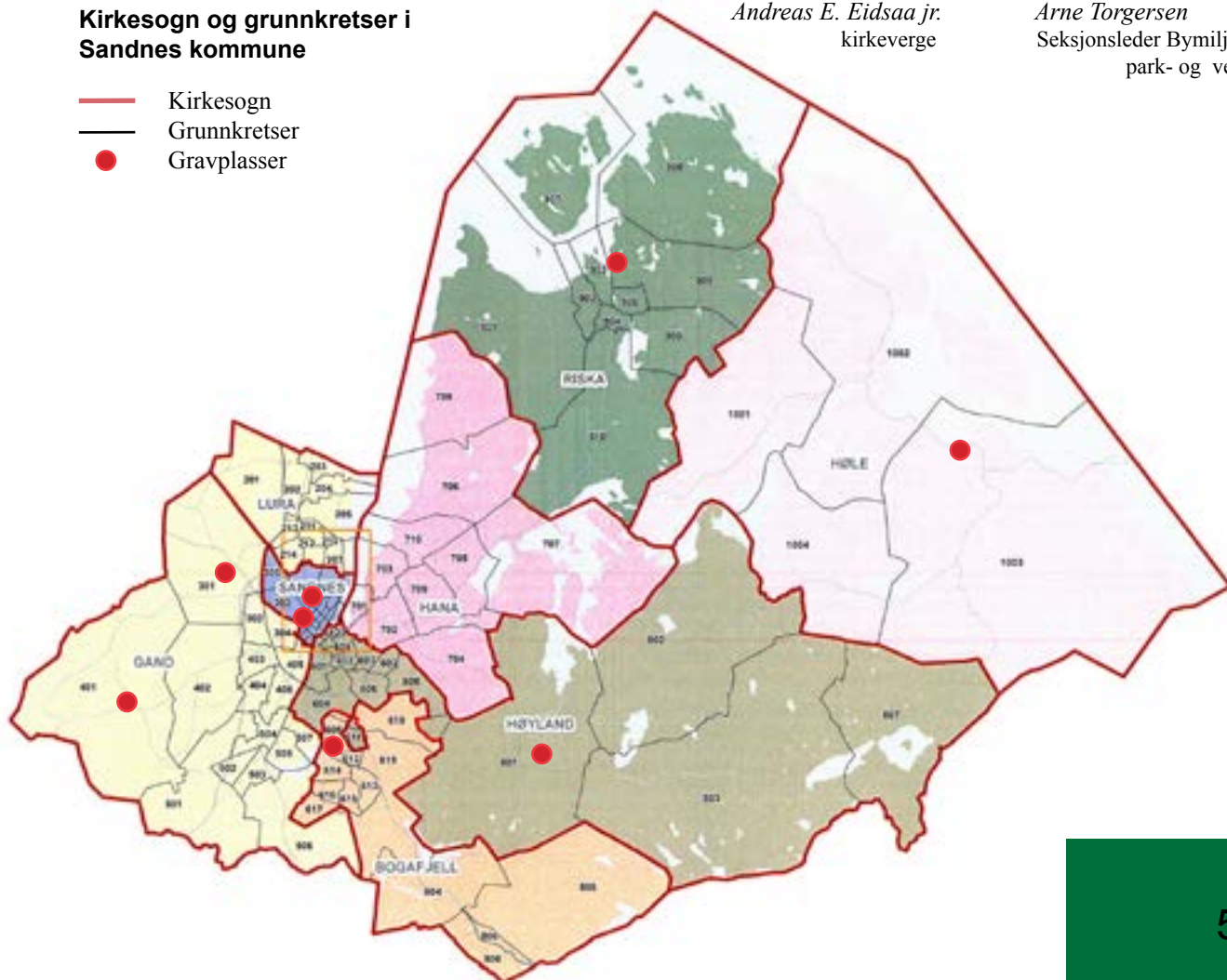
Sandnes, 15.12.2015

Andreas E. Eidsaa jr.
kirkeverge

Arne Torgersen
Seksjonsleder Bymiljø
park- og vei

Kirkesogn og grunnkretser i Sandnes kommune

- Kirkesogn
- Grunnkretser
- Gravplasser

*Soma gravlund, hvilebenk felt D.
foto: Kine K. Olesen*

KAPITTEL 1

OPPSUMMERING, MÅL, OG STRATEGIER

1 1 HOVEDMÅL FOR GRAVPLASS-FORVALTNINGEN I SANDNES

1.1.1. Sandnes kommune bør til en hver tid ha ledig kapasitet for 5% av kommunens innbyggere.

Kommunen plikter å avsette areal slik at det til en hver tid er ledige graver tilsvarende 3% av kommunens befolkning, som et lovpålagt minimum, jf. Gravferdsloven §2. I Sandnes praktiseres et føre var prinsipp, som innebærer at det til en hver til planlegges for å ha 5% ledig kapasitet på gravplassene. Dette er et viktig plangrep for å imøtekomme den høye forventede befolkningsveksten i kommunen og sikre at 3% kapasitet til en hver til opprettholdes, også ved uforutsette hendelser.

1.1.2. Sandnes kommune skal etterstrebe å tilrettelegge tilgjengelige gravplasser lokalt i soknene, for alle byens innbyggere.

Tildeling av gravplass i kirkesognet man søker til er gjeldene forvaltningspraksis i Sandnes kommune.

1.1.3. Sandnes kommune skal tilby et bredt tilbud av gravtyper, med respekt for ulike livssyn og religioner.

For å imøtekomme ulike livssyns behov, skal gravplassene tilrettelegges med etterspurte tilgjengelige gravtyper, som det dokumenteres behov for i kommunen.

1.1.4. Gravplassenes skjøtsel og vedlikehold skal etterstrebe høy kvalitet for å ivareta behovene gravplassenes egenart tilsier.

Sandnes kommune ivaretar kulturminner og grønne verdier på gravplassene på en forsvarlig måte.

1.1.5. Sandnes kommune skal ivareta gravplassenes særegenhet.

Bevaringsplaner for gravplassene i Sandnes søkes

utarbeidet innen 2020. Det bør settes av midler til gjennomføring av planarbeid og oppfølging av bevaringstiltak for de kulturhistoriske verdiene knyttet til gravplassene.

1.1.6. Sandnes kommune skal etterstrebe tiltak for å øke kremasjonsandelen til landsgjennomsnittet på 38%.

Det arbeides for å øke kremasjonsandelen i Sandnes. Se kapittel 1.3.1. Kommunen fremmer urnegravstilbudene, for å oppnå økt arealutnyttelse på gravplassene. Det vektlegges at valgfriheten til begravelserform skal ivaretas.

1.2 Aktiv arealpolitikk og planlegging

For å oppnå målene som her er satt for gravplassforvaltningen i Sandnes, må det føres en aktiv arealpolitikk, hvor det vektlegges viktigheten av å sette av og bygge ut gravplassareal i tide. Planleggingen av gravplassbehovet må være fremtidsrettet og holde minimum et 25 år perspektiv på kommuneplannivå. Det må arbeides med å sette av fremtidig arealbehov, på minimum 130 daa i kommende kommuneplanperiode. Gravplassene må planlegges, reguleres og prosjekteres i god tid, for å opprettholde gravplasskapasiteten. Reguleringer bør ferdigbehandles senest fem år før utvidelsesbehov, og tekniske planer bør foreligge senest to år før utvidelsesbehovet.

Eksisterende gravplassareal kan ikke bygges ned, når behovet for gravplassareal er økende. Arealbehovet skal planlegges etter reell kremasjonsandel, for å unngå underdimensjonering av nødvendig gravplassareal.

Gravplassmeldingen legges som grunnlag for fremtidig arealdisponering og politikk vedrørende gravplasser i Sandnes. Det må vektlegges å løse gravplassbehovet for Sandnes Øst, prioritere utvidelsen av gravplassarealet Malmheim, samt løse gravplassbehovet tilknyttet rådhusmarka og sentrumsgravplassene, med fokus på å sikre lett tilgjengelige gravplassarealer, og sammenhengende grøntstruktur i sentrum.

1.3 OPPSUMMERING

I dag forvalter Sandnes kommune totalt 332,7 daa gravplassareal i drift, og 3,45 daa nedlagt gravplassareal. På dette arealet finnes totalt 7378 ledige opparbeidede graver pr. januar 2015. Gravkapasiteten utgjør 14417 graver når man regner med alle planlagte utvidelser (regulerte utvidelser), eksklusiv frigitte graver. Forhold som ubegrenset festetid og dårlige jordforhold, gjør at frigitte graver er en svært usikker faktor.

I perioden 2015-2040 viser prognosene et totalt gravbehov på 9573 graver. Befolkningsprognosene er på grunnlag av kommuneplan 2015-2030. For perioden 2031-2040 er det forutsatt en befolkningsvekst på 1,25%. Det er sannsynlig at det kan forventes et høyere innbyggertall i perioden enn hva fremkommer av prognosene for 2031-2040, grunnet utviklingen av Sandnes øst. Gravkapasitet på opparbeidede graver forventes under lovpålagt 3% kapasitet i 2028, og tom i 2036, om regulerte utvidelser ikke opparbeides. Selv med regulerte utvidelser er trenden negativ, og gravplasskapasiteten vil ventes full etter planperiodens utløp.

Det minimale utbyggingsbehovet vil være på 110 daa etter netto behov for graver, dersom kapasiteten på gravplassene skal opprettholdes slik som i dag. Det anbefales av overnevnte grunner, samt usikre faktorer i beregning av befolkningsvekst, at det arbeides for å avsette 215 daa til gravplassareal i perioden. Sandnes

øst utgjør over halvparten av arealbehovet i perioden, på 105 daa, da det bør planlegges et stort sentralt anlegg for den nye bydelen, som vil serve gravbehovet langt frem i tid.

Det arbeides kontinuerlig med å sikre tilstrekkelig gravplassareal. Arealene bør sikres slik at forvaltningspraksis om tildeling av grav i eget sogn kan opprettholdes. Areal anbefales avsatt i kommende kommuneplanprosesser og det må avsettes midler til opparbeiding av planlagte gravfelt.

Planlegging av arealavsetningen bør hensynta følgende anbefalinger vedrørende gjeldende gravplasstruktur:

1.3.2 Etablering av nye gravplasser:

Gravplasser er anlegg som må planlegges over tid. Trekker, alleer og annen beplantning er viktige element på gravplassen, og det kan ta en generasjon før planlagt uttrykk på gravplassen er realisert. For å få vakre anlegg, med rom for ro og ettertanke, må man planlegge langt frem i tid. Man må løfte blikket utover planperioden, gjerne en 100 år frem i tid, for å se det helhetlige bildet i gravplassplanleggingen. Det er viktig at dette tas høyde for når man skal avsette nytt areal, og planlegge opparbeidelsen av gravplassene. Det er dermed behov for at det planlegges for å etablere gravplassareal ut over behovet i den 25-årige planperioden.

1.3.3 Følgende utvikling av gravplassanleggene anbefales i planperioden:

Rammegrav med smijernsgjerde, Høle kyrkegard, felt A
Foto: Kine Krogh Olesen

Gand gravlund: Det er stort utbyggingspress på regulert areal for utvidelse. Areal situasjonen må avklares i områdereguleringen for Skeianeområdet. Den midlertidige barnehagen må avvikles for at opparbeidelse av gravplassarealet på Rådhusmarka kan finne sted. Stor etterspørsel på graver. Det er behov for masseutskiftning grunnet dårlige jordforhold, for å få ned omløpstiden. Behov for masseutskiftning gjør at det ikke kan tildeles graver i området. Gravlundene bør derfor utvides på regulert areal i perioden 2016-2018. Behov for omlegging av gravfelt til forskriftsmessige gravstørrelser. se 2.4.5.

Sandnes gravlund: Har utfordringer med naboskap, hvor det planlegges boliger tett inntil gravlundsmuren. Stor etterspørsel på graver. Det er behov for masseutskiftning grunnet dårlige jordforhold, for å få ned omløpstiden. Behov for sammenkobling med Gand gravlund i perioden. Behov for omlegging av gravfelt til forskriftsmessige gravstørrelser. se avsnitt 2.4.5.

Høle kyrkegard: Omlegging av gravfelt A-O er gjennomført. Arbeider med å legge om eksisterende vannledning i gravareal utom kyrkegården pågår i 2015, og tilrettelegging av felt D/A og E/A for gravlegging. Høle vil ha god kapasitet i perioden.

Malmheim kirkegard: Kirkegården ventes full i 2034. Kirkegården har lav gravkapasitet, og er slik sårbar for befolkningsendringer. Det er derfor stort behov for avsetting av areal for utvidelse.

Soma gravlund: Gravlundene ventes full i 2028. Det må opparbeides flere felt, og parkering i perioden. Det er

behov for regulering av areal for utvidelse, ca. 40 daa.

Høyland kirkegard: Kirkegården ventes full i 2027. Utvidelse med felt E bør skje i 2021. Det må vurderes å sette av nytt areal Høyland nord med inntil 20 daa. Behov for omlegging av gravfelt til forskriftsmessige gravstørrelser. må vurderes se avsnitt 2.4.5.

Riska gravlund: Står under arealpress i pågående reguleringsplanprosess 2015103, hvor noe gravplassareal foreslås omregulert til boligformål. Felt D må på 17,3 må påbegynnes i senest 2030. Forutsatt at arealet består som gravplassareal, er det tilstrekkelig avsatt areal i perioden.

Riska gamle kirkegard: Det må avklares hvordan arealet best benyttes i fremtiden.

Sviland kirkegard/Sandnes Øst: Det er behov for avsetting av areal for utvidelse og til parkering. Kirkegården har lav gravkapasitet, og er slik sårbar for befolkningsendringer jf. avsnitt 2.5.1. Lokale forhold ved eksisterende anlegg gjør at anlegget på Sviland ikke anbefales utvidet til å serve Sandnes øst.

Erstatningsareal for Stokkalandstomta: Foreslått gravplassareal på Stokkaland utgikk i kommuneplan for Sandnes 2015-2030. Det må sees på erstatningsareal og det foreslås ny gravplass på Figved på 30 daa.

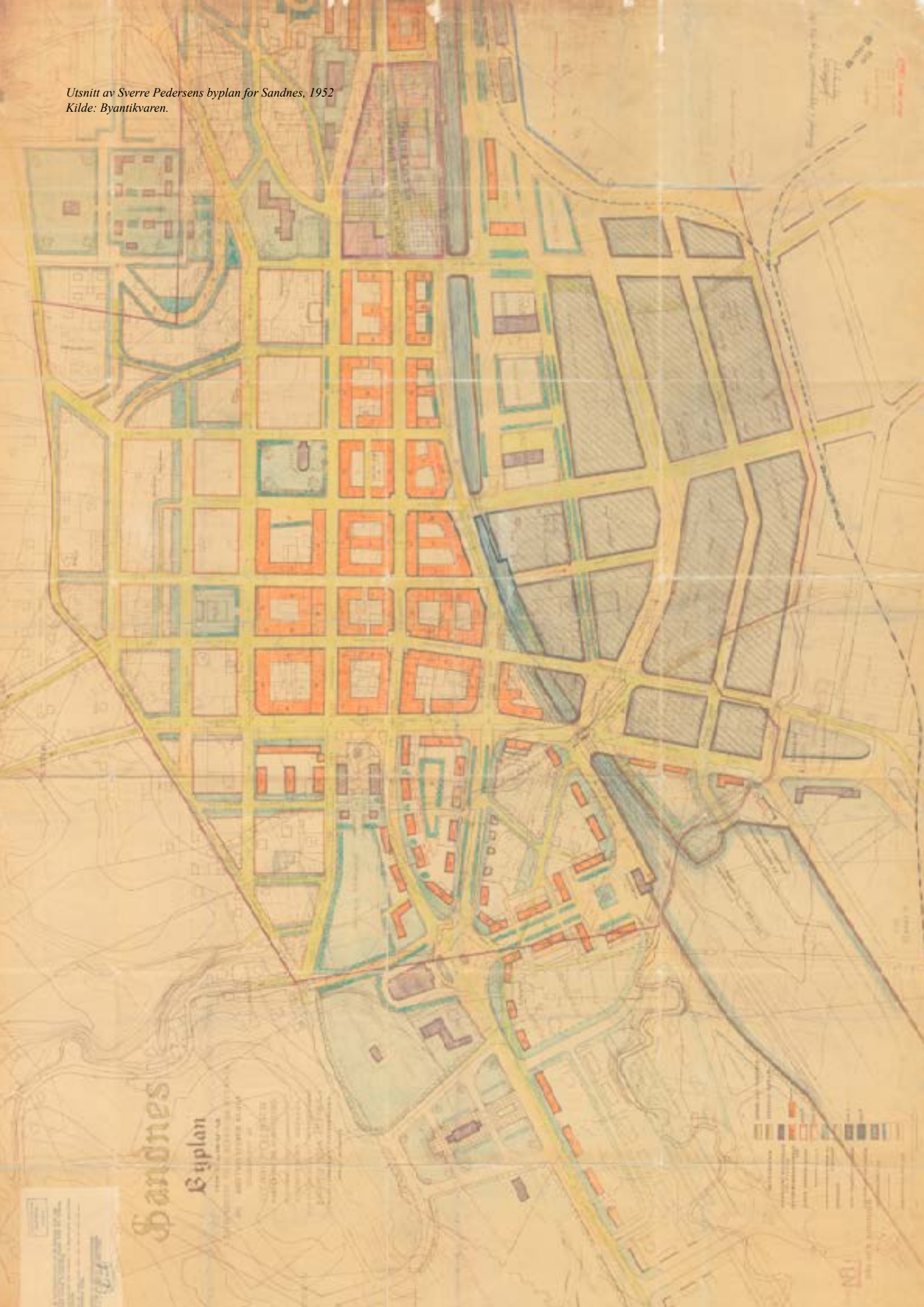
Sandnes Øst: Det bør avsettes et areal på 105 daa, for å imøtekomme det fremtidige behovet for gravplass til den planlagte befolkningen på 40.000 innbyggere. Det må planlegges utvidelsesmulighet ut over planperioden.

1.3.4 FØLGENDE UTVIDELSER OG UTBYGGINGSTEMPO FORESLÅS I PERIODEN FOR Å IMØTEKOMME FREMTIDIG GRAVPLASSBEHOV:

		graver	areal	status	byggeår
Sandnes vest	behov				
Gand felt V	utvidelse 1	900	8,8 daa	regulert	2016 - 2018
Malmheim	utvidelse 1	300	3,8 daa	ikke regulert	2016-2020*
Sviland parkering	utvidelse 1	-	0,5 daa	ikke regulert	2016-2020*
Sandnes vest (Figved)	nyetablering	3000	30 daa	ikke regulert	2018-2025*
Soma H	utvidelse 1	1.383	14,0 daa	prosjektert	2018 - 2021
Sviland	utvidelse 2	300	3,04 daa	ikke regulert	2020-2025*
Soma G	utvidelse 2	1.975	20,0 daa	prosjektert	2025 - 2030
Soma F (ca.)	utvidelse 3	1185	21,4 daa	regulert	2030-2033
Soma ny utvidelse	utvidelse 4	4000	40,5daa	ikke regulert	2035 - 2040
Sandnes øst 1	nyetablering	9382	50 daa	ikke regulert	2020 - 2029*
Høyland E	utvidelse 1	1341	12,4 daa	prosjektert	2021 - 2024
Høyland	utvidelse 2	987	10,0 daa	ikke regulert	2028 - 2032
Riska D	utvidelse 1	933	10,0daa	regulert	2030-2035
Høyland F	Utvidelse 3	854	3,8 daa	regulert	2035-2038
Sandnes øst 2	utvidelse 1	9382	55,0 daa	ikke regulert	2038 - 2040

Tabellen viser foreslåtte utvidelser på 151,8 daa. med angivelse av utbyggingsår. Første årstall angir når utvidelsen bør være ferdig for at en skal unngå å bruke av gravreserven på 3 %. Siste utbyggingsår er satt ett år før gravplassen etter beregningen vil være helt full. For noen av utvidelsene kan oppdeling i flere bygge-trinn vurderes. For de utvidelser som det foreløpig ikke er konkrete planer for (merket *) Lokalisering av øvrig arealbehov på 63,2daa bør utredes i kommende kommuneplanprosess.

Utsnitt av Sverre Pedersens byplan for Sandnes, 1952
Kilde: Byantikvaren.

KAPITTEL 2 FORUTSETNINGER

2.1 LOVER OG REGELVERK

De viktigste lover og forskrifter som gjelder gravplasser og gravferder i Norge er følgende:

- Lov om gravplasser, kremasjon og gravferd (gravferdsloven) av 07.06.1996, nr. 32, sist endret 01.07.2012.
- Forskrifter til lov om gravplasser, kremasjon og gravferd (gravferdsforskriften) av 10.01.1997, nr. 16, sist endret 22.01.2014
- Lov om Den norske kirke (kirke-loven) av 07.06.1996, nr. 31, sist endret 01.01.2014.
- Lov inneholdende visse Bestemmelser om Behandlingen af Lig (likbehandlingsloven), av 4. juni 1898, sist endret 01.01.1995.
- Lov om trdomssamfunn og ymist anna, av 13. juni 1969, nr. 25, sist endret 01.01.2006.
- Lov om kulturminner (kulturminneloven), av 9. juni 1978, nr. 50, sist endret 01.01.2010.
- Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven), av 27. juni 2008, nr. 71, sist endret 01.01.2015.
- Lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven) av 21. juni 2013.
- Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) av 19. juni 2009, sist endret 20.06.2014

2.1.1 Gravferdsloven

Gravferdsloven påvirker beregningene av gravbehov i kommunene bl.a. gjennom krav til antall ledige graver, jfr. lovens § 2, 1. ledd:

I hver kommune skal det være en eller flere gravplasser av slik størrelse at det til enhver tid er ledige graver for minst 3 pst av kommunens befolkning.

2.1.2 Vedtekter for gravplassene i Sandnes

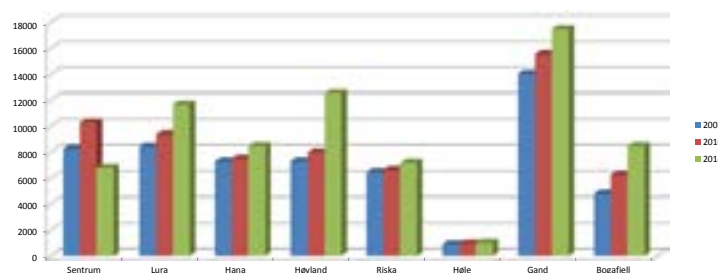
Gravplassene i Sandnes forvaltes etter lokale gravplassvedtekter, (heretter kalt vedtektene), godkjent av Stavanger bispedømmeråd den 06.08.2014. Se s.64-67.

2.2 FOLKETALL I SOKNENE

Folketall fordeles pr. kirkesogn, ved skolestart. Se tabell 6.2 s. 54 for fordeling mellom bydeler og gravplasser.

Kirkesokn:	Gravplass:	Folketall i 2014:
Sentrum	Soma/Sandnes/Gand	6803
Lura	Soma/Sandnes/Gand	11678
Hana	Høyland	8488
Høyland	Høyland/Sviland	12570
Riska	Riska	7178
Høle	Høle	1022
Gand	Soma/Sandnes/Gand/Malmheim	17507
Bogafjell	Høyland	8477
Totalt		73723

Tabell 1.1: Befolkningsutviklingen i kirkesognene fra 2005-2014.

I 2040 ventes en befolkning på 117771 innbyggere. Prognoser for utviklingen av folketall er basert på befolkningsprognosene utarbeidet til kommuneplan for Sandnes 2015-2030. Perioden 2031-2040 er det forutsatt en befolkningsvekst på 1,25%. Grunnmaterialet var fordelt pr. skolekrets, og er videre delt i kirkesogn, og gravplassstilhørighet, for å kunne beregne fremtidig kapasitet på de ulike gravplassene. Se tabell 6.4 side 54.

2.3 PROGNOSE FOR DØDELIGHET

Beregningene baseres på overnevnte prognoser, se tabell 6.4 side 54. Tallene gir en indikasjon på hvordan antall døde og gravplassbehovet vil utvikle seg, sett i sammenheng med forventet gravkapasitet. Totalt benyttes ca. 15300 graver de neste 25 årene i Sandnes.

2.4 DEFINISJONER

Forutsetninger og begrepsforklaringer som er relevante for forståelsen av gravplasmeldingen:

2.4.1 Anleggsbegreper

Gravplass er vedtatt fagbegrep, som benyttes om anlegg for bisettelser, og gravlegging, etter gravferdsloven. Gravlund, kyrkjegard og kirkegård benyttes, som egnavn i Sandnes. Kirkegård benyttes kun om eksisterende gravplasser som har kirkebygg, eller kapell med tilknyttet menighet lokalisert til gravplassen. Disse egnavnene opprinner fra kirkeprotokollene.

2.4.2 Fredningstid

Gravferdsloven § 8:

En grav kan nyttes til ny gravlegging når det har gått minst 20 år siden siste gravlegging og vedtektene for kirkegården ikke fastsetter en lengre fredningstid. Urne kan likevel nedsettes i kistegrav selv om fredningstiden etter første ledd ikke er utløpt. Når en gravplass nedlegges, skal den være fredet i minst 40 år etter siste gravlegging.

For gravplasser, gravfelt, barnegraver og for urnegraver generelt er fredningstiden 20 år.

Lengre fredningstid enn 20 år er nødvendig når omdanning i graven går langsomt, grunnet tette jordmasser med høyt vanninnhold, og kaldt klima. I Sandnes er fredningstiden for kistegraver fastsatt til 35 år for følgende gravfelt:

Soma gravlund: felt 1-4 og AA, AB, AC, AD, AE, AF, AG, AH

Høyland kirkegård: felt 1-9, og AA, AB, AC, AD, AE, AF, AG

Sandnes gravlund: alle felt

Gand gravlund: alle felt unntatt felt F (barnegraver)

Riska gravlund: felt AA, AB, AC, AD og BC, BD, BE

Høle kirkegård: felt AA, AB, AC, AD, AE, AF, AG, AH og BA, BB, BC, BD, BE

Malmheim gravlund: felt 1- 5 og 7

2.4.3 Gravbehov

Gravferdsloven kommunen til en hver tid skal ha ledige graver for minst 3% av kommunens befolkning. Kravet må oppfattes som minstekrav. I praksis er gravbehovet større, og endres over tid grunnet:

1. Praktisert omløpstid.
2. Aldersfordelingen i befolkningen.
3. Endring i folketall.
4. Forvaltningspraksis om gravplasmelding etter soknetilhørighet.

Dette gjør at fastsettelse av gravbehovet i kommunen først og fremst baserer seg på beregninger med utgangspunkt i lokal praksis og befolkningsstruktur.

2.4.3 Omløpstid

Omløpstiden er den tid som går mellom hver gang en grav brukes. I beregningene brukes begrepet om den gjennomsnittlige omløpstid pr. gravplass. Omløpstiden vil alltid være lenger enn fredningstiden, og må ikke forveksles med denne. Oppad begrenses omløpstiden av maksimalt tillatt festetid. Det er ingen øvre grense for festetid i Sandnes. Omløpstid beregnes ut fra erfaringstall.

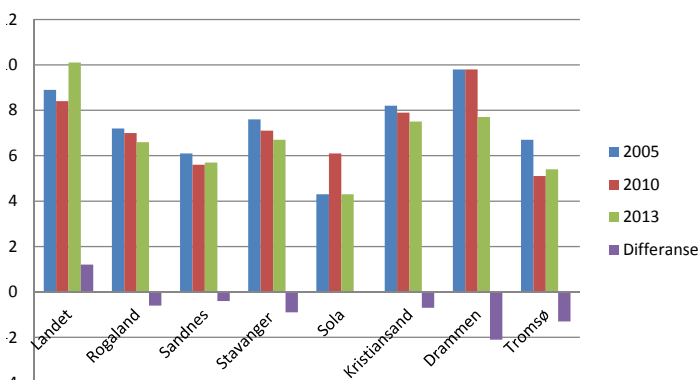
4.4.4 Dødsrate

Dødsraten defineres som antall døde i kommunen pr. 1000 innbyggere. Dødsraten har siste 20 årene sunket fra 6,5 i Sandnes, til 5,1, som tilsvarer 380 døde i 2014. Dødsraten er nå ca. 50% under landsgjennomsnittet på 10,1. Dette grunnet kommunens unge befolkning.

I andre norske byer har også dødsraten sunket de siste årene pga av innflytting av unge mennesker, ikke minst fra utlandet. Levealderen er også økende.

Prognosene viser at dødsraten for Sandnes holder seg i under 5 i hele perioden. Dersom Sandnes hadde hatt en dødsrate på landsgjennomsnittet i 2040, ville dette medført 695 døde i Sandnes dette året. Dette viser at prognosen på 568 døde i 2040 fortsatt er lavt ut fra antallet innbyggere. Selv om folkeveksten avtar noe i kommende år, vil det ikke medføre tilsvarende nedgang i antallet døde. Prognosene baseres derfor på foreliggende dødsrate på 5,1.

Utvikling av dødsrate 2005-2013

Kilde: Tall hentet fra Statistisk sentralbyrå

2.4.5 Gravstørrelse

Gravferdsforskriften (§ 13, 1. ledd) fastsetter at:
”Kistegrav skal være minst 3 meter lang og 1,5 meter bred. På gravplass anlagt før 1. januar 1997 kan hver grav være minst 2,4 meter lang og 1,2 meter bred.”
I Sandnes har 1,5m x 3,0 m vært brukt på alle gravfelt anlagt etter 1990.

For urnegraver fastsetter gravferdsforskriften (§ 14, 1. ledd): *«Urnegrav skal være minst 2,25 m² stor og deles opp i fire like store arealer som hver gir plass til en askeurne. På gravplass anlagt før 1.1.1997 kan gravene ha de opprinnelige dimensjoner.»*

I Sandnes ble det tidligere brukt samme gravstørrelse for urnegraver som for kistegraver, i eksisterende anlegg. Urnefelt med gravstørrelse 2,25 m² er etablert på og Riska i 2011, Soma i 2010, og Høyland i 2005. Gravferdsforskriften fastsetter følgende bestemmelser om størrelse på anonyme graver (§ 15, 2. og 3. ledd): *«Anonym kistegrav for dødfødte og barn under 1 år skal være minst 1,5 meter lang og 0,75 meter bred. Anonym urnegrav skal være minst 0,5 meter lang og 0,5 meter bred med plass for én askeurne.»*

For anonyme minnelunder for urner er arealbehovet 0.25m² pr grav, som utgjør 1/5 av en vanlig urnegrav.

2.4.6 Netto og brutto areal

Netto gravareal er mellom 30 og 50% av totalt gravplassareal. I beregningene av arealbehov er utnyttelsesgraden satt til 35 %. Brutto arealbehov omfatter arealene som ikke blir nyttet til graver, bl.a. veier og plasser, plantefelt, grensesoner mot naboarealer, driftsavdeling, drenering, avfalls-håndtering, vannposter, sittearealer, seremonibyg, parkarealer og parkeringsplasser. I tillegg kommer arealer som ikke kan nyttes til graver; som bratte partier, arealer med verneverdi, fjellgrunn, eller partier hvor grunnvanns-standen ikke kan senkes. Gravferdsforskriften § 8, stiller krav om at *«Drensledninger i gravfelt skal legges i egen trasé av minst 1 meters bredde mellom gravrekkene.»* Dette utgjør en nødvendig økning i areal for selve gravfeltene på 17 % ved full drenering.

Gravstørrelsen har stor betydning for antall graver pr. arealenhet, og utgjør netto arealbehov. Brutto arealbehov er beregnet til 12,8 m² for kistegraver og 6,4 m² for urnegraver.

2.4.7 Frigrav

Alle avdøde som var folkeregistrerte i Sandnes har rett til fri grav på gravplass i kommunen. Dette er en lovfestet rett til avgiftsfri grav i hjemkommunen, i 20 år (fredningstiden). Det samme gjelder dødfødte barn når en av foreldrene er folkeregistrerte i Sandnes.

2.4.8 Feste av grav

Dersom pårørende ønsker å bevare en grav utover fredningstiden kan graven festes. Det betales da en festeavgift for et bestemt antall år. I tillegg kan det festes én grav, unntaksvis to graver, for gjenlevende ektefelle eller andre nære slektninger.

Feste av ekstra grav og gjenfeste av gamle graver er i dag svært vanlig. På flertallet av landets gravplasser er de aller fleste gravene festet, mens en mindre prosent er frigraver.

Urne kan nedsettes i en kistegrav. Feste av tilleggsgrav er ikke nødvendig, når urne og kiste blir satt ned i samme grav. Fredningstiden forlenges med 20 nye år ved ny gravlegging i eksisterende grav.

Festetiden er 20 år. I Sandnes er det ingen begrensninger på hvor mange ganger festet kan fornyes. For bestemmelser om feste, se vedtektene §4, side 62.

2.4.9 Dobbel gravdybde

Graver med plass til to kister i dybden. Dette er tidligere forsøkt på Høyland og Sandnes, men benyttes ikke lenger i eksisterende anlegg, grunnet dårlige jordforhold.

2.4.10 Kalking av graver

Når omdanning i gravene går sakte, og gjerne ikke er komplett etter 35 år, kan tiltak for å få ned omdanningstiden vurderes. Dette kan gjøres ved kalking av graver. Kalk, vann og innblåsing av luft tilsettes graven, og denne prosessen reduserer omdanningstiden, med resultat av at gravene da kan gjenbrukes. Metoden er benyttet både i Oslo og i Trondheim.

2.5 PLANLEGGINGSFAKTORER

Følgende forhold må tas hensyn til ved planlegging og forvaltning av gravplassarealer i Sandnes:

2.5.1 Kostnader vedrørende etablering av nye gravplassarealer

Etablering av nye gravplassarealer utgjør betydelige investeringer. Erfaringer fra de siste utvidelsene i Sandnes, på Soma gravlund viser i gjennomsnitt kostnader på om lag kr. 10.000 eks mva pr. grav, eksklusiv utgifter til grunnerv, driftsareal og -bygninger og parkering, jf. saksfremlegg i sak 43/13 i utvalg for tekniske saker. Med bakgrunn i erfaringstallene, og prisstigning beregnes opparbeidelse av grav i nyanlegg til om lag kr.13.000 eks mva pr grav. Det gir en veiledende pris på rundt kr 1.200 pr. m² for opparbeidelse av gravplassareal. Utgifter til grunnerv vil variere etter lokasjon og vil utgjøre den største investeringskostnaden.

2.5.1 Ukjente faktorer

Det finnes flere faktorer som har stor innvirkningsgrad på gravbehovet, som ikke er tatt høyde for i prognosene, da de er uforutsigbare og vanskelig lar seg beregne. De viktigste av disse er:

- **Omlegging av gamle gravfelt:** Når gamle gravfelt med gravstørrelser anlagt før 1990 legges om til dagens størrelse, utgår mange graver pga. større arealkrav pr. grav enn det opprinnelig var planlagt. I tillegg utgår noe areal for fremkomst av moderne driftsutstyr.
- **Bevaringsplaner:** I bevaringsarbeidet vil det fremkomme mange graver som vil fredes grunnet kulturhistorisk verdi. Disse gravene er ikke trukket fra i prognosene.
- **Graver som ikke kan gjenbrukes.** Dette kan være graver som utgår pga. interne endringer på gravplassen, eller pga. uegnede omdannelsesforhold.
- **Fri festetid:** Det er ikke fastsatt et gitt antall år graver kan festes i Sandnes. Det vil si at privatpersoner hypotetisk kan betale festeavgift i evig tid for at graver ikke skal gjenbrukes. Beregninger er derfor gjort på erfaringstall, og har høy usikkerhetsfaktor.
- **Dårlige jordforhold på eksisterende gravfelt:** På Gand og Sandnes må det tas forbehold om at det ikke kan tildeles graver i området med dårlige jordforhold. Dette da det må "samles opp" sammenhengende områder (gravfelt), for at området kan masseutskiftes for å få ned omløpstiden.

2.5.2 Gravplassenes beliggenhet

Gravplassen(e) bør ligge i tilknytning til kirke, gravkapell og andre offentlige fellesareal med felles parkeringsanlegg. Gravplassarealet bør løses som et sentralt anlegg, da dette er mest effektivt driftsmessig og kostnadsbesparende. Arealer med høy grunnvannstand, myr, fjell og med lav dybde til grunnfjell er uegnet til graver.

Ideelt sett bør gravplassene i kommunen ligge nær de største befolkningsskonsentrasjonene. Å planlegge gravplassene, der innbyggerne bor vil ivareta gravbehovene på en forsvarlig måte. Den lokale gravplass ligger i rimelig nærhet av ens bosted, og det vil være tilstrekkelig gravplassareal som forvaltes både verdig og rasjonelt. Dette vil gi byens innbyggere anledning til å velge grav på sin lokale gravplass. I tillegg har byens befolkning anledning til å fritt velge urnegrav på den gravplassen de måtte ønske i Sandnes.

Tilgjengelighet til kollektivtransport er et viktig premiss

for besøkende på gravplassene. Mange som besøker gravplassen er lite mobile, og er ofte avhengige av kollektivtransport. Avstandene internt på gravplassen og til kollektivtransport, bør holdes lave, for å sikre god fremkommelighet for besøkende. Tilstrekkelig parkeringsdekning er viktig ved begravelsesseremonier. Ved opprettelse av nye gravplasser i Sandnes, bør det prioriteres å plassere disse i nærhet til kollektivknutepunkter for tog, busway eller buss. Det bør sees på løsninger for bedre kollektivdekning til hovedanlegget på Soma.

Det er stort behov for sentrumsnære, tilgjengelige gravplasser. Arealknapphet i sentrum er vanlig i de fleste byer i dag. Dette innvirker på at flere velger kremasjon, for å ha gravstedet i rimelig nærhet av der en bor. Plassering og tilgjengelighet har slik stor betydning. Erfaring om dette kan hentes fra Ålesund; I Ålesund ble det i 1970 anlagt ny kirkegård 15 km fra sentrum, og kirkegårdene i sentrum ble forbeholdt urner. Antallet kremasjoner økte i løpet av noen år fra 30 % til 60 %.

Temaet rundt gravplassens plassering i forhold til bosted er ikke kjent forsket på. Erfaring viser at mange mindre gravplasser fordelt utover i kommunen, lokalisert nær de største boligområdene er ønskelig. Bystyret har gitt uttrykk for at dette er ønsket arealpolitikk for gravplasser i Sandnes, i sak 181/94. I praksis viser det seg imidlertid at dette av forskjellige grunner kan være utfordrende eller uløselig. Den største utfordringen er å finne egnede ledige arealer.

2.5.3 Terreng

Terreng som planlegges for gravplassformål bør ha lav til moderat helning for tilrettelegging av kistegraver. I områder hvor det er større terrengforskjeller, kan det være behov for å avsette større areal for å løse netto arealbehov for graver, og oppnå universell utforming av interne gangveier og tilkomst til gravfeltene.

2.5.4 Naboskap

Utbygging tett inntil gravplasser kan skape brukerkonflikter, om det ikke tilrettelegges tilstrekkelig buffersoner mellom gravplasser og boligbebyggelse. Dette er et særlig aktuelt tema på Sandnes, Gand og Riska gravlund. Naboskap til etablert bebyggelse kan også vanskeliggjøre nye utvidelser av eksisterende anlegg.

2.5.5 Sammenheng mellom dødstill, demografi, befolkningsvekst og arealbehov

Antallet døde og gravlagte i Sandnes har vært økende de siste 20 årene. Økningen av antall døde har vært vesentlig lavere enn folkeveksten. Dette har sammenheng med demografien i Sandnes, som preges av en svært ung befolkning. Grunnet dette forventes

en høy økning i antall gravferder, trolig om 40-60 år. Arealbehovene frem mot 2040 må av denne grunn sees som et minste behov for fremtidige generasjoner.

2.5.6 KREMASJON

2.5.6.1 Krematorium

Kremasjoner gjennomføres ved interkommunal ordning, på Stavanger krematorium. Krematoriet har god kapasitet, og kort transportavstand til Sandnes. Det er tilrettelagt for at pårørende kan være tilstede ved kremasjonen, med eget rom hvor kremasjonen kan overværes, om ønskelig. Bygging av krematorium i Sandnes ble vurdert i formannskaps sak 86/08 hvor følgende vedtak ble fattet:

Formannskapet legger til grunn at det ikke er aktuelt å bygge eget krematorium i Sandnes.

Vedtaket er begrunnet i at dette blir store investeringskostnader og årlige driftskostnader, som er unødige, når Stavanger krematorium har kapasitet til å utføre kremasjoner for kommunene i Sør-Rogaland.

2.5.6.2 Kremasjon i Sandnes

Få har tradisjonelt valgt kremasjon i Sandnes, og dette kan ha flere årsaker. Trolig er hovedgrunnen lokale tradisjoner. Sandnes har en forankret bygde- og jordbruks-tradisjon, hvor kistegrav har vært det naturlige valget. Skikken ved å følge den avdøde helt til graven har vært viktig, og del av kristne tradisjoner fra gammelt av.

Det har tidligere vært tilstrekkelig areal til å dekke gravbehovet for kistegraver på gravplassene i Sandnes. Arealdisponeringen har dermed ikke innvirket til å bringe frem endringer i tradisjonene. Urbaniseringen og befolkningsøkning gjør at behovet for urnegraver nå er økende.

	Ny urnegrav			Festet grav			Urnegraver totalt		
År 20-:	14	10	09	10	09	14	10	09	
Sandnes	4	6	7	14	21	19	18	27	
Soma	12	5	9	8	4	3	20	9	
Malmheim	1	0	0	0	1	1	1	1	
Gand	1	0	1	7	16	13	8	16	
Høyland	7	3	8	7	2	8	14	5	
Sviland	0	0	0	0	0	0	0	0	
Riska	2	2	0	1	0	3	3	2	
Høle	1	1	0	0	0	0	1	1	
Sum	17	25	50	44	47	65	61	72	

Oversikt urner satt ned på gravplassene i Sandnes i årene 2014, 2010, 2009. Kilde: Ecclesia.

2.5.6.3 Kremasjonsprosent

Kremasjonsprosenten i Sandnes er en viktig faktor for hvor mye gravplassareal som må planlegges i Sandnes. Kremasjonsprosenten i Sandnes har steget de siste 30 år, fra 8 % på 1980-tallet, til 10 % på 1990-tallet og i gjennomsnitt 15,6 %, de påfølgende 10 årene. Kremasjonsandelen i Sandnes har ligget stabilt på ca. 20% de siste fem årene.

Kremasjonsandelen er en svært avgjørende faktor for hvor mye areal og økonomi kommunen skal bruke på gravlegginger. Dette da gravstørrelsene gjør at det må settes av 50% mindre netto areal til urnegraver, enn for kistegraver.

Endres ikke fordelingen mellom antall kistegraver og urnegraver i løpet av de neste 15-20 år, vil det få store konsekvenser for arealbehovet videre framover. Det må settes av store områder til gravplasser og kostnadene til investeringer og drift vil øke betraktelig.

Kremasjonsprosenten i Sandnes var ca. halvparten av landsgjennomsnittet, på 39 % i 2014. Statistikken over kremasjonsprosent på landsbasis viser at Sandnes har lavest kremasjonsprosent av storbyene i Norge.

Oversikt over kremasjonsprosent i ulike byer og hele landet:

	2014	2009	2005
Kremasjonsprosent	%	%	%
Bærum	84	78	78
Drammen	77	77	73
Oslo	71	73	71
Bergen	72	72	64
Asker	-	68	68
Trondheim	56	61	66
Ålesund	64	61	60
Skedsmo	56	59	51
Horten	-	55	57
Tønsberg	-	51	46
Sandefjord	48	49	47
Sarpsborg	-	47	44
Fredrikstad	-	38	33
Stavanger	40	36	34
Arendal	40	29	19
Kristiansand	26	23	19
Skien	35	20	14
Sandnes	20	20	15
Hele landet	39	36	34

Kilde: Statistisk sentralbyrå, 2015

2.6 STRATEGI FOR Å ØKE KREMASJONS-ANDELEN

Kremasjon har stor betydning for reduksjon av gravplassareal (Fosså 1988). Med bakgrunn i arealbehov er det samfunnsøkonomisk fordelaktig å få flere i Sandnes til å velge kremasjon.

Ved dødsfall i familie, er tanker og følelser knyttet til at gravferden skjer med respekt og verdighet. Kostnadene vedrørende selve gravferden og kostnader påfølgende år har ikke hovedfokus. Det er likevel nødvendig med informasjon for de valgene som gjøres, som bør være del av den totale vurderingen, når slike valg skal gjøres. Kostnadsfordeler er derfor tatt med som en del av strategien, for å belyse de økonomiske fordelene ved valg av urnegrav.

Strategien bør videreutvikles dersom endringene skal få betydning om 20-30 år. For å påvirke kremasjonsandelen, har Sandnes kommune utarbeidet en aktiv strategi for å øke antall som velger kremasjon. Strategien er som følger:

God informasjonsflyt

- Opplyse om muligheten for at kremering kan foretas før bisettelse.
- Opplyse om at pårørende kan være tilstede i krematoriet ved kremering.
- Øke bevisstheten om kremasjon som et godt og verdig valg.
- Opplyse om at krematoriet i Stavanger er

krematoriet for hele er Sør Rogaland.

- Opplyse om kostnader.
- Opplyse om mulighet til askespredning.
- Opplyse om fritt gravplassvalg ved valg av urnegrav.
- Distribuere informasjonsfolder som gir opplysninger om kremasjon, utarbeidet av fellesrådene.
- Aktiv bruk av kommunens nettsider til informasjon om urnegraver og kremasjon.

Bedre tilbud ved valg av kremasjon

- Alle som velger kremasjon kan velge grav på den av gravplassene i Sandnes de ønsker.
- Arbeide med å utvide godt tilgjengelige, og varierte typer urnegraver.
- Arbeide for å legge til rette for ulike løsninger når kremasjon velges, som for eksempel at urne kan settes ned samme dag, eller påfølgende dag som bisettelsen har vært.

Økonomiske virkemidler

- Fremheve økonomiske fordeler for pårørende ved valg av urnegrav; Det er ikke nødvendig å feste tilleggsgrav og dermed må en ikke betale festeavgift for denne. Gjenværende ektefelle eller andre familiemedlem får plass i samme grav, da det er plass til fire urner i en urnegrav. Dersom det settes ned en ny urne før første frigravperiode er utløpt, forlenges frigravperioden med nye 20 år.
- Sandnes kommune dekker alle utgifter ved kremasjon for personer med bosted i Sandnes ved

Den anonyme minnelunden på Soma gravlund, gravfelt X/Y
Minnesmerket er utformet kunstner Per Odd Arrestad
Foto: Kine Krogh Olesen

sin død. Slik er kistegrav og urnegrav sidestilt kostnadmessig.

	Enhet	Pris	Pr. kiste	Pr. urne
Arbeid med en kistegravferd	16 timer	* kr. 530	8.500	
Arbeid med en urnesettelse	3 timer	kr. 425		1480
Betaling av kremasjonsavgift				5.133
Kostnad gravferd			8.500	6.623

* Timepris er høyere for kistegravferd pga. maskinkostnadene.

Tabellen sammenligner kostnadene ved kistegravferd og urnegravferd for pårørende. Tabellen viser at kostnadene ved en kremasjon er om lag 20 % lavere enn ved en kistegravferd.

Etablere varierte, attraktive urnefelt

- Opprettholde og etablere nye felter med individuelt gravminne på hver grav.
- Etablere navnet minnelund for urner, jf. kap 1.4
- Etablere urnefelt med felles gravminner, jf. kap 1.4
- Forbeholde de eldre attraktive feltene på eksisterende gravplasser i Sandnes, ved Høyland og Høle kirker for urner.
- Etablere attraktive nye urnefelt med varierte løsninger.
- Vurdere urnefelt ved gjenbruk av Riska gamle kirkegård, samt deler av eldre felt inntil kirkene på Høyland og Høle.
- Tilrettelegge for løsninger hvor gravplassmyndigheten besørger alt stell og beplantning.
- Mulig tiltak for å øke kremasjon kan være å forlenge frigravperioden ved åpning av ny urnegrav, for eksempel til 30 år.

2.7. ALTERNATIVE GRAVTYPER

Det redegjøres her for nyere gravtyper som alternativer til ordinære urne- og kistegraver.

2.7.1 Anonyme graver og anonym minnelund

Gravferdsforskriften (§ 15) definerer en anonym grav som en «grav som ikke har noen ansvarlig, og hvor gravens plassering bare er kjent for gravplassmyndighetene.» Pårørende har ikke anledning til å være stede når urne eller kiste settes ned i anonym grav. Forskriften fastsetter at «Ingen kan kreve gravminne montert på anonym grav. Anonym grav kan ikke festes.»

Gravferdsforskriften §15a definerer minnelund som; «gravfelt på gravplass uten adgang til gravminne knyttet til den enkelte grav. Anonym og navnet minnelund skal plasseres i atskilte gravfelt. Ved anonym minnelund kan det plasseres minnesmerke».

I Norge er det blitt vanlig med anonyme graver og minnelunder de siste 20 årene. En anonym minnelund anlegges som et fellesanlegg for et gravfelt, med felles minnesmerke, og ofte med et tilknyttet oppholdsområde for ettertanke.

En anonym minnelund ble anlagt i 1999 på Soma gravlund, med et felles minnesmerke for minnelunden (se bilde s. 16). I 2014 er 31% av gravene i minnelunden tatt i bruk. Kapasiteten på den anonyme minnelunden på Soma er tilstrekkelig i perioden. Det er også anledning å gravlegge anonymt på enkeltgraver på alle gravplassene i Sandnes. Det bør vurderes om det er behov for å anlegge tilsvarende felt på Høyland ved neste utvidelse.

2.7.2 Navnet minnelund

Navnet minnelund betegner et gravfelt, hvor navn og data på de gravlagte plasseres på et felles minnesmerke. Gravplassens ansatte har ansvar for beplantning og stell av minnelunden. Gravferdsforskriften fastsetter at plassering av grav på navnet minnelund kan gjøres kjent. På navnet minnelunder som etableres i Sandnes, kan grav festes etter fredningstidens utløp.

Stavanger har navnet minnelund på Eiganes, Hundvåg, Hinna og Jåttå. Det skal etableres minnelund i utvidelsen av Soma Gravlund. Det må vurderes etablert navnet minnelund på en av sentrumsgravplassene.

2.7.3 Urnefelt med felles gravminner

Gravfeltene møbleres med gravminner som eies og forvaltes av gravplassmyndigheten. Det planlegges et urnegravfelt med slike felles gravminner på Soma, som ventes ferdigstilt i løpet av 2015. På Soma vil hvert

gravminne ha plass til 16 navneplater. Gravminnet plasseres i midten av fire graver, hvor hver grav benytter en av sidene på gravminnet. Hver grav har rett til å disponere inntil 4 navneplater. Det etableres felles vegetasjon rundt gravminnet, som skjøttes av gravplassens ansatte. Gravtypen er et godt alternativ som familiegravsted.

2.7.4 Barnegravfelt

På det muslimske feltet på Soma, finnes to rekker for barnegraver. Disse har halv gravstørrelse av kistegravene.

På Gand gravlund er det et barnegravfelt. Barnegravene er etablert med gravstørrelse 2x0,9m og 1,8x0,8m. Det kan i fremtiden vurderes å etablere nytt barnegravfelt som navna minnelund.

2.7.5 Askespredning

Gravferdslovens §20 åpner for at personer som har fylt 15 år, kan søke fylkesmannen om tillatelse til at den som skal sørge for vedkommende sin gravferd, sprer asken for vinden. Tillatelsen kan også gis etter vedkommende sin død, når det godtgjøres at avdøde ønsket askespredning. Slik tillatelse kan også gis for aske etter barn når nærmeste etterlatte ønsker det. Gravferdloven åpner for askespredning over åpent vann og på høyfjellet. I høringsutkast til NOU2014:2 Lik og likskap, foreslås endringer som åpner for at fylkesmannen kan gjøre en skjønnsmessig vurdering av søknader om askespredning, og slik åpne for alternative steder for askespredningen.

2.7.6 Private gravsted

Gravferdslovens §20 åpner for at private unntaksvis kan søke fylkesmannen om å anlegge gravsted for gravlegging av askeurne på egnet sted, når det foreligger særlige grunner. Særlige grunner kan være f.eks. kulturell eller at avdøde innehar en spesiell rolle i lokalsamfunnet. Det er ingen private gravsted i Sandnes. Et eksempel på et privat gravsted er Edvard og Nina Griegs gravsted på Trollhaugen.

2.8 HENSYN TIL LIVSSYN OG RELIGION

Gravferdslovens §1 fastsetter at: *Gravlegging skal skje med respekt for avdødes religion eller livssyn.* Gravferdsforskriften §5 åpner for at tros- og livssynssamfunn som er virksomme på stedet, skal gis anledning til å gjennomføre en seremoni når en ny gravplass tas i bruk, hvor seremonien skal skje med respekt for andre tros- og livssynssamfunn på gravplassen. Det tilrettelegges for øvrige tilpasninger for religion og livssyn dersom behovet oppstår, i dialog med forvalterenheten.

2.8.1 Muslimsk gravfelt

Ved utvidelsen av Soma gravlund i 2010 ble det etablert et gravfelt for muslimer. Dette er i tråd med vedtak som ble fattet i gravlundsmeldingen 2006-2030, og i samarbeid med Muslimsk Forum i Sandnes og Rogaland. På det muslimske gravfeltet på Soma er det 242 ledige graver. Når 70% av gravfeltet er tatt i bruk, må det etableres nytt muslimsk felt. Arealbehovet og plassering for ett nytt muslimsk gravfelt må da vurderes.

Muslimske innbyggere i nabokommuner, som ikke har egne muslimske felt, kan få plass på det muslimske gravfeltet på Soma. Denne ordningen løper så lenge det er kapasitet for dette. Nabokommunen pålegges da utgiftene tilknyttet graven og gravleggingen.

2.8.2 Hinduistisk urnelund

På Jåttå gravlund finnes en minnelund som er en livsynstilpasset utgave av en navnet minnelund, for hinduister. Hinduere bosatt i Sandnes kan ved ønske om det tildeles grav i den hinduistiske minnelunden.

2.9 BEVARING

Gravplasser forandrer seg over tid – nye graver kommer til, gamle slettes. Gravplasser er sakte foranderlige element – våre gamle gravplasser er de anlegg som har de eldste brukstradisjoner i våre bygde omgivelser. Gravplassene er av denne grunn viktige kulturminner. Dette stiller helt særegne krav til forvaltning og utvikling av gravplassene.

Kulturminneloven §4 j. pålegger at kulturminner fra oldtid og middelalder (inntil år 1537) er fredet, som omfatter:

Gravminner av ethvert slag, enkeltvis eller samlede felt, som gravhauger, gravrøyser, gravkammer, brannflakgraver, urnegraver, kistegraver, kirkegårder og deres innhengninger og gravmæler av alle slag. Det samme gjelder samiske kulturminner som nevnt ovenfor fra mer enn 100 år tilbake.

Våre eldste gravminner forteller om lokale skikker, kultur og status i samfunnet, formtradisjoner, samt bruk av lokalt forekommende materialer. Individuelle gravskrifter, våpenskjold, og andre særegne preg forekommer. Vi kan finne ut mye om stilhistorie, språk, om menneskene som gravlagt og om datidens samfunn, ved å se på gamle graver.

Frem mot vår tid blir de lokale variasjoner og det personlige preg mindre og sjeldnere. Skrift, symboler og tekst kan velges fra kataloger og forteller stadig mindre om den som har sitt navn på gravminnet. Gravminner fra det siste århundre forteller slik om

utviklingen fra en håndverkstradisjon, til industriell produksjon av gravminner.

På våre eldste gravplasser er det forholdsvis sjeldent med gravminner eldre enn 1800-tallet. Dels var graver etablert uten gravminne, dels ble det brukt forgjengelige materialer. Gamle gravminner har også blitt ødelagt grunnet manglende forståelse for deres kulturhistoriske verdi. De senere års effektivisering, har trolig også bidratt til destruksjon av eldre gravminner.

I rundskriv T-3/2000 fra departementene (KUF og MD) ”Forvaltning av kirke, kirkegård og kirkens omgivelser som kulturminne og kulturmiljø” fremkommer det bl. a.:

- Kirkelig fellestråd kan etter §27 i gravferdsforskriften, vedta at områder av gravplassen eller enkeltgraver med gravminner og annet utstyr skal bevares. Slikt vedtak kan bl.a. gjøres dersom gravminner på et område av gravplassen eller en grav er av en viss alder, at det representerer en stilhistorie, har et lokalt særpreg i form eller materialbruk, gir uttrykk for en interessant personalhistorie eller er unikt.
- Alle utenlandske krigsgraver er underlagt evig fredning i samsvar med internasjonale forpliktelser Norge har påtatt seg, se s. 16.
- Vedtaksfredning etter kulturminneloven for gravutstyr fra nyere tid kan være aktuelt i særskilte tilfeller der gravminnet eller gravmiljøet representerer særlige kulturhistoriske verdier.

2.9.1 Bevaringskriterier

Det er viktig å bevare *unike* eksempler (dvs. som det kun finnes ett eksemplar av), og eksempler som er *representative* for sin tid eller stilperiode. Også på gravplassene kan det være aktuelt å bevare *miljøer*, hele områder eller gravfelt med enhetlig, tidstypisk preg både når det gjelder gravminner og gravutstyr, veier og vegetasjon. Hovedkriteriene for bevaring av gravminner og kulturmiljø på gravplassene i Sandnes er:

Alder

Alle gravminner fra før 1537 er automatisk freda etter kulturminneloven §4. I bevaringskriterier kan det fastsettes at alt utstyr som er eldre enn 100 år bør bevares.

Stor kunstnerisk eller håndverksmessig verdi.

Bl.a. gravminnet over Retsius Kyllingstad utført av sønnen Ståle Kyllingstad på Høyland gravlund.

Utstyr av lokalt materiale eller som er lokalt produsert.

Spesielle gravminner

Særegne gravminner, som obelisker og figurative

Perspektiv av S. Pedersens byplan fra 1952

kilde: Byantikvaren

steiner, rammegraver, og tidstypiske gravminner.

Personhistorisk verdi

Gjelder støtter med navn/titler/innskifter om personer som har gjort seg bemerket på ulike måter.

Her har vi gravminnene over kjente personer som f.eks.:

- Jan Adolf Budde (1811-1906), grunnlegger av landbruksskolen på Austrått og ordfører i Høyland 1858-63.
- Bernhard Anton Jonassen (1861-1926), sokneprest i Høyland og prost i Jæren.
- Aaslaug Aasland (1890-1962), den første kvinne som ble utnevnt til statsråd i Norge (i 1945), og den første kvinne som har fungert som statsminister i Norge (i 1953). (Kilde: Schanche Jonassen 1964)
- Jonas Øglænds familiegravsted 1847-1931).
Grunnlegger av lokal sykkelfabrikk og sykkelproduksjon av sykkelmerket DBS.

Titler

Titler brukes sjelden på gravminner i dag. Det er viktig å bevare gravminner som representerer tradisjonen med titler, som «Handelsmann og poståpner», «Fanejunker», og «Husmorskolebestyrerinne», eksemplene her er fra Høyland.

Idéhistorisk verdi – bruk av symboler og tekster

Inskripsjonene på de gamle gravminnene var ofte mer omfattende før, som på en støpejernsplate på Høyland:

«Herunder hviler Støvet af MADm KAREN ELISABETH MOSSIGE fød SANDVED 1814 23/1.

1884 13/10. Fred med dit Støv. Velsignet være dit

Minde». Bruk av symboler på gravminnene var også mer vanlig, og har ofte overført bibelsk betydning.

Kunsthistorisk verdi – fra forskjellige stilperioder.

Naturverdier

Naturmangfoldslova fastsetter at naturen med dens biologiske-, og geologiske mangfold, økologiske prosesser og landskapsmessige verdier skal tas vare

på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden. Grønne verdier kan også være vegetasjon eller landskapselementer som har verdi for naturmangfoldet, eller kulturhistorisk verdi.

- Sjeldne eller rødlista artsforekomster.
- Landemerker.
- Gamle trerekker og alléer.
- Solitærtrær.
- Særegen vegetasjon og landskapsformasjoner.

Grønne kulturminner

De store, gamle trær som er plantet på våre kirkegårder før og etter 1900, er i dag karakterbærere og må sees på som kulturuttrykk. Men trærne er levende og dermed dynamiske kulturminner, og dette kan gi utfordringer. De kan være plantet for tett på gravplassmurer og skape problemer etter hvert som de vokser. De kan også hindre innsyn til selve kirkebygget og skygge for beplantning på gravstedene. Trær krever derfor kontinuerlig oppmerksomhet og pleie tilpasset alder og sunnhetstilstand (Bratterud, 2006).

Immaterielle kulturminner

- Sverre Pedersen utarbeidet i 1952 byplan for Sandnes. I denne planen er sammenkoblingen av Sandnes og Gand gravlund et sentralt byplangrep for sentrum. Gravplassen forbinder grøntstrukturen fra sentrum til Stokkalandsvannet. Planen representerer slik et viktig overordnet plangrep og er et viktig immaterielt kulturminne, som viser hvilke tanker om overordnet byplanlegging, som ligger til grunn for utviklingen av Sandnes sentrum, se s. 8 og 17.

Krigsgravminner

Internasjonale krigsgraver

Fredning av internasjonale krigsgraver er hjemlet i gravferdsloven §23a;

Graver for utenlandske soldater og krigsfanger (krigsgraver) fra første og andre verdenskrig skal være fredet uten tidsbegrensning, holdes i hevd og forvaltes med den verdighet som deres egenart tilsier.

Disse gravene holdes i hevd av krigsgravtjenesten.

Norske krigsgraver

Det foreligger ikke lovverk som regulerer norske krigsgravminner, og minnesmerker for norske falne, reist av lokalsamfunnet, enkeltpersoner eller kommunen. Sandnes kommune anser dette som viktige kulturminner, og forvalter disse krigsminnene med samme fredningsgrunnlag som de internasjonale krigsgravene i Sandnes. De fleste minnesmerkene er plassert på gravplassene, men det er også etablert et minnesmerke ved Sandnes kirke.

I Sandnes finnes følgende krigsgravminner på gravplassene;

- Bauta for (norske) falne finnes på Riska gamle kirkegård, ved Sandnes kirke, Høyland kirkegård, Høle kirkegård.
- Christ Lind, amerikansk krigsgrav, Høle
- Bauta for sovjetiske soldater, Soma gravlund
- T. Haeland, bauta, Gand gravlund
- Kaptein Tjørswaags gravsted (FN), Gand gravlund
- O., E. og E. Folkvords grav, Malmheim gravlund
- Sersjant Jagerflyer Watnes grav, Sandnes gravlund

Minnesmerke reist for dem som gav livet for fedrelandet under 2. verdenskrig, reist av Sandnes by., ved Sandnes Kirke.
Foto: Kine Krogh Olesen

2.9.2 Arbeidet med bevaringsplaner for gravplassene i Sandnes

Det er gjennomført en kartlegging av verneverdier på gravplassene i Sandnes. I dette arbeidet fremkommer følgende forløpige oppsummering av kulturminner på den enkelte gravplass:

Sandnes gravlund

- En del interessante og verdifulle gravminner
- Kjente slekter/ slektsnavn fra Sandnes by, som Øglændfamilien.
- Enkelte graver med smijernsutstyr, kors og karmen
- Store rektangulære gravplater, spesielt på delen rundt kapellet.
- Grøntdragforbindelsen mellom Sandnes og Gand gravlund er et immaterielt kulturminne, som del av Harald Hals byplan for Sandnes fra 50-tallet.
- Stangelandsånå; ligger i kulvert under gravlund.
- Barkemøllå.

Gand gravlund

- En del interessante og verdifulle gravminner.
- Barnegravfeltet er spesielt og var kommunens første
- Gamle trekker med forekomster av sjeldne arter av lav og mose.

Høyland kirkegård

- Middelalderkirkegården ved Høylandsånå, med lødd natursteinsmur. Automatisk fredet og har en sikringssone på 5 meter fra kulturminnets ytterkant (KML § 6).
- På Høyland gamle kirkegård finnes noen få gravheller med spor av lesbar tekst, bl.a. en med dødsår 1809.
- Høyt verdifull kirkegårdskunst med jernkors og gamle prestegraver.
- En del verneverdige gravminner med høy kulturhistorisk verdi.
- Kjente bondeslekter har fått sin faste plass nær kirken.
- Krigsmonument fra 2. verdenskrig.
- Bøketrær fra opprinnelig rammeplantning, trolig over 150 år gamle.

Sviland kirkegård

- Enkelte verneverdige gravminner.

Riska gamle kirkegård

- Noen estetiske gravminner.
- Flere eldre graver.
- Noen familiegraver med innhegning nær kirken.
- Krigsmonument fra annen verdenskrig.

Riska gravlund

- Noen få verneverdige gravminner
- Rester av trekker fra den gamle planteskolen, i arealet regulert til utvidelse av gravlund.

Høle kyrkjegard

- Hølesteinen med kors er automatisk freda og stammer fra 11-1200-tallet.
- Middelalderkirkegården ved kirkegården inngang er automatisk fredet.
- Det er gjort registreringer i Askeladden av at middelalderkirken trolig lå ved hovedinngangen til nåværende kirke.
- Det finnes noen få rammegraver, smijernsinnhegnede gravsteder og smijernsplater.
- En del verneverdige gravminner.
- Tidsrepresentative graver.
- Graver med særegne inskripsjoner og symbolbruk
- To bøketrær som er over 150 år gamle. Disse har samme opprinnelse som trærne utenfor domkirken i Stavanger.

Soma gravlund

- En del verneverdige gravminner på den gamle delen
- Russisk krigsgrav fra 2. verdenskrig.
- Kulturminner tilknyttet det gamle kirkestedet, ved Soma gård, Sandnesveien 246.

Malmheim kirkegård

- En del verneverdige gravminner på den eldste delen
- Bøketrær av høy alder.

2.9.3 Fremdrift bevaringsplaner

I 2011 ble det arbeidet med en bevaringsplan for Høle kyrkjegard. Arbeidet ble utsatt, da gravkartene for Høle måtte revideres og digitaliseres for at arbeidet kunne samordnes med digitalt kartgrunnlag. Digitalisering av gravkart på Høle er gjennomført, og det vil utarbeides bevaringsplan for Høle i 2015-2016. Det vil arbeides med bevaringsplaner for følgende gravplasser i planperioden:

- Bevaringsplan for Sandnes gravlund
- Bevaringsplan for Gand gravlund
- Bevaringsplan for Riska gamle kirkegård
- Bevaringsplan for Høyland kirkegård
- Bevaringsplan for Soma gravlund

*Hole Kirkegård
foto: Kine Krogh Olesen*

KAPITTEL 3

GRAVPLASSENE I SANDNES KOMMUNE - STATUS EKSISTERENDE ANLEGG

3.1 GRAVPLASSTRUKTUR I SANDNES

Samlet brutto gravplassareal er ca. 332,7 daa, fordelt på 8 gravplasser i Sandnes, inkludert driftsavdelinger og seremonibygg, i tillegg finnes 3.45 daa gravplassareal på Riska gamle kirkegård som ikke benyttes til gravlegging. Oversikten viser status på antall graver og kapasitet høsten 2014 på alle gravplassene:

Gravplass	Kiste-graver	Urne-graver	Helt ledige og gjenbrukbare graver
Sandnes gravlund	3650	-	1016
Gand gravlund	3827	71*	1483
Soma gravlund	11175	973	6479
Riska gravlund	2194	100	1095
Høyland kirkegård	7018	0	3295
Sviland kirkegård	689	0	213
Høle kirkegård	1187	0	548
Malmheim kirkegård	886	0	288
Totalt	30626	1073	14417

*Kistegraver kun benyttet til urner.

Sandnes har til nå hatt tilstrekkelig gravkapasitet på gravplasser i soknene. Dette vil kunne endres i planperioden grunnet manglende avsatt utvidelsesareal. I sentrum gjelder kapasiteten kun for urnegraver. Øvrig utvidelse i sentrum, annet enn de avsatte 8 daa på Rådshusmarka, er vanskelig å realisere.

3.1.1 Oppsummering behov i eksisterende gravplasstruktur

Det påpekes at behovet kan endres over tid og det tas forbehold om feil og avvik.

Gand gravlund: Stort utbyggingspress på regulert areal for utvidelse. Areal situasjonen må avklares. Den midlertidige barnehagen må utvikles for at opparbeidelse av gravplassarealet kan gjennomføres. Stor etterspørsel på graver. Det er behov for masseutskiftning grunnet dårlige jordforhold for å få ned omløpstiden. For å kunne masseutskifte eksisterende gravfelt, må det samles opp hele gravfelt, og det kan ikke tildeles graver. Gravlunden bør derfor utvides på regulert areal i perioden 2016-2018. Behov for omlegging av gravfelt grunnet gravstørrelser, se 2.4.5.

Sandnes gravlund: Har utfordringer med naboskap, hvor det planlegges boliger tett inntil gravlundsmuren. Stor etterspørsel på graver. Behov for utvidelse på Rådshusmarka i perioden for sammenkobling av Gand og Sandnes gravlund. Behov for omlegging av gravfelt grunnet gravstørrelser, se 2.4.5, side 13.

Høle kyrkjegård: Omlegging av gravfelt A-O er gjennomført. Arbeider med å legge om eksisterende vannledning i gravareal utom kyrkegården pågår i 2015, og tilrettelegging av felt D/A og E/A for gravlegging. Høle vil ha god kapasitet i perioden.

Malmheim kirkegård: Kirkegården ventes full i 2034. Kirkegården har lav gravkapasitet, og er slik sårbar for befolkningsendringer og avvik i prognosene jf. avsnitt 2.5.1. Det er derfor behov for avsetting av areal for utvidelse.

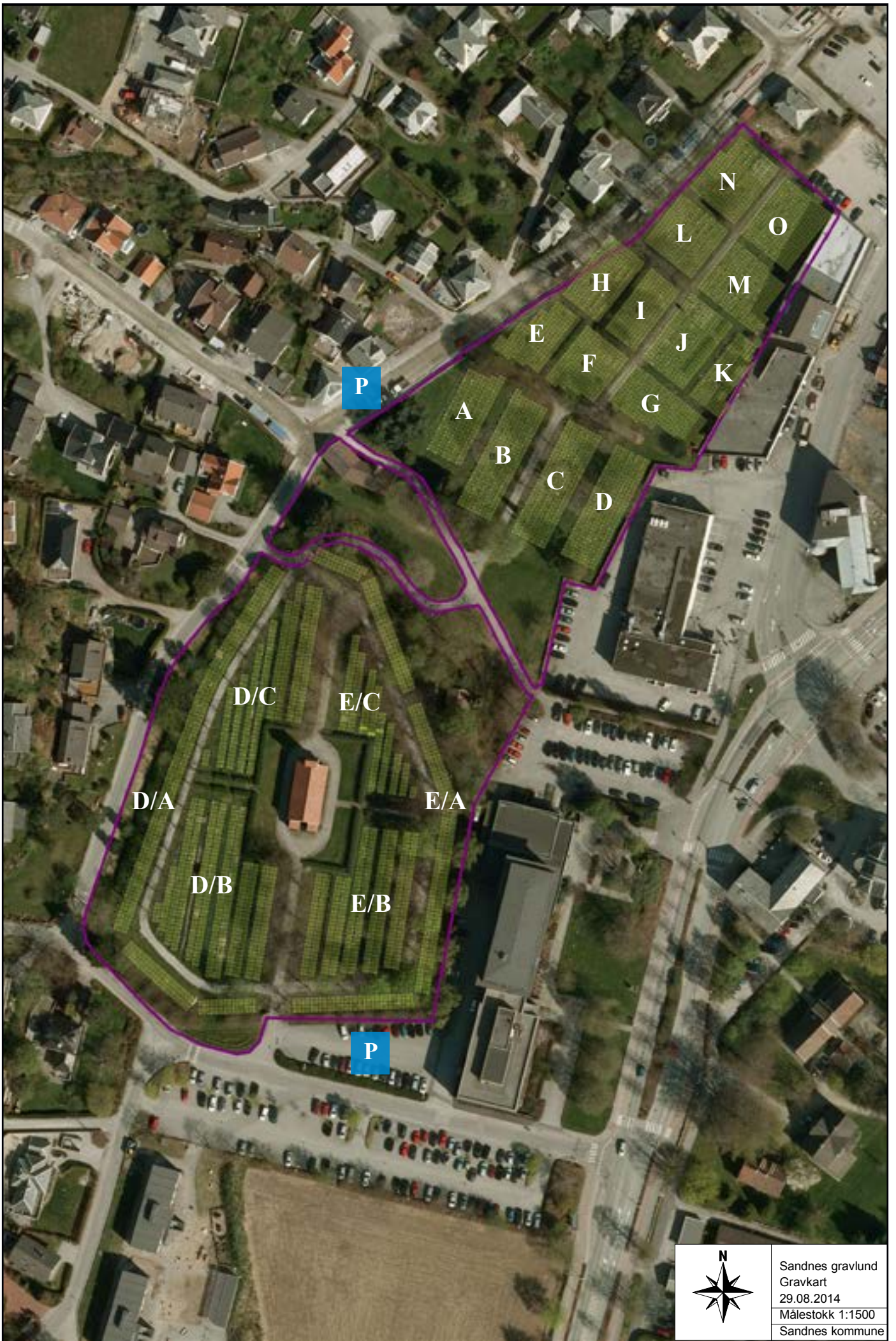
Soma gravlund: Gravlunden ventes full i 2028. Det må opparbeides flere felt, og parkering på flere sider av anlegget i perioden. Det er behov for regulering av mer areal for utvidelse.

Høyland kirkegård: Kirkegården ventes full i 2027. Utvidelse med felt E bør komme omkring 2021. Tilstrekkelig utvidelsesareal er avsatt i perioden. Behov for omlegging av gravfelt til forskriftsmessig gravstørrelser, må vurderes se avsnitt 2.4.5.

Riska gravlund: Står under arealpress i pågående reguleringsplanprosess 2015103, hvor noe gravplassareal foreslås omregulert til boligformål. Felt D må på 17,3 må påbegynnes i senest 2030. Forutsatt at arealet består som gravplassareal, er det tilstrekkelig avsatt areal i perioden.

Riska gamle kirkegård: Det må avklares hvordan arealet best benyttes i fremtiden.

Sviland kirkegård: Det er behov for avsetting av areal for utvidelse av parkering og graver i perioden. Kirkegården har lav gravkapasitet, og er slik sårbar for befolkningsendringer og avvik i prognosene jf. avsnitt 2.5.1. Det er derfor behov for avsetting av areal for utvidelse.

P

A

B

C

D

E

F

G

H

I

J

K

N

L

O

M

D/C

E/C

D/A

D/B

E/A

E/B

P

Sandnes gravlund
Gravkart
29.08.2014
Målestokk 1:1500
Sandnes kommune

Sandnes gravlund, gravfelt C og D
Foto: Kine Krogh Olesen

3.2 SANDNES GRAVLUND

Den eldste delen (nordre) ble tatt i bruk i 1882, utvidet i 1907 og representerer den opprinnelige bykjernen i Sandnes. Sandnes nye ble tatt i bruk i 1937, samtidig med kapellet. Før dette var seremonibygget Sandnes kirke. Sandnes nye og gamle skilles av Stangelandsånå, som går i kulvert gjennom gravlundene. Gjenåpning av ånå vurderes, for å gjenopprette det opprinnelige landskap, øke biologisk mangfold, og opplevelsesverdi. Gravlundene preges av eldre trær og familiegraver fra 1800-tallet, med gravsteder for flere familier som hatt historisk innflytelse i Sandnes.

Grunnforhold

Grunnforholdene på Sandnes gravlund er svært varierende. De høytliggende feltene, særlig i sør, har relativt grove masser. På vestsiden av kapellet er det tildels mye og grov stein i gravene. Det har betinget at sprenging ved åpning av nye graver har vært benyttet. Feltene i nord har noe finere sandmasser og på de laveste partiene siltige masser. Stempling kan være nødvendig for å unngå sammenrasing av graver. I nedbørrike perioder har grunnvannet stått opp i kistenivå, og erfaringer viser problemer ved gjenbruk av graver. Nedbrytingen er ikke tilfredsstillende etter 35 års fredningstid på deler av gravlundene. Det er behov for masseutskifning.

Gravbehov pr. 2015

Det er 1169 ledige graver pr. desember 2014. Nye graver tildeles kun for urner. Kistegravlegging tillates for gjenlevende ektefelle/samboer i festegrav. Forventet forbruk i perioden: 31 graver pr. år. Behov for nye graver i perioden (eksl. gjenbruk av graver): 304 graver

Det er behov for omlegging av gravfelt fra 1,2x2,4m graver til 1,5x3m graver og urnegraver på 2,25m². Dette vil legge restriksjoner på tildeling av graver, og forsterker behovet for utvidelse på Rådhusmarka.

Gravtyper

I bystyresak 50/89 ble det i vedtatt at ”ny bruk av frigitte graver på Sandnes og Gand kirkegårder skal reserveres urner. Festa kistegraver skal fortsatt nyttes til nedsetting av kister”

Vedtaket ble gjort med bakgrunn i bystyresak 70/87 for å heve kremasjonsprosenten, som dengang var ca 8 % dengang. Vedtaket foreslås strammet inn til å gjelde alle kistegravferder bortsett fra for dem som allerede har ektefelle/samboer gravlagt her. Da vil det i framtiden bli urner med fredningstid på 20 år på alle gravene. Alle innbyggerne i Sandnes kommune kan få tildelt urnegrav her.

3.2.1 Drift og driftsbygg Sandnes

Det er etablert et driftsbygg på ca 70m², med toaletter og et garasjerom ca 20m² på Sandnes nye. Garasjen benyttes till lagring av kistevogn, hydraulisk senkeapparat, måleutstyr for utstikking, samt utstyr til graving og sikring av graver. Strømpunkterfor tineapparat er ikke etablert ute. Det nyttes et uttak for strøm i garasjen hvor løse kabler på inntil 200m kan hente strøm til tining.

Det verneverdige bygget Barkemølla på ca 175 m², ligger på Sandnes gamle gravlund. Barkemølla benyttes til ulike formål. Bygget har spiserom, kontor, kjøkken, toalett samt et lagerrom som ansatte i driftsavdelingen har anledning til å benytte seg av. Det er strømuttak ute.

Felt	Areal i daa	Netto areal i daa	Gjenbrukbare kistegraver **	Helt ledige kistegraver/urnegraver	Urne-graver	Størrelse	Utnyttelse	Anlagt	Omlag.
SG A-D		1,7	623	77	-	1,2 x 2,4 m	6,4 %	1882	1972
SG E-O		3,8	1.323	619	-	1,2 x 2,4 m	14,3 %	1907	1987
SN		4,9	1.704	320	-	1,2 x 2,4 m	18,4 %	ca 1935	
Sum	26,6	10,4	3.650	1016	-		39,1 %		

SN= Sandnes nye. SG= Sandnes gamle

Antall graver på Sandnes gravlund som er ledige eller kan gjenbrukes.

Felt E, H og deler av felt L benyttes i hovedsak til urner, men har kistegravstørrelse.

** Totalt antall kistegraver som kan brukes. Vernet og ikke gjenbrukbare graver ikke medregnet.

P

Gravlund og Urneland
6.8 dekar

V

T

U

Q

R

S

P

M

N

O

L2

L

I

H

K2

F

G

K1

D

D2

B

A

A2

	Gravlund
	Gravkart
	20.08.2014
	Målestokk 1:1500
Sandnes kommune	

Gand gravlund, gravfelt L
Foto: Jenny A. Madlland

3.3 GAND GRAVLUND

Gand gravlund ble anlagt som hjelpekirkegård for Høyland i 1939. Gravlunden har 21,6 daa opparbeidet areal. Det er en naturlig avgrensning mot vest med en gammel bøskeskog, omtalt som verneverdig av arkitekt Sverre Pedersen på 50-tallet. Sandnes kapell er seremonibygg for Gand. Gangavstanden fra Gand til kapellet er ca. 500 meter. Det er utfordringer vedrørende prosesjonsveien fra kapellet, som krysser trafikkert areal, og ved naboskap til barnehagen. På gravlunden er det et barnegravfelt (felt F), som har fri soknetilhørighet.

Grunnforhold

Grunnforholdene på Gand er moderate til dårlige. Massene består av sand / grus, men særlig i søndre del inneholder massene stor stein, ofte så stor at den må sprenges. Grunnvann forekommer i gravene i vestre del. Omdannelse i gravene er ikke tilfredsstillende. I gjenåpnede graver eldre enn 35 år, kan det forekomme kister med ufullstendig omdanning. Det må planelegges tiltak for å få fredningstiden ned til 20 år i perioden. Dette gjøres ved masseutskifting. For å kunne masseutskifte graver, må frigivning av graver begrenses perioden.

Gravbehov pr. 2015

Forventet forbruk i perioden: 21 graver pr. år
Behov for nye graver i perioden (eksl. gjenbruk av graver): ca. 38 graver.

Det er behov for omlegging av gamle gravfelt med varierende gravstørrelse til 1,5x3m graver og urnegraver på 2,25m², som forsterker utvidelsesbehovet .

3.3.1 Regulert areal for utvidelse på Gand

Til utvidelse av Gand gravlund, er det i reguleringsplan 2007106 avsatt område nord for eksisterende gravlund på Rådhusmarka til utvidelse. Arealet er på 8,8 daa. En midlertidig barnehage er etablert på tomten og skulle være avviklet i 2008. Barnehagen må avvikles senest i 2016 for at opparbeidelsen kan finne sted etter planlagt utbyggingsmønster og det må foretas masseutskifting. Det arbeides for tiden med en områdereguleringsplan for hele Skeianeområdet. I dette planarbeidet inngår også de 8,8 daa omtalt som Rådhusmarka. Planen vil bli politisk behandlet innen utløpet av 2015. Området vest for Gand gravlund er i kommuneplanen disponert som friområde i tettbebyggelse. En mindre del av dette arealet benyttes som parkeringsplass og driftsavdeling for gravlunden. Grensene mellom arealene bør justeres i revidert kommuneplan.

3.3.3 Drift og driftsbygg Gand

Driftsbygget er ca. 60m². Gand var oppført på Soma i 1981, og ble flyttet til Gand i 1999. Bygget har spiserom, toalett og en lav garasje. Det er et inngjerdet driftsområde på 1173m². Garasjebygget er ca. 40m² og brukes som lager for hydraulisk senkeapparat, måleutstyr for utstikking, gressklippere, og utstyr til graving og sikring av graver. Det er strømuttak ute.

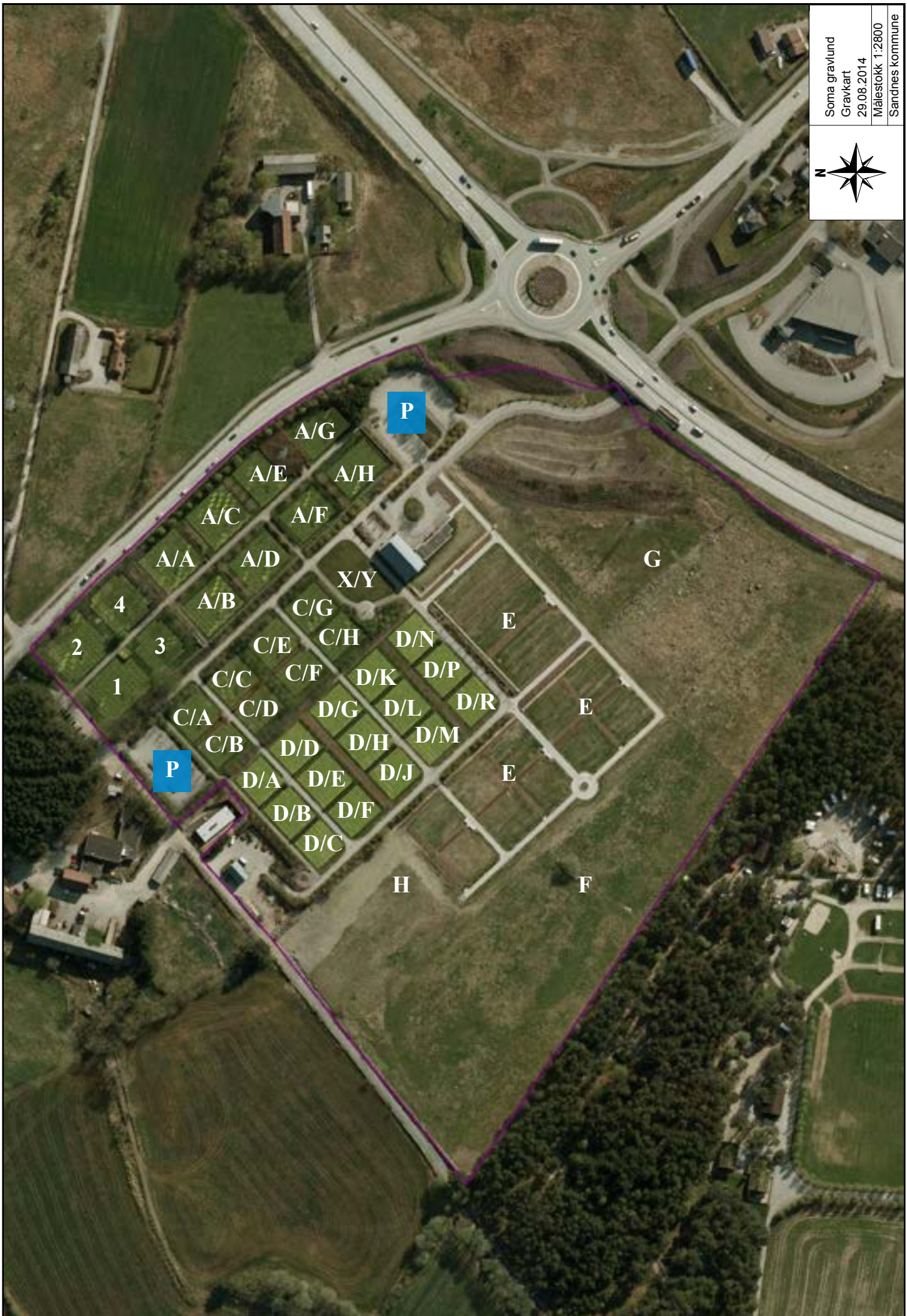
Felt	Areal i daa	Netto areal i daa	Gjenbrukbare kistegraver **	Helt ledige kistegraver/ urnegraver	Urne-graver	Størrelse	Utnyttelse	Anlagt	Omlag.
Alle (÷00F)		7,7	2.687	504	0	1,2 x 2,4 m	35,8 %	1939	
00F rk 1-7		0,3	160	38	0	0,9 x 2,0 m	1,3 %		“
00F rk 8-11		0,1	80	41	0	1,8 x 0,8 m	0,5 %		“
L2		0,2	0	0	*71	1,25x2,5m	1,0 %		“
Sum	21,6	8,3	2.927	583	71		38,6 %		
Reg. 00V'	8,8	4,1	900	900	0	1,5 x 3,0 m	46,0 %		
Totalt	30,4	12,4	3.827	1483	71		40,8 %		

Antall graver på Gand gravlund som er ledige eller kan gjenbrukes.

*Kistegraver benyttet kun til urner.

** Totalt antall kistegraver som kan brukes. Vernet og ikke gjenbrukbare graver ikke medregnet.

'Regulert areal for utvidelse av gravlund, som ikke er opparbeidet pr. 2014.

Soma gravlund, felt A/D
Foto: Kine Krogh Olesen

3.4 SOMA GRAVLUND

Soma gravlund er hovedgravplass for Sandnes vest. Den eldste delen er fra 1916. Det er registrert en middelalderkirke ved Soma gård (Sandnesveien 246). Gravlundens ble utvidet i 1982, 1992, 1999 og 2010. Utvidelsen i 2010 inkluderte et muslimsk gravfelt. Det er etablert en anonym minnelund (felt X/Y), med minnesmerke utført av kunstner Per Odd Aarrestad se side 14. Ved etablering av Riksvei 44, ble en buffersone på 6-8 daa etablert internt på gravlundens. Buffersonen er uegnet for graver.

Grunnforhold

Gravfelt 1-4 er etablert uten drengrofter. På lavtliggende partier kan det i nedbørsrike perioder forekomme grunnvann opp i kistenivå. Tiltak for å kunne oppnå normal omsetning vil her vurderes. I utvidelsen fra 1982 er det kontaktdrenering på alle felt. Jordmassene består av steinrik morene, som ikke er gjennomgravet på forhånd. Ved åpning av nye graver, finnes derfor tildels grov stein, som ofte må sprenges bort. Ved utvidelsene av gravfelt C-D, fra 1992 og 1999

ble det gjennomgravd og lagt kontaktdrenering. Ved utvidelse i 2010 er det foretatt en total masseutskifting.

Interne avstander

På Soma gravlund er gangavstanden maks. ca 450 meter fra kapell til grav, i planlagt utvidelse.

Gravbehov pr. 2015

Forventet forbruk i perioden (inkl. gjenbruk av graver): 146 graver pr. år.

Behov for nye graver i perioden: 4507 graver.

Gravlundens vil bli full i år: 2028.

Soma gravlund dekker innbyggerne fra Sentrum, Lura og Gand, Utvidelsesbehovet er stort.

3.4.1 Drift og driftsbygg Soma

Driftsbygget på 109m² er fra 2000 og har spiserom, toalett, dusj, spylorom, kontor og garasje. Utearealet på ca 1500m² er delvis asfaltert. Det er hydraulisk senkeapparat, måleutstyr for utstikking, kjørematter for traktor og gravemaskin, samt nødvendig utstyr til graving og sikring av graver. Kistevogn står i Soma kapell. Strømuttak finnes ute og på driftsbygget.

Felt	Areal i daa	Netto areal i daa	Gjenbrukbare kistegraver **	Helt ledige kistegraver/urnegraver	Urne-graver	Størrelse	Utnyttelse	Anlagt	Omleg.
001-004		3,1	698	87	0	1,5 x 3,0 m	4,2 %	ca 1916	1956
AA-AH		5,5	1.220	40	0	1,5 x 3,0 m	7,4 %	1982	
CA-CG		3,7	829	7	0	1,5 x 3,0 m	5,0 %	1992	
CY-CX*		1,8	117	179	143	*	0,95%	1992	
DA - DR		7,6	1.687	12	0	1,5 x 3,0 m	10,2 %	1999	
EA-EC-EE		0,7	0	281	312	1,5 x 1,5 m	1,0 %	2010	
EB-ED		0,6	126	96	0	1,5 x 3,0 m	0,8 %	2010	
EI-EP		7,9	1.622	645	0	1,5 x 3,0 m	10,7 %	2010	
EQ		0,0	0	123	0	1,5 x 3,0 m	0,0 %	2010	
EG barn		1,3	75	69	0	1,5 x 1,5 m	1,8 %	2010	
EG musl.		9,6	175	173	0	1,5 x 3,0 m	12,9 %	2010	
Sum	74,2	41,8	6.408	1712	455		56,4 %		
Reg.FGH	55,4	21,6	4.767	4.767	518	1,5 x 3,0 m	39,0 %		
Totalt	129,6	63,2	11.175	6.479	973		48,8 %		

Antall graver på Soma som er ledige eller kan gjenbrukes.

*Anonyme felt, Våarierende gravstørrelse, både urne- og kistegraver

** Totalt antall kistegraver som kan brukes. Vernet og ikke gjenbrukbare graver ikke medregnet.

'Regulert areal for utvidelse av gravlund, felt F, G og H som ikke er opparbeidet pr. 2014.

Høyland kirkegård, C feltet
Foto: Kine Krogh Olesen

3.5 HØYLAND KIRKEGÅRD

Kirkegården ble tatt i bruk i 1841. Siste utvidelse var i 2005. Felt C er utbygd i to etapper, i 1996 og 1999. Det er regulert et bratt areal på om lag 11 daa sør for dette (gravfelt F). Det nyeste gravfeltet (D), ble tatt i bruk i 2006. Ved Høylandsåna finnes en middelalderkirkegård, som vil integreres i kirkegården ved neste utvidelse. Nord for A-feltene finnes en gammel gravhaug. Det er mange gravminner fra 1800-tallet nær kirken.

Grunnforhold:

Det ble foretatt grunnundersøkelser i 1987, hvor massene ble vurdert godt egnet til gravplass. Massene er stort sett steinfri morenegrus. Den eldste delen rundt kirken har ikke drengrofter. Særlig lavtliggende arealer har høyt grunnvannsnivå. Det mest utsatte området var A-feltene, som nå er oppfylt og drenert. C feltene er anlagt med drenering for hver andre gravrekke. Ved utvidelsen av D feltet ble feltet bygd opp med tilfredsstillende masser. Omdanningstiden for kister har tidligere vært meget lang, grunnet grunnvannsnivået og tette jordmasser.

Interne avstander:

Gangavstanden mellom Høyland kirke og felt D er ca. 375 meter. Maks avstand vil bli ca. 600 meter i planlagte utvidelser.

Gravbehov pr. 2015

Forventet forbruk i perioden (inkl. gjenbruk av graver): 111 graver pr. år.

Behov for nye graver i perioden: 3186 graver

Kirkegården ventes full i år: 2027

Høyland kirkegård bør i fremtiden ha kapasitet for bydelene Høyland, og Bogafjell, og Hana.

3.5.2 Drift og driftsbygg Høyland

Driftsbygget på 71m² ble oppført i 1996 med spiserom, dusj, toalett, og garasje. Utearealet er på ca 375m² og asfaltert og er av begrenset størrelse.

Av utstyr er det kistevogn, hydraulisk senkeapparat, tineapparat, måleutstyr for utstikking, samt nødvendig utstyr til graving og sikring av graver. Det er strømuttak ute på gravlunden samt på driftsbygg.

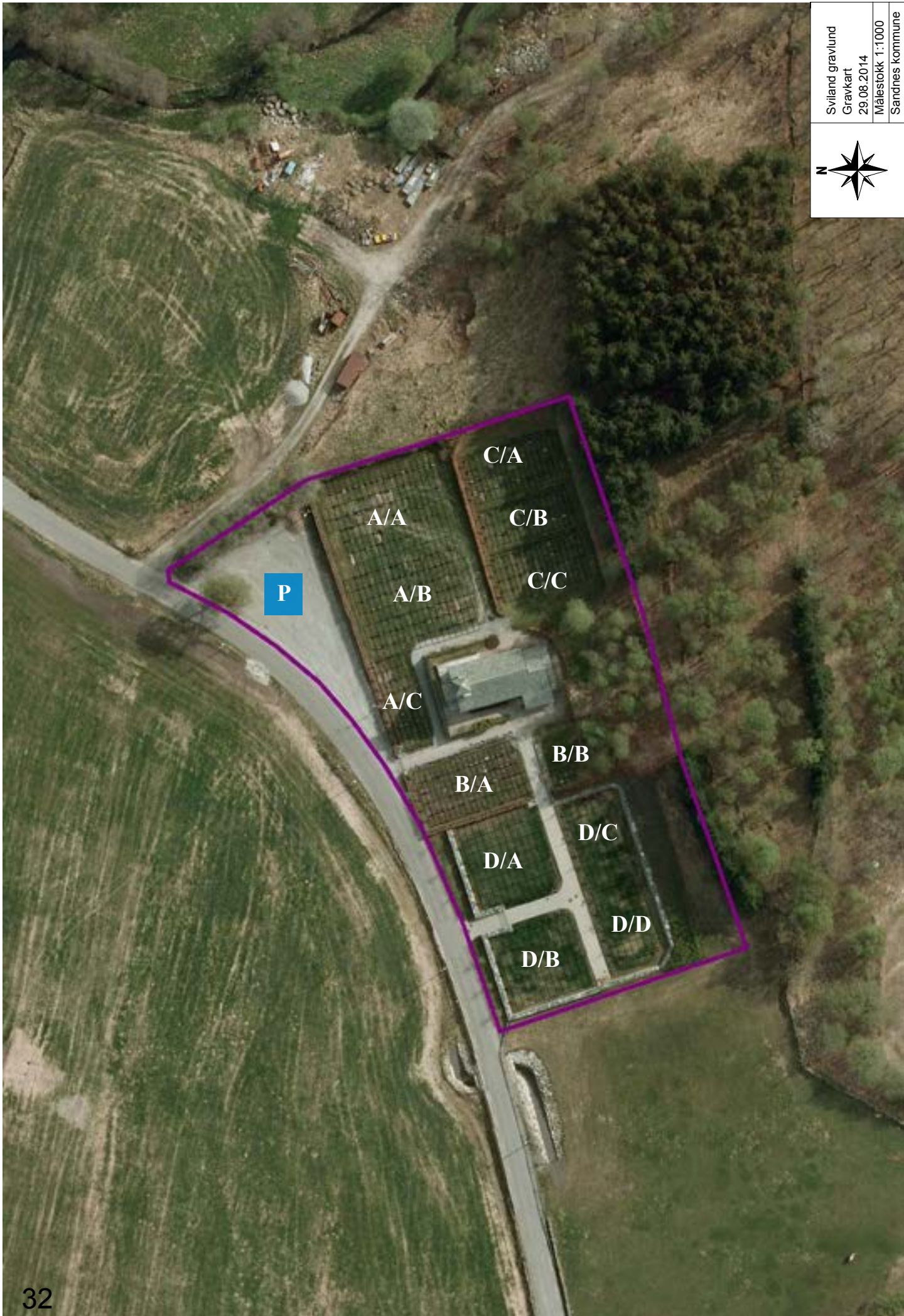
Felt	Areal i daa	Netto areal i daa	Gjenbrukbare kistegraver **	Helt ledige kistegraver/ urnegraver	Urne-graver	Størrelse	Utnyttelse	Anlagt	Omlag.
001-009		6,3	1.861	121	0	1,4 x 2,4 m	13,5 %	1841	1960
AA-AD- AF-AG		2,0	445	39	0	1,5 x 3,0 m	4,3 %	1920	1993
AB-AC		1,0	302	85	0	1,4 x 2,5 m	2,3 %	1920	1993
AE		0,8	241	53	0	1,3 x 2,5 m	1,7 %	1920	1993
CA-CF		3,2	708	16	0	1,5 x 3,0 m	6,9 %	1996/ 99	
DB-DC-DD DE-DF-DG		5,0	1116	639	0	1,5 x 3,0 m	10,9 %	2005	
DA*		0,3	0	147	147	1,5 x 1,5 m	0,7 %	2005	2014
Sum	46,2	18,6	4.673	1100	147		40,3 %		
Reg. E'	12,4	6,0	1.341	1341	0	1,5 x 3,0 m	48,7 %		
Reg. F'	8,5	3,8	854	854	0	1,5 x 3,0 m	45,2 %		
Totalt	67,1	28,4	7.018	3295	0		42,3 %		

Antall graver på Høyland kirkegård som er ledige eller kan gjenbrukes.

*Urnefelt.

** Totalt antall kistegraver som kan brukes. Vernet og ikke gjenbrukbare graver ikke medregnet.

'Regulert areal for utvidelse av gravlund, som ikke er opparbeidet pr. 2014.

Sviland kirkegård
Foto: Jenny A. Madland

3.6 SVILAND KIRKEGÅRD

Kirkegården ble tatt i bruk samme år som Sviland kapell, i 1913. Kirkegården ble sist utvidet i 2009 med 2,4 daa, og er nå på 6,9 daa. Det er behov for utvidelse av parkeringsplassen, da kapasiteten ved gravferder er sprengt. Det er behov for utvidelse av kirkegården. Terrengmessig er en utvidelse mot vest best egnet. Bydelskirkegården dekker innbyggerne på Sviland.

Bystyret vedtok i sak 108/06 den 14.11.2006 reguleringsplan for utvidelse av Sviland gravlund (mot vest), og vedtok samtidig følgende:

2. *Fremtidig større utvidelse av gravlunden tas opp til vurdering i den pågående rullering av gravlundsmeldingen og nødvendig areal foreslås lagt inn i revidert kommuneplan.*
3. *Utvidelse av parkeringsplassen ved kapellet legges inn i revidert kommuneplan.*

Bystyret gjorde et vedtak 19.05.87, som foreslår utvidelse av gravlunden på omlag 200 daa, sør for Sviland kirkegård. Området er ikke teknisk undersøkt. Eventuell utvidelse må sees i sammenheng med hvordan gravplassareal i Sandnes øst løses.

Grunnforhold

Både grunnvannsstand og jordmasser har god kvalitet på Sviland gravlund.

Gravbehov pr. 2015

Forventet forbruk i perioden (inkl. gjenbruk av graver):
9 graver pr. år.

Behov for nye graver i perioden: 164 graver

Grunnet lavt antall graver er gravkapasiteten svært sårbar for avvik i prognoser, jf. avsnitt 2.5.1.

3.6.2 Drift og driftsbygg Sviland

I tilknytning til Sviland kapell er det et bygg på ca 38m². Det er bærerom, toaletter og et lagerrom på 8m² for utstyr til kirkegården. Av utstyr er det hydraulisk senkeapparat, måleutstyr for utstikking, samt utstyr til graving og sikring av graver. Tineapparat lagres i driftsbygget på Riska. Det er ett strømuttak på sist utvidelse samt på kapellet.

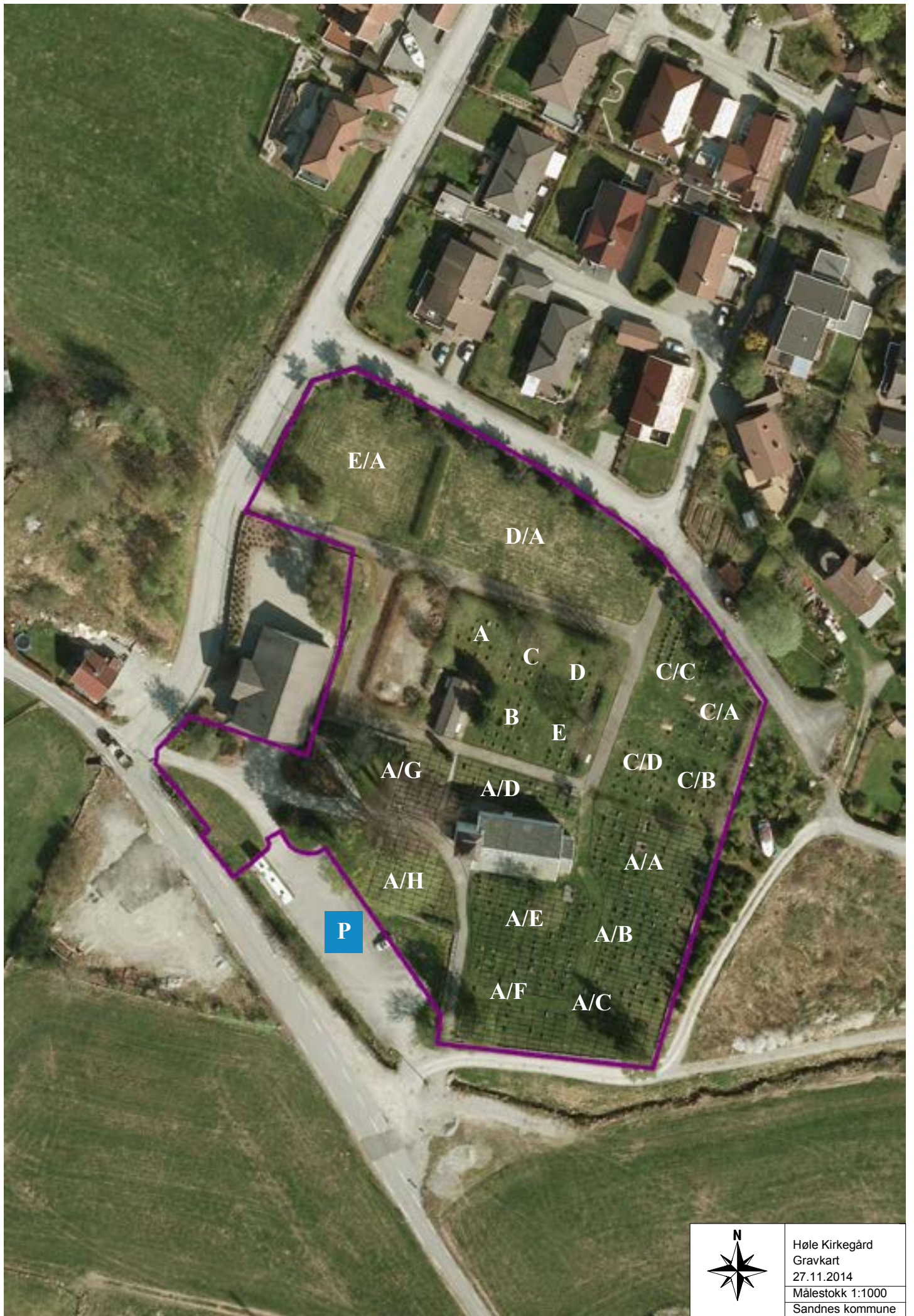
Sviland Kapell og kirkegårdsmuren Foto: Jenny A. Madland

Felt	Areal i daa	Netto areal i daa	Gjenbrukbare kistegraver **	Helt ledige kistegraver/ urnegraver	Urne-graver	Størrelse	Utnyttelse	Anlagt	Omlag.
AA-AB		0,5	155	33	0	1,3 x 2,6 m	13,5 %	1913	1991, 2010
AC- BA- BB		0,25	83	8	0	1,2 x 2,4 m	4,3 %	1913	1991, 2010
CA-CB-CC		0,25	82	0	0	1,2 x 2,4 m	22,4 %	1913	1991
DA-DB- DC-DD		0,8	181	169	0	1,5 x 3,0 m	12,7 %	2010	
Sum	6,9	1,8	501	201	0		26,1 %		

Antall graver på Sviland kirkegård som er ledige eller kan gjenbrukes.

** Totalt antall kistegraver som kan brukes. Vernet og ikke gjenbrukbare graver ikke medregnet.

'Regulert areal for utvidelse av gravlund, som ikke er opparbeidet pr. 2014.

Høle Kirkegård
Gravkart
27.11.2014
Målestokk 1:1000
Sandnes kommune

3.7 HØLE KYRKJEGARD

På Høle det vært kirke siden middelalderen. Det eldste gravminnet, Hølesteinen er fra 1100-tallet. På kirkegården ligger Høle kyrkje, som er en langkirke reist i 1860. Kyrkjegarden ble sist utvidet i 1989, og er nå til sammen 12 daa.

Grunnforhold

På den gamle del av kyrkjegarden er det betydelige grunnvannsproblemer, som er kritisk på de laveste partiene. Delen av kyrkjegarden som ble tatt i bruk i 1970 har også for høyt grunnvann, da drencsystemet ikke ble utført i henhold til godkjente planer. Utvidelsen i 1988 (felt C og D) har kontaktdrenering. Det er utført arbeid med omlegging av gravfelt O, hvor det også tilrettelegges for interne stier og fremkommelighet for maskiner. Felt D og E er utformet med gravstørrelser på 1,2 x 2,4 m, og endres til 1,5 x 3 m. Nytt Felt D/A og E/A skal opparbeides i 2015, og ventes ferdigstilt for bruk i 2015. Arbeid med drenering av felt D/A og E/A påbegynnes i 2015.

Gravbehov pr. 2015

Forventet forbruk i perioden (inkl. gjenbruk av graver):
10 graver pr. år
Behov for nye graver i perioden: 121 graver
Kirkegården har god kapasitet i planperioden.

Høle kyrkjegard forvaltes som bydelskirkegård.

Felt	Areal i daa	Netto areal i daa	Gjenbrukbare kistegraver **	Helt ledige kistegraver/ urnegraver	Urne-graver	Størrelse	Utnyttelse	Anlagt	Omlag.
000 (rekke A-Y)		1,5	534	246	0	1,2 x 2,4 m	13,9 %	1860	2014
00A-00E		0,5	175	10	0	1,2 x 2,4 m	4,6 %	1969	
CA-CB-CC-CD		0,6	213	27	0	1,2 x 2,4 m	5,7 %	1988	
D/A		0,6	188	188	0	1,5 x 3,0 m	5,6 %	1988	2015
E/A		0,3	77	77	0	1,5 x 3,0 m	2,8 %	1988	2015
Sum	10,8	3,5	1.187	548	0		32,6%		

Antall graver på Høle som er ledige eller kan gjenbrukes.

*felt D og E er under ombygging

** Totalt antall kistegraver som kan brukes. Vernet og ikke gjenbrukbare graver ikke medregnet.

3.7.2 Drift og driftsbygg Høle

I tilknytning til Høle kyrkje er det et bygg på ca 51m². Det er bårerom, toaletter, avstengt på grunn av mangel på vedlikehold og et lagerrom på ca 5m² for utstyr. Lageret er knapt, og noe utstyr blir liggende på utsiden. Uteområde på ca 270m² er ikke asfaltert. Av utstyr er det kistevoan som står i bårerommet, hydraulisk senkeapparat, måleutstyr for utstikking, samt nødvendig utstyr til graving og sikring av graver.

Tineapparat er felles med Riska gravlund og Sviland kirkegård og lagret i driftsbygget på Riska. Det er strømuttak ute på kyrkjegarden.

Hølesteinen. avdekket ved en utgravning ved kirketrappa.
Foto: Jærmuseet, Fotograf Ludvig I. Ludvigsen

P

1

7

2

5

3

4

B/D

B/B

B/C

B/A

P

Malmheim gravlund
Gravkart ikke digitalisert
29.08.2014
Målestokk 1:1000
Sandnes kommune

3.8 MALMHEIM KIRKEGÅRD

Malmheim kirkegård ble tatt i bruk i 1912. På kirkegården står Julebygda kapell, en langkirke bygget i 1957. Kirkegården ble sist utvidet i 1993, og er 10,4 daa. Det er tett med graver i skråningen ned fra kapellet. Malmheim kirkegård grenser i dag til landbruksareal. Det er tilrettelagt for mulig adkomst gjennom felt B/B, ved å reservere 18 graver mot bruk. Dette gjør at kapasiteten er redusert siden sist revisjon, da dette ikke var medtatt i prognosene i 2011.

Grunnforhold

Grunnforholdene er stort sett tilfredsstillende. I nedbørrike perioder har det forekommet vann i enkelte graver. Dette antas å skyldes at dybden til fjell er forholdsvis liten, grunnvannet synker derfor sent etter nedbør. Gjenbruk av gamle graver kan skje uten problemer etter ca. 40 år.

Det nyeste feltet, anlagt i 1993, har kontaktdrenering.

Gravbehov pr. 2015

Forventet forbruk i perioden (inkl. gjenbruk av graver):
20 graver pr. år
Behov for nye graver i perioden: 411 graver.
Gravlunden ventes full i: 2034

Grunnet lavt antall graver er gravkapasiteten svært sårbar for avvik i prognoser, jf. avsnitt 2.5.1.

Malmheim kirkegård forvaltes som bygdekirkegård og dekker Malmheim/Julebygda. Kirkegården bør vurderes

planlagt med kapasitet til å ha avlastende funksjon for Soma gravlund i fremtiden.

3.8.2 Drift og driftsbygg Malmheim

Driftsbygget på 68m² er oppført i 1994 med spiserom, toalett og garasje. Utearealet er på ca 280m² og asfaltert.

Av utstyr er det kistevoan, hydraulisk senkeapparat, måleutstyr for utstikking, samt utstyr til graving og sikring av graver. Tineapparat oppbevares i driftsbygget på Soma.

Det er strømuttak ute på gravlunden samt på driftsbygg og kapell.

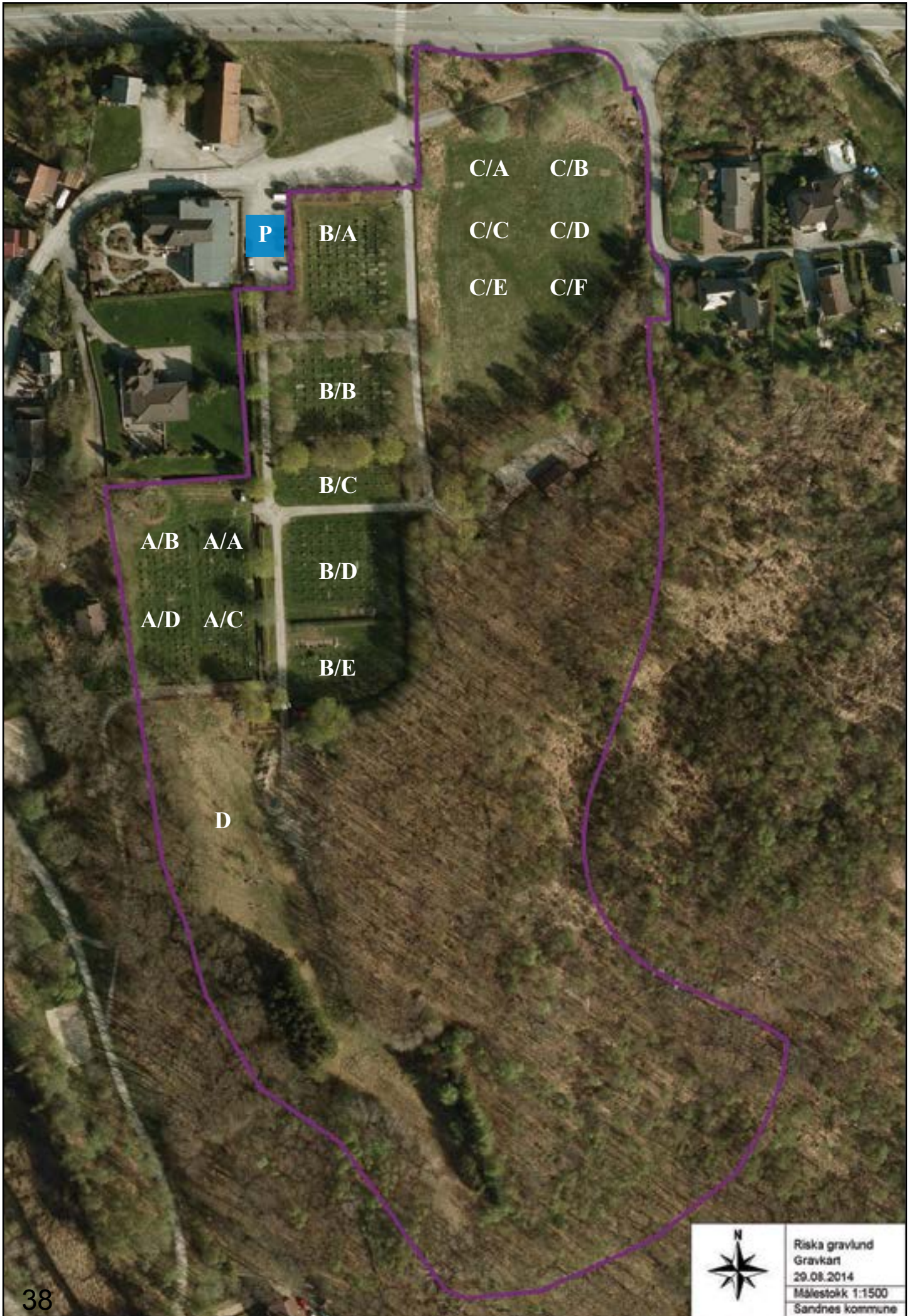

Trapp og port som daterer tilbake til 1912.
Foto: Kine Krogh Olesen.

Felt	Areal i daa	Netto areal i daa	Gjenbrukbare kistegraver**	Helt ledige kistegraver/urnegraver	Urne-graver	Størrelse	Utnyttelse	Anlagt	Omleg.
001-007		2,0	442	61	0	1,5 x 3,0 m	19,2 %	1912	1992
BA-BB-BC-BD		2,1	462	227	0	1,5 x 3,0 m	20,2 %	1993	
Sum	10,4	4,1	886	288	0	1,5 x 3,0 m	39,4 %		

Antall graver på Malmheim kirkegård som er ledige eller kan gjenbrukes.

** Totalt antall kistegraver som kan brukes. Vernet og ikke gjenbrukbare graver ikke medregnet.

C/A C/B
C/C C/D
C/E C/F

P

B/A

B/B

B/C

A/B A/A
A/D A/C

B/D

B/E

D

Riska gravlund
Gravkart
29.08.2014
Målestokk 1:1500
Sandnes kommune

Riska gravlund, med Hommersandfjellet i bakgrunnen
Foto: Kine Krogh Olesen

3.9 RISKA GRAVLUND

Riska gravlund ble anlagt i 1942. Gravlunden ble utvidet i 1980 og 1991, 1994, etter tegninger av Fosså a/s. Riska kirke ble bygd i 1991, tegnet av arkitekt Odd Magne Vatne fra AROS. Gravlunden ble utvidet i 1980 med feltene BC-BD-BE (opprinnelig kalt F, G og H) og 1991 med feltene BA-BB (opprinnelig kalt BD-BB) etter tegninger av Fosså as. Tegninger og detaljplaner for ny utvidelse på 9,2 daa ble utført av arkitektfirmaet Rambøll Norge i 2011. C/C til C/F ble ferdigstilt i 2011. Det pågår arbeid med utvidelse av C/A og C/D feltene, som ventes ferdigstilt i mai 2015. Turvei til Hommersandfjellet og Flataberget, går gjennom gravlunden.

Grunnforhold

Gravfelt B/C, B/D og B/E er anlagt med drenggrøfter, og en avskjærende drenggrøft mot friområdet i øst. Felt B/E ble anlagt som barne- og urnegravfelt, det ble fylt opp, og ikke gjennomgravd, og er anlagt uten avskjærende drenggrøft. Feltet B/E er likevel blitt nytt til ordinære kistegraver. Årsaken for dette er ukjent, men har trolig med plassmangel på gravlunden å gjøre. En ekstra rekke ble etablert i B/E feltet i 2010, for å imøtekomme behov for graver.

Gravbehov pr. 2015

Forventet forbruk i perioden (inkl. gjenbruk av graver):
Ca. 35 graver pr. år.

Behov for nye graver i perioden: 833 graver
Gravlunden vil ha tilstrekkelig kapasitet i perioden etter siste utvidelse av C feltet.

Gravlunden er en bydelsgravlund og betjener Riska bydel.

3.9.1 Drift og driftsbygg Riska

Driftsbygget på 75m² ble oppført i 1978 med spiserom, dusj, toalett og garasje. Utearealet er på ca 320m² og er asfaltert.

Det er strømuttak for 380v strøm ute på gravlunden samt på driftsbygg. Tineapparatet er også tilpasset 380v på Riska med en bryter.

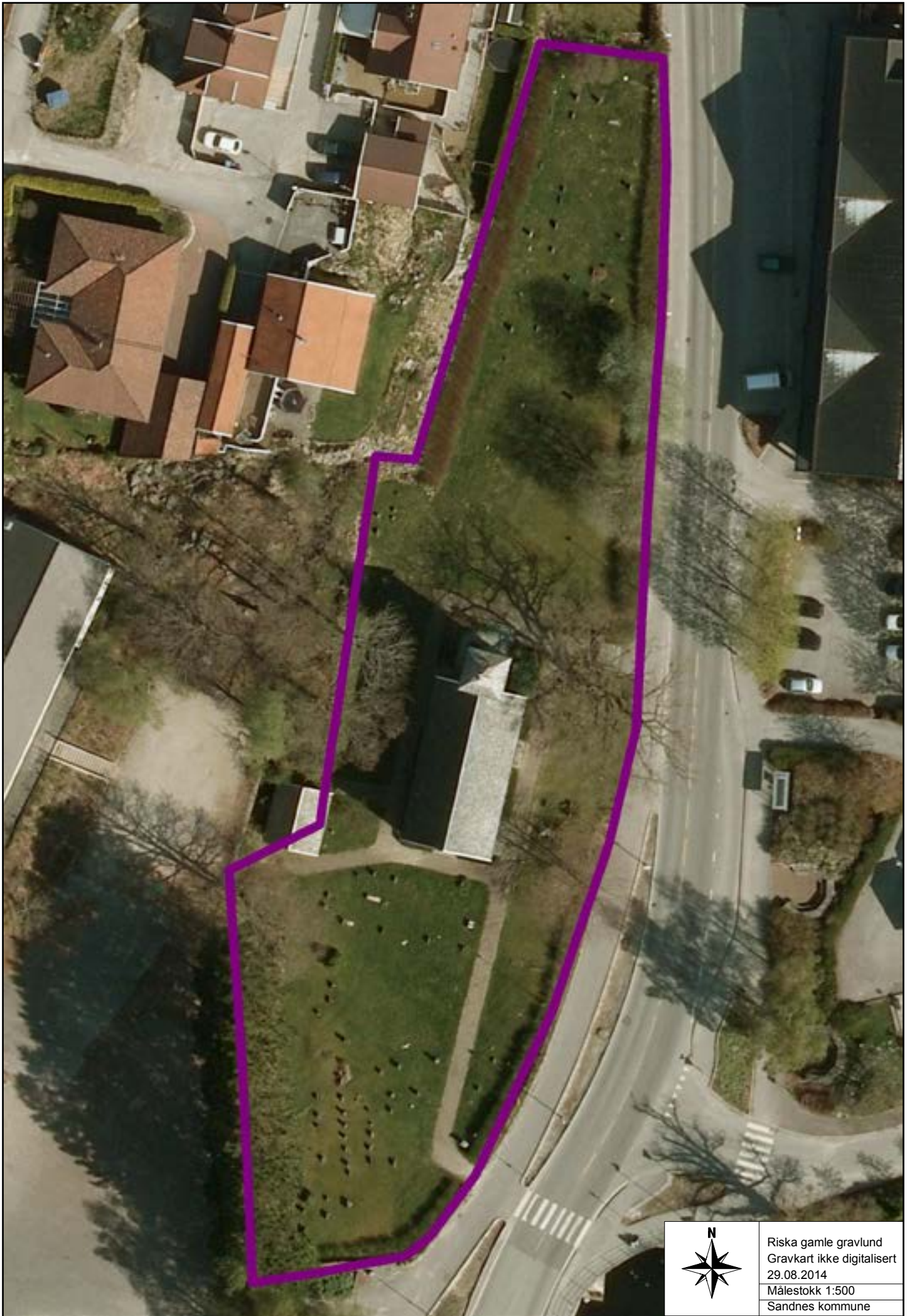
Av utstyr er det kistevogn, hydraulisk senkeapparat, strømkabler, måleutstyr for utstikking, samt nødvendig utstyr til graving og sikring av graver. Kistetralle oppbevares i Riska kirke.

Felt	Areal i daa	Netto areal i daa	Gjenbrukbare kistegraver **	Helt ledige kistegraver/ urnegraver	Urne-graver	Størrelse	Utnyttelse	Anlagt	Omlag.
AA-AB-AC-AD		1,6	548	164	0	1,2 x 2,4 m	7,2 %	1942	
BC-BD-BE		1,9	418	14	0	1,5 x 3,0 m	8,6 %	1980	
BA - BB		1,9	412	53	0	1,5 x 3,0 m	8,5 %	1991	
CC-CD-CE		2,2	486	439	0	1,5 x 3,0 m	10,0 %	2011	
CF		0,2		95	100	1,5 x 1,5m	0,5 %	2011	
CA-CB		1,5	330	330	0	1,5 x 3,0 m	6,8 %	2014	
Sum	21,9	9,3	2.194	1.095	100		41,6%		
Regulert D	29,0								
Totalt	50,9								

Antall graver på Riska gravlund som er ledige eller kan gjenbrukes.

** Totalt antall kistegraver som kan brukes. Vernet og ikke gjenbrukbare graver ikke medregnet.

'Regulert areal for utvidelse av gravlund, som ikke er opparbeidet pr. 2014.

Riska gamle gravlund
Gravkart ikke digitalisert
29.08.2014
Målestokk 1:500
Sandnes kommune

*Riska gamle gravlund
Foto: Kine Krogh Olesen*

3.10 RISKA GAMLE KIRKEGÅRD

Riska gamle kirke er fra 1877. Kirkegården på 3,45 daa er nedlagt og har ikke vært i bruk siden 1967, bortsett fra en urnenedsettelse i 1979.

Undersøkelser som er gjort finner ikke formelle vedtak fattet på at kirkegården rundt Riska kirke ikke skal brukes videre som gravplass. I 2019 vil det være 40 år siden siste gravlegging. Dette er den tiden en gravplass skal være fredet før den eventuelt kan nedlegges. (§ 8 avsnitt 3 i gravferdsloven). Det må foretas vurdering av hva som skal skje med kirkegården fra 2019. To hovedalternativ sees på som realistiske.

1. Kirkegården omreguleres og brukes som urnelund og navnet minnelund.
2. Kirkegården legges ned og anvendes til andre formål.

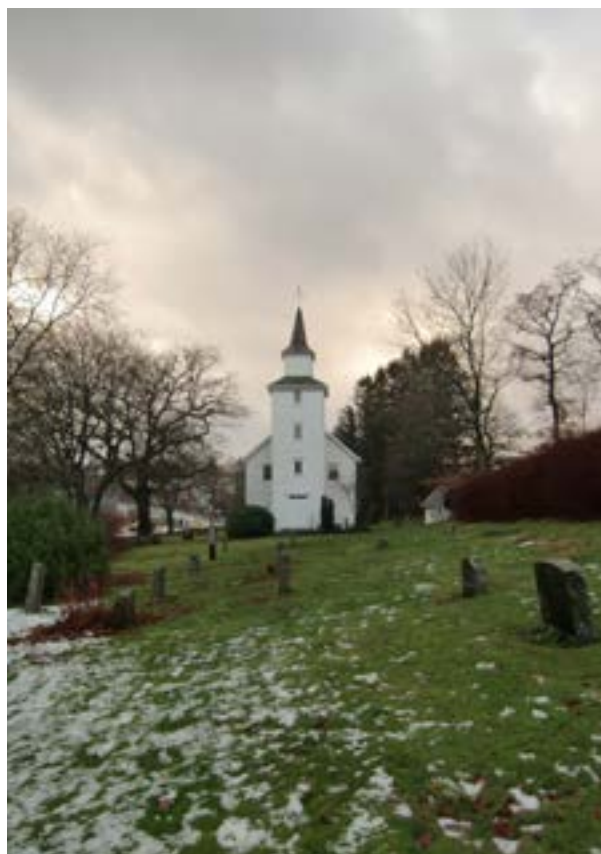
Avklaringen bør igangsettes av Sandnes kirkelige fellesråd, senest i 2016, slik at man kan få et endelig vedtak vedrørende den videre bruken av dette arealet.

Det må utarbeides en bevaringsplan, som legger føringer for videre bruk av den nedlagte kirkegården. Det anbefales å ta den i bruk igjen, til urnegraver, for å utnytte gravplassarealet hensiktsmessig, samt forvalte kulturminnene på kirkegården på en hensiktsmessig måte. Bevaringsplan må utarbeides for kirkegården.

Det er gjort undersøkelser etter gravkart og protokoller. Gravkartene kan ikke oppspores og ser ut til å være tapt, men protokollene finnes i statsarkivet. Denne informasjonen må innhentes i arbeidet med bevaringsplanen.

3.10.1 Drift

Kjøreporten er for smal til at bilene til driften kan komme seg inn på kirkegården når portene er hengslet på. Portene er derfor ikke monterert, men lagret på Vatne driftsstasjon. Det bør vurderes om innkjørselen må lages bredere. Dersom det anlegges bredere innkjørsel må det det anskaffes ny port.

*Riska gamle kirkegård
Foto: Kine Krogh Olesen*

*Malmheim kirkegård
Foto: Kine M.Krogh Olesen*

KAPITTEL 4 AREALBEHOV

4.1 UTNYTTELSE AV EKSISTERENDE ANLEGG

I dag forvalter Sandnes kommune totalt 332,7 daa gravplassareal i drift, og 3,45 daa nedlagt gravplassareal. Arealet er fordelt på 8 anlegg, se kapittel 3. Totalt ledige opparbeidede graver pr. januar 2015 er 7328 graver. Regner man med alle planlagte utvidelser vil det være 15705 ledige graver i perioden.

Teoretisk skulle dette arealet utgjort 31191 ledige graver, ved et gjennomsnittlig brutto arealbehov på 12,8 m² pr. kistegrav og 6.4m² pr urnegrav ved 20% kremasjonsandel, men i praksis er arealbehovet noe større da det kun vil være 15705 helt ledige graver på dette arealet.

Avviket kan forklares delvis som festa graver (reserverte ledige graver), og hensyn nevnt i kapittel 2.5.1. Hovedkonklusjonen for avviket er at buffersoner og infrastruktur krever mer areal i praksis enn hva det teoretiske grunnlaget forutsetter, samt at dårlige jordforhold forlenger omsetningstiden.

I perioden 2015-2040 viser prognosene et totalt gravbehov på 9573 graver. Minimum utbyggingsbehov vil være på 110 daa etter brutto behov for graver, dersom kapasiteten på gravplassene skal opprettholdes slik som i dag. Det anbefales at det avsettes 215 daa til gravplassareal i perioden. Sandnes øst utgjør over halvparten dette av arealbehovet i perioden, på 105 daa. Det bør planlegges et stort sentralt anlegg for den nye bydelen, som kan imøtekomme gravbehovet langt frem i tid.

4.2 AREALUTVIKLINGEN FOR GRAVPASSER OG TIDLIGERE PROSESSER:

Allerede i 2001 påpekte daværende gravlundsforvalter Harald G. Varland et stort press på kirkegårdene i Sandnes. Behovet for økt gravplassareal har med dette vært kjent i lengre tid. Det redegjøres her for prosessene som har innvirket på arealdisponeringen for gravplasser i Sandnes.

4.2.1 Stagnasjon i avsetting av nytt gravplassareal

Arealpolitikken som er ført i Sandnes de siste 15 årene har ikke ført til avsetting av nytt gravplassareal. Uforutsette hensyn har gjort at areal som ble foreslått satt av til gravplassformål på Stokkaland utgikk se 4.3.3. Samtidig øker befolkningsprognosene. Det er av denne grunn etterslep på planleggingen av nytt gravplassareal, på overordnet nivå.

4.2.2 Stort press på eksisterende gravplasser

Regionalplan for Jæren legger opp til at Sandnes kommune skal ta store deler av befolkningsveksten i regionalt perspektiv. Dette gjør at det er høyt fokus på å finne nye arealer, som kan omreguleres til boligformål. Dette skaper et økende behov for gravplassareal.

En konsekvens av boligutviklingen er at eksisterende areal regulert til gravplasser, som er avsatt til fremtidige utvidelser blir utfordret, og foreslått omregulert. Det er stilt forslag til boligutbygging på gravplassareal både på Rådhusmarka og Riska gravlund. Disse arealene er premisser for å løse fremtidig gravkapasitet, og arealene må derfor sikres.

Den mest effektive måten å sikre gravplassarealer på, er å opparbeide arealene til gravplassformål. Når en grav er tatt i bruk, båndlegges arealet for annen bruk i minimum 40 år.

4.2.3 Prosessen om gravplassarealet på Stokkaland

Nytt gravplassareal på Stokkaland på 15 daa ble i forslaget til kommuneplan 2011-2025 vist nord øst i området. Arealet skulle dekke fremtidig behov på Ganddal og for å avlaste Soma, Gand og Sandnes. Det var opprinnelig foreslått 20 daa. Det ble fremmet innsigelse til kommunens forslag om disponering av Stokkaland til hhv. boligformål og gravplass. I revisjon av kommuneplanen for 2015-2030 ble forslaget tatt opp igjen. Da den interkommunale kommunedelplan for

bybåndet sør nå er slutført.

I dialogen med regionale myndigheter ble det i kommuneplanprosessen avklart at området ikke kan omdisponeres til gravplassareal, grunnet samlet samfunnsikkerhetsvurdering, herunder flere statlige etater sine ansvarsområder. Dette gjelder området mellom stasjonsområdet – Kvernelandsveien – Stokkelandsvatnet og ned til husrekken i Kvernelandsveien. 96B-100. Det følger videre at gravplassareal ikke tillates etablert innenfor sonen av elektromagnetiske felt (høyspentlinjer).

Resultatet er at i revidert forslag til kommuneplan 2015-2030 forblir hele Stokkeland LNF område.

Det må derfor frem til kommende kommuneplanrevisjon arbeides frem et alternativ til Stokkeland for å løse behovet for gravplassareal i søndre del av kommunen. Arbeidet må gjennomføres med det opprinnelige utgangspunktet om at det på sikt blir etablert nytt kirkebygg i senterområdet på Sørbø Hove (iht. reguleringsplan) og nytt gravplassareal må sikres i en tilsvarende nærhet til Sandens sør/vest, som området på Stokkeland hadde.

4.3 BEHOV FOR GRAVPLASSAREAL FREM MOT 2040 I SANDNES

4.3.1 Beregning av arealbehov

Beregninger av fremtidig arealbehov tar utgangspunkt i behov for eksisterende anlegg, se avsnitt 3.3.1, forutsetningene i kapittel 2, den lovpålagte 3% kapasitet, samt prognosene gitt i kapittel 6. Det forutsettes at fordeling mellom kiste- og urnegraver fortsetter være på ca. 20% urnegraver. Totalt arealbehov er da 12,8m² pr kistegrav, og 6,4m² for urnegraver.

Utfordringen fremover vil bli å skaffe nye arealer til gravplasser i Sandnes dersom 80-85% av innbyggerne fortsatt velger kistegraver ved gravferd. Fra 2025 vil dette bli mer og mer merkbart. Utfordringene vil bli store i den sørlige og vestlige delen av Sandnes der det er få egnede areal igjen som kan brukes til gravplasser.

4.3.2 Arealbehovet for de eksisterende gravplassene i Sandnes

Krav om 3% gravkapasitet er pr. i dag oppfylt, men prognosene viser at det er nødvendig med kontinuerlig utbygging av gravplassene, og regulering av nytt areal for at kravet også i fremtiden skal kunne oppfylles, jf. tabell 6.3.14 s.60. Kapasiteten på 3% bør være fordelt på hver gravplass selv om ikke loven krever dette, for å ivareta dagens forvaltningspraksis med tilbud om grav i kirkesognet man sokner til.

		graver	areal	status	byggeår
Sandnes vest	behov				
Gand felt V	utvidelse 1	900	8,8 daa	regulert	2016 - 2018
Malmheim	utvidelse 1	300	3,8 daa	ikke regulert	2016-2020*
Sviland parkering	utvidelse 1	-	0,5 daa	ikke regulert	2016-2020*
Sandnes vest (Figved)	nyetablering	3000	30 daa	ikke regulert	2018-2025*
Soma H	utvidelse 1	1.383	14,0 daa	prosjektert	2018 - 2021
Sviland	utvidelse 2	300	3,04 daa	ikke regulert	2020-2025*
Soma G	utvidelse 2	1.975	20,0 daa	prosjektert	2025 - 2030
Soma F (ca.)	utvidelse 3	1185	21,4 daa	regulert	2030-2033
Soma ny utvidelse	utvidelse 4	4000	40,5daa	ikke regulert	2035 - 2040
Sandnes øst 1	nyetablering	9382	50 daa	ikke regulert	2020 - 2029*
Høyland E	utvidelse 1	1341	12,4 daa	prosjektert	2021 - 2024
Høyland	utvidelse 2	987	10,0 daa	ikke regulert	2028 - 2032
Riska D	utvidelse 1	933	10,0daa	regulert	2030-2035
Høyland F	Utvidelse 3	854	3,8 daa	regulert	2035-2038
Sandnes øst 2	utvidelse 1	9382	55,0 daa	ikke regulert	2038 - 2040

4.3. Tabellen viser foreslåtte utvidelser på 151,8 daa. med angivelse av utbyggingsår. Første årstall angir når utvidelsen bør være ferdig for at en skal unngå å bruke av gravreserven på 3 %. Siste utbyggingsår er satt ett år før gravplassen etter beregningen vil være helt full. For noen av utvidelsene kan oppdeling i flere bygge-trinn vurderes. For de utvidelser som det foreløpig ikke er konkrete planer for (merket *) Lokalisering av øvrig arealbehov på 63,2daa bør utredes i kommende kommuneplanprosess.

Prognosene og forvaltningserfaring tilsier at det er stort behov for nye arealer til gravplassformål i Sandnes. Prognosene viser en markant økning av antall døde i Sandnes fra om lag år 2025, jf. tabell s. 60. Planlegging av gravplassareal må ta høyde for at kapasiteten opprettholdes når ”eldrebølgen” kommer.

I 2040 vil årlig behov for gravplassareal være 4,5 daa, etter dagens fordeling mellom kiste- og urnegraver. Det totale arealbehov i perioden er minimum 110 daa. Dette er et arealbehov tilsvarende i overkant av Malmheim kirkegård sitt totale areal hvert år.

Prognosene viser at over 117000 innbyggere vil bo i Sandnes i 2040, og at det blir netto behov for 444 graver årlig i 2040, når det medregnes frigitte graver. Behovet for totalt antall graver i perioden 2015-2040, er ca. 9573 graver.

I dag finnes 7328 opparbeide, ledige graver. Det er regulert areal for utvidelser på Soma, Riska, Høyland, og Gand. Det totale antall graver med opparbeida og regulerte graver blir da 15705 graver. Dette vil dekke behovet i perioden, men prognosene for ledige graver viser en negativ trend som gjør at det kan forutsees at kapasiteten gjerne vil gå full i kommende planperiode. Det vil si at det er behov for nye opparbeidelser av regulert areal innenfor perioden, i tillegg til etablering av nytt gravplassareal. Arealbehovet for de ulike gravplassene er:

4.3.2.1 Sandnes Gravlund

Det er behov for omlegging av gamle gravfelt grunnet gravstørrelser. Ved slike omlegginger større, men færre graver. Det kan ventes at graver reserveres for gjenbruk ved eventuelle bevaringsvedtak.

Grunnforholdene er dårlige og 35 års fredningstid er ikke alltid tilstrekkelig for omdanning. Det anbefales at dagens praksis om urnegravlegging opprettholdes og at det jobbes for at gravplassen kun benyttes til urnegraver i fremtiden.

Det er igangsatt en prosess om gjenåpning av Stanglandsåna. Dette grepet er ønsket som et positivt element på gravlund, men kan ha arealmessige konsekvenser ved at graver kan utgå, dersom traseen legges nær gravfelt A og B.

4.3.2.2 Gand Gravlund

Regulert utvidelsesareal til gravlund på Rådhusmarka er under vurdering. Dersom området blir omdisponert må det ses på erstatningsareal til gravlund ved neste revidering av kommuneplanen.

4.3.2.3 Soma gravlund

Det kommer frem av prognosene at gravlund blir full i 2028. På Soma må derfor alle gjenværende byggetrinn gjennomføres fram mot 2035. Det må også sees på muligheten for en ny utvidelse for å imøtekomme fremtidig arealbehov mot slutten av perioden. Dette grunnet økende arealbehov og noe reduksjon av opprinnelig gravplassareal ved utvidelse av Riksvei 44. Det må vurderes behov for flere parkeringsplasser tilknyttet anlegget.

Da arealet på Soma legger til grunn at interne gangavstander blir det maksimale av ønsket avstand, er det behov for å se på alternative plasseringer for fremtidig gravareal i Sandnes vest. Det kan alternativt planlegges at utvidelsen på Malmheim får en slik størrelse at denne kan avlaste Soma. Det anbefales at det gjennomføres et arealstudie for fremtidig gravplasser i Sandnes vest. Dette bør klargjøres til arbeides med å erverve areal for utvidelse på Malmheim tidlig i planperioden.

4.3.2.4 Høyland kirkegård

Høyland kirkegård bør planlegges for å dekke fremtidig gravbehov lokalt for Hana, Bogafjell og Høyland. Her bør neste byggetrinn igangsettes så snart som mulig for at Høyland kirkegård ikke skal bli full i 2027. Dette vil kreve økt utvidelsesareal på ca. 20 daa, som bør avsettes i kommuneplan 2019 - 2035. Det kan vurderes å løse deler av gravplassbehovet som flere utvidelser på Høyland, nord for regulert gravplassareal ved Høylandsåna. For å kunne imøtekomme gravbehovet for nevnte bydeler er det en forutsetning at det i Sandnes øst bygges ut nytt gravplassareal som avlaster Høyland., se punkt 4.7.3.

Følgende muligheter bør vurderes nærmere:

Høyland sør: Dette er et skrånende areal sør for eksisterende kirkegård og er avsatt til gravplassformål i kommuneplanen og reguleringsplan 84108. Det må gjennomføres et forprosjekt på Høyland sør, gnr 33 bnr 473, for å redegjøre grunnforhold og egnetheten som gravlundsareal. Igangsettelsen av arbeidet må ta hensyn til om neste utvidelse skal foregå på dette arealet eller på arealet øst for middelalderkirkegården. Arealet egner seg etablert som urnelund, grunnet topografien.

Høyland nord/øst : Det finnes noen mindre landbruksareal om grenser til regulert kirkegård på Høyland som kan gi utvidelsesmuligheter i framtiden. Det er et areal mellom Forsøksgården og Høylandsåna på om lag 10 daa, og et areal øst for planlagt felt E på knappe 10 daa. Arealene bør vurderes til gravplassformål ved neste rullering av kommuneplanen.

4.3.2.5 Sviland kirkegård

I området sør for kirkegården på Sviland er det arealer som har egnet jordbunnkvalitet. Arealet bør vurderes for arealavsetting til fremtidige utvidelser. Sviland bør utgå fra totalvurderingen for Sandnes øst, da kirkegården forvaltes som en bydelskirkegård.

Parkeringsplassen ved Sviland kirkegård er underdimensjonert i forhold til behov. Ved gravferd parkeres det langs hovedveien, slik at fremkommeligheten for busser og lastebiler vanskeliggjøres. Det må settes av nye areal for utvidelse av parkeringsplass på minimum 0.5daa.

4.3.2.6 Høle kyrkjegard

Det er tilstrekkelig kapasitet på Høle i perioden. Det er dermed ikke behov for utvidelse eller etablering av nytt areal frem mot 2040, etter at pågående opparbeidelse av felt D/A og E/A er utført. Høle bør fortsatt forvaltes som bydelskirkegård.

4.3.2.7 Malmheim kirkegård

Det må prioriteres å avsette areal for utvidelse på Malmheim i perioden, på minimum 3,8 daa. Jordbruksarealer vest for eksisterende anlegg er best egnet grunnnet topografi, og har trolig godt egnde grunnforhold for formålet.

4.3.2.8 Riska gravlund

I kommuneplan 2015-2030 foreslås det omdisponering av 1/5 av arealet på Riska gravlund til boligbebyggelse i kommuneplan. Omdisponeringen frarådes faglig. Dersom arealet blir omdisponert til boligformål, må det sees på løsninger for erstatningsareal på Riska. Opprettholdes arealet som regulert, er det god gravkapasitet på gravlundene i perioden. Riska bør fortsatt forvaltes som bydelskirkegård. Det er viktig å sikre et godt naboskap mellom gravplassen og fremtidig planlagt boligbebyggelse, med tilstrekkelige buffersoner.

4.4 BEHOVET FOR NYE GRAVPLASSER I SANDNES

Regionalplan for Jæren legger opp til at Sandnes skal huse store deler av befolkningsveksten i regionen fremover. Dette gir særlig utslag i Sandnes Øst. I tillegg vil det være behov for å utvikle nytt gravplassareal i Sandnes vest eller sør.

4.4.1 Sandnes øst

I kommuneplan for Sandnes 2015-2030 foreslås Sandnes øst som ny bydel. Bydelen planlegges for 40.000 nye innbyggere. Det er ikke definert en tydelig økning i prognosene når disse vil flytte til Sandnes. Ved en befolkning på 40.000, og fremskrevet dødsrate på 0,483%, utløser bydelen et behov for 1932 graver årlig. Dette utgjør hypotetisk et årlig arealbehov på 22,3 daa. Det antas at forutsetningene for bakgrunnstallene i befolkningsprognosene ikke kan ha tatt høyde for hvor fort disse innbyggerne kan flytte inn i bydelen, når prognosen for antall døde i 2040 er 568 innbyggere totalt i Sandnes.

Ingen av de eksisterende gravplassene har kapasitet for planlagt befolkningsøkning i Sandnes øst. Med slike forutsetninger anbefales det at det settes av et nytt areal på 105 daa i perioden.

Det er ikke avsatt gravplassareal for bydelen i arealkartet. Det må prioriteres å finne mulige lokaliseringer for et nytt sentralt gravplassareal som har kapasitet til å dekke den planlagte befolkningsøkningen frem mot neste kommuneplan.

4.4.1.2 Plassering av gravplass i Sandnes øst

Gravplassen bør legges nær aksene for kollektivtransport og samlokaliseres med kirke og/ eller bydelsfunksjoner, eller andre offentlige fellesareal med felles parkeringsanlegg. Gravplassen bør løses som et sentralt samlet anlegg, for å gi et anlegg som er driftseffektivt og holde kostnadene lavest mulig. Dersom gravplassen løses som flere anlegg, må det investeres i mer driftsutstyr, flere seremonibygger og driftsavdelinger, som vil gi betydelig økte investerings- og driftskostnader.

4.4.1.3 Utbyggingstidspunkt for gravplass i Sandnes Øst

Utbygging av gravplass for Sandnes øst bør starte slik at den kan tas i bruk senest i 2030, før Høyland kirkegård er full. Ved en slik prioritering kan Høyland trolig også etter 2030 fortsatt dekke gravbehovet for bydelene Figgjo, Bogafjell og Austrått.

4.4.1.4 Potensielle arealer for gravplass i Sandnes øst

Følgende areal foreslås vurdert til gravplass for Sandnes øst i neste kommuneplanprosess:

Torsteinsfjell

Torsteinsfjell er regulert til masseuttak, hvor driften skal avsluttes i 2024. Regulert areal til masseuttak er 184,71 daa. Arealet ligger sentralt i Sandnes øst. Arealet bør vurderes som mulighet for å løse gravplassbehovet for Sandnes øst i kommuneplanprosessen. Dersom arealet finnes egnet, må det arbeides med å få justert avslutningsplanen for framtidig terreng, med god landskapstilpasning og egnede masser ved avslutning av masseuttaket. Torsteinsfjell anses som et aktuelt alternativ og det må utredes som alternativ plassering i kommuneplan for Sandnes 2019-2035.

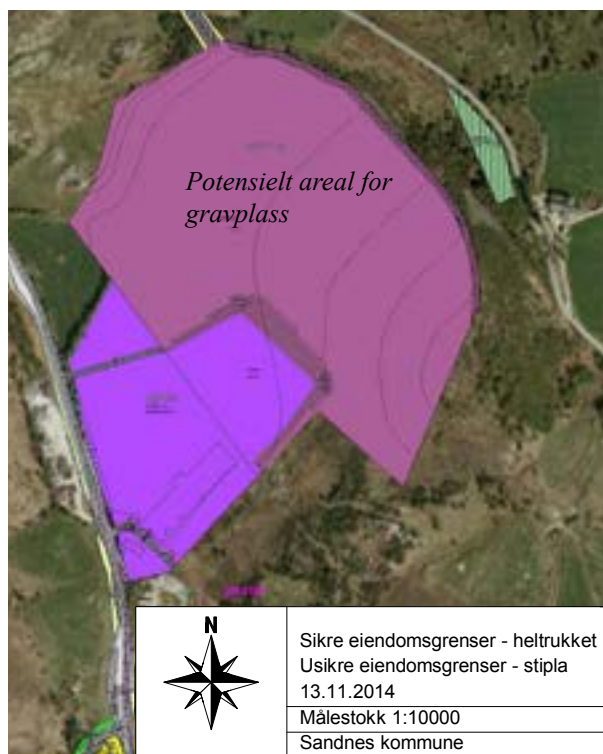
Sandnes vest og sør - Ny gravplass på Figved

Siden forslaget om gravplass på Stokkaland utgikk i kommunplanprosessen, må det planlegges nytt gravplassareal i Sandnes vest eller sør. Beregningene viser at det opprinnelige forslaget på 20 daa ikke vil være tilstrekkelig areal for Sandnes vest/sør. Det vil være viktig å avsette tilstrekkelig areal, min 30 daa, i god tid før Soma får begrenset gravkapasitet, slik at bruken av den blir godt befestet.

Innbyggerne på Figgjo sokner til Høyland kirkegård. Denne bydelen har hatt økende antall innbyggere de siste årene, og det er et ønske om en lokal gravplass i bydelen. Av denne grunn bør det vurderes å løse gravlundsareal for Sandnes sør på Figved, på gårdsnr. 29 bnr. 3. Arealet er i dag regulert til LNF. Terrenget er svakt hellende og det antas at det er velengede grunnforhold til gravplassformål. Gravplassen vil kunne bli en avlastning for Høyland, ved å tilby graver for innbyggere i sørøstre deler av Gand sokn, og Bogafjell sokn.

Potensiell areal for gravplass på Figved, med utvidelsesmulighe i sør, Gnr. 29 bnr. 3.

Potensiell omdisponering av pukkverket på Torsteinsfjell på 184,71daa, kan løse arealbehovet for gravplass i Sandnes øst, i et sentralt samlet anlegg.

*Høyland kirkegård,
foto: Kine Krogh Olesen*

KAPITTEL 5

KONKLUSJONER

5.1 TIDSPERSPEKTIV I PLANLEGGINGEN

Alle som fødes i Sandnes, må ha mulighet for å gravlegges i kommunen. Det er av denne grunn viktig at planleggingen av gravplassarealer skjer med fokus på utviklingen i et fremtidig tidsrom på minimum 100 år. Gravplassmeldingens planperiode på 40 år gir signaler om hvilke utfordringer som vil oppstå fremover, og som må tas hensyn til i dagens arealplanlegging. Følgende konklusjoner må tas stilling til i et langsiktig perspektiv:

5.1.2 ØKENDE BEHOV FOR NYE GRAV-PLASSAREALER

Underskudd på graver i Sandnes, har vært ytret i rådmannens uttalelser siden 80-tallet og dokumenteres i utredelser om kirkegårdene, utført av Fosså AS.

Utvikling av nytt areal til gravplassformål har stagnert. Det er ikke satt av nytt areal til gravplasser i kommuneplanperiodene 2011-2025, eller 2015-2030. Behovet for nytt areal forsterkes av at det nå legges planer om å omregulere eksisterende gravplassareal på Rådhusmarka og på Riska.

Gravbehovet i Sandnes er av overnevnte grunner økende. Det er et stort behov for å planlegge nytt gravplassareal i Sandnes, for å oppnå kapasitet for fremtidig befolkningsutvikling. Når befolkningsprognosene (2030-2040) ikke tar særegen høyde for store forventede endringer i demografien, som utviklingen av Sandnes øst, er det viktig at erfaring fra forvaltningen legges til grunn for arealutviklingen; det må settes av tilstrekkelig areal for å løse forventet befolkningsøkning.

Gravplassene i Sandnes skal til enhver tid ha ledige graver tilsvarende minst 3 % av befolkningen som sokner til denne. Kremasjonsandelen som ligger stabilt på 20% er førende premiss som øker arealbehovet.

Det anbefales at kommunen avsetter areal for minimum 5% ledig gravkapasitet. Dette for å kunne tilby graver lokalt i kirkesoknene også med forventet

befolkningsvekst. Tiltaket vil bidra til å unngå at det ved eventuelle ekstremisituasjoner som ulykker eller naturkatastrofer, vil bli manglende gravkapasitet. Dette er også et viktig planleggingsgrep, som gir rom for forvaltningsprinsippet om gravplass i eget kirkesogn opprettholdes, selv ved større endringer i innbyggertallenes fordeling på bydelene. I tillegg kan dette bidra til at prosesser om utvidelser blir satt i gang i tide, for å imøtekomme forventet befolkningsøkning.

5.3 NØDVENDIGE UTVIDELSER OG NYANLEGG

5.3.3 Tidspunkt for planlegging og utbygging

Det er viktig at den overordnede planleggingen av gravplassarealene tar hensyn til at gravplasser er anlegg som tar lang tid å etablere, og er permanente strukturer når de er etablert.

Utvidelser og nyanlegg må være ferdig senest ett år før anlegget skal tas i bruk. Planleggingsprosessen av tekniske planer bør igangsettes senest tre år før anlegget skal stå ferdig. Ved regulering av nytt gravplassareal, bør reguleringsprosessen igangsettes minimum fem år før gravplassen skal tas i bruk. I kommuneplanen bør utvidelser sikres minimum en periode før behovet for opparbeidelse oppstår.

5.3.1 Totalt arealbehov i perioden.

Totalt arealbehov for nytt gravplassareal i perioden er på 215 daa. 105 daa bør avsettes for å løse arealbehovet i Sandnes øst, grunnet usikkerheter i prognosegrunnlaget og planlagt befolkningsøkning. Dersom man vil gå ned på dagens nivå av tilgjengelige graver, er minimum arealbehov i perioden 110 daa. Dette frarådes, da det er flere gravplasser hvor det må planlegges for omlegging av gravfelt og masseutskiftninger. Dette er areal som ikke vil kunne gjenbrukes før disse prosessene er gjennomført.

Gand gravlund må allerede i 2016 utvides med regulert areal mot nord, dette vil avlaste Soma gravlund. For Soma gravlund vil det være behov for 3 utvidelser,

den første med oppstart i 2018 og den andre mot slutten av perioden.

Det må prioriteres å erverve areal for å forbedre parkerings situasjonen på Sviland kirkegård. Dette bør skje i løpet av 2016-2018.

For Høyland kirkegård vil det være behov for 2 utvidelser, den første i med oppstart i 2021 og den neste omkring 2028.

Høle kyrkjegard vil klare seg uten utvidelser i perioden.

Planlegging av Sandnes øst må påbegynnes senest i 2025 for å avlaste Høyland, hvor første del av anlegget må være opparbeidet i 2030. På Riska gravlund må neste utvidelse starte i 2030.

5.3.2 Sandnes øst

Utbyggingen av en bydel som gir en økning på 57% av dagens befolkning er en ekstraordinær situasjon i byplanleggingsperspektiv. Når denne befolkningsveksten kommer, vises ikke godt nok i prognosegrunnlaget. Det må løses nytt gravplassareal til å betjene denne befolkningen, da eksisterende anlegg ikke vil ha kapasitet til dette. Nødvendig gravplassbehov for Sandnes øst er på ca. 105 daa, beregnet etter fremskrevet dødsrate.

5.3.3 Forslag til nye arealer

Følgende arealer foreslås lagt inn i kommuneplanen som nye gravplassarealer, se tabell s. 44:

- Avsetting av 105 daa til grav- og urnelund i Sandnes øst. Det foreslås at dette arealet kan løses på Torsteinsfjell, se kapittel 4.4.
- Figved foreslås som erstatningsareal på min 20 daa for arealet som var planlagt på Stokkaland.
- Det må vurderes å avsette nytt areal Høyland nord med inntil 20 daa. Dette knyttes sammen med eksisterende anlegg.
- Det er behov for utvidelse av Soma med ca. 40 daa. Areal kan alternativt vurderes samordnet med forslag om en ny gravplass eller som utvidelse på Malmheim.
- Malmheim kirkegård må utvides med 3,8 daa. Utvidelsen bør skje mot vest, for å unngå at bilvei i øst må krysses internt i anlegget.
- Utvidelse av parkeringsplassen ved Sviland kirkegård er svært etterspurt av bydelsutvalget. Plassering må avklares.

5.4 KONSEKVENSER

5.4.1 Eventuelle avvik fra anbefalt utbyggings-takt:

Dersom det ikke planlegges for opparbeidelse av regulerte utvidelser i av eksisterende anlegg, vil gravkapasiteten i Sandnes være lovstridig lav i 2028, og det vil være 0 tilgjengelige graver i 2036.

Dersom utbyggingstakten følges, men det ikke avsettes nytt gravplassareal, viser trenden i utvikling i antall graver i Sandnes samlet at situasjonen kan bli lovstridig.

Konsekvensen dersom det ikke avsettes gravplassareal for Sandnes øst i neste planperiode er at Høyland kirkegård vil bli fullt belagt lenge før prognosene tilsier. Det vil medføre at også innbyggerne i Hana, Bogafjell og Austrått må gravlegges på ny gravplass i Sandnes øst, som igjen øke arealbehov for denne gravplassen.

5.4.2 Økonomiske konsekvenser

Etablering av nye gravplassarealer utgjør betydelige investeringer og kostnadene må fordeles mellom reguleringsprosesser, innløsning, detaljprosjektering og opparbeidelse av gravplassareal. Det anbefales at det i forbindelse med kommende kommuneplan utarbeides et kostnadsestimat for fremtidig gravplassareal. Med detaljerte kalkyler for grunnverv, bygninger, veier, parkering, og nødvendig infrastruktur.

Planlegging av investeringskostnader bør ta høyde for at;

- Store anlegg er driftseffektive. Driftskostnadene pr. grav øker vesentlig når anleggene er mange og små.
- Gravplassen er en innretning som «varig» binder det anvendte arealet. (Inngrep i gravplassen eller flytting av den må anses som umulig.)
- Priser på grunnverv varierer etter lokasjon, og vil utgjøre den største kostnaden.
- Kostnadene for opparbeidelse av regulert areal er anslått til 1200 pr. m² eks. mva for henholdsvis utvidelse av eksisterende anlegg og opparbeidelse av helt nye arealer.

5.5 VIDERE PLANLEGGING

5.5.1 Opparbeidelse av utvidelser

Eksisterende areal for utvidelser må sikres. Det må arbeides aktivt med å opparbeide arealene som er avsatt for utvidelser av Gand, og Riska som er under arealpress i løpet av planperioden.

- Dersom faglige anbefalinger følges og omdisponering av gravplassareal ikke vedtas politisk, må detaljplaner for Gand nord utarbeides i 2016-17. Det må vurderes om utvidelsen skal være en ren urnelund.
- Detaljplaner for Riska sør utarbeides i 2017-2019.
- Det må gjennomføres et forprosjekt på Høyland, gnr 33 bnr 473 for å se på muligheten for å utnytte det til både kiste- og urnegraver.

5.5.2 Planleggingsoppgaver i forvaltningen

- **Gand:** Det bør planlegges masseutskiftning på Gand gravlund slik at fredningstiden kan reduseres til 20 år. Omlegging av gravfeltene må skje før masseutskiftningen. Grunnet etterspørsel på graver i sentrum, anbefales det at det ikke gjenåpnes for kistegravferder på Gand. Det må vurderes om kommende utvidelse kun skal tilrettelegge for urnegraver. Gravfeltene bør i så tilfelle omlegges til urnegravstørrelser.
- **Sandnes:** Det foreslås at all bruk til kistegraver opphører, bortsett fra for festere som har gravlagt ektefelle/samboer på gravlund. Det medfører at Sandnes gravlund vil bli framtidig urnelund. Behov for omlegging av gravfelt.
- **Bevaringsplaner:** Det utarbeides forslag til bevaringsplan for Høle kyrkjegård i løpet av 2015-2016. Planen bør danne grunnlag for tilsvarende planer for Riska gamle, Riska, Høyland, Sandnes, Gand og Soma gravlunder. Det utarbeides bevaringsplan for Riska gamle kirkegård og Sandnes gravlund i løpet av 2015. Det må settes av økonomiske ressurser til oppfølging av dette arbeidet og restaurering av kulturminner.
- **Nye gravtyper:** Det må i nær fremtid etableres en navnet minnelund i Sandnes, for å tilrettelegge for å øke kremasjonsandelen og utvide tilbudet av gravtyper. Det innarbeides navnet minnelund ved utvidelse av felt H på Soma. Det må vurderes å anlegge navnet minnelund i sentrum (Gand/Sandnes), og i forbindelse med en evt. urnelund på Riska gamle kirkegård.
- **Riska gamle:** Arealbruken på Riska gamle kirkegård må avklares i planperioden. En bevaringsplan bør legge premisser for hvordan arealet disponeres i fremtiden. Bevaringsplan bør ferdigstilles i løpet av 2015-2016.

Anbefalinger til kommuneplansprosesser:

Gravplass som hovedtema for kommuneplan 2019-2035: Det er meldt behov for et tverrfaglig arbeid i administrasjonen for å løse planlegging og lokalisering av framtidig arealbehov for gravplasser. Det foreslås at gravplass tas opp som et av hovedtemaene i planprogram og kommuneplan for Sandnes 2019-2035, og at arbeidet skjer i dialog med kirkevergen i Sandnes.

5.6 Potensielle effektiviseringstiltak

Det bør arbeides aktivt med å realisere effektivisering av arealbruken. Følgende tiltak foreslås:

Begrense festetid: I mange kommuner er det i

vedtektene tatt inn bestemmelser om at gravfeste ikke kan fornyes når det har gått et bestemt antall år etter siste begravelse, f.eks. 50 år. Dette for å sikre at gravplassen blir holdt i kontinuerlig bruk. Samtidig gir det en økt forutsigbarhet vedrørende omløpstid og sikrere prognoser for framtidig arealbruk. Det er ikke fastsatt noen øvre grense for festetid i Sandnes og det er ingen begrensninger på hvor mange ganger festet kan fornyes. Estimert omløpstid på graver i Sandnes har til nå vært 50-100 år. Det bør vurderes å innføre maksimal festetid på 50 år på gravplassene for å redusere omløpstiden.

Arbeide for å øke urneandel: Ved økning av andel urnenedsettelse, vil det totale arealbehov til gravplassformål kunne reduseres. De viktigste grunner til dette er:

- Urnegraver har 50% mindre netto arealbehov enn kistegraver.
- En urnegrav kan brukes av flere familiemedlemmer eller generasjoner uavhengig av fredningstiden.
- Teknisk tilrettelegging ved nye urnefelt krever mindre inngrep enn for kistegraver, da jorddybde kun er på 1,1 meter mot 1,9 meter for kistegraver.
- Mange arealer som på grunn av liten jorddybde eller andre forhold ikke kan benyttes til kistegraver, kan brukes til urnegraver. Dette gjelder blant annet store deler av arealet på Sandnes nye, Sandnes gamle og de eldste delene av Høyland og Riska gamle kirkegård.
- Dersom en av to i et parforhold velger kremasjon, får begge plass i samme grav.
- Et viktig tiltak kan være å lukke helt for kistegraver i sentrum. Kun urnegravlegging på sentrumsgravplassene vil kunne bidra å øke kremasjonsandelen. Slike erfaringer kan hentes fra Ålesund og Oslo. I Oslo har dette vært medvirkende til at kremasjonsprosenten ligger på 71%.

Tilby nye gravtyper: Et strategisk grep for å tilrettelegge for arealeffektivisering er å tilby navnet minnelund som gravtype i Sandnes. Det kan bremse behovet for nye gravplassarealer noe, da arealbehovet kan reduseres ytterligere ved bruk av minnelunder for urner.

Utbedring av dårlige gravmasser på gravfelt som har 35 års fredningstid: Ved masseutskiftning vil fredningstiden kunne reduseres til 20 år, og slik vil omløpstiden for disse feltene gå ned.

Kalking av graver med sakte omdanning: Det bør vurderes kalking av graver, på feltene hvor fredningstiden er 35 år. Ved å tilføre kalk, skjer omdanningsprosessen raskere. Dette kan redusere omdanningstiden. Slik kan omløpstiden reduseres opp til 13-15 år.

*Sviland kirkegård
Foto: Jenny A. Madland*

6.1. METODIKK FOR PROGNOSE

Følgende faktorer og grunnlagsmateriale ligger til grunn for prognosearbeidet;

- Det legges til grunn prognoser for folketall, dødsrate og antall døde pr. skolekrets er grunnlagsmateriale for kommuneplan for Sandnes 2015-2030, utarbeidet av Sandnes kommune Samfunnsplan pr. februar 2015. Befolkningsprognosene er videre fordelt på kirkesogn og gravplass etter tabell kapittel 6.5, side 54. Det gjøres oppmerksom på at det kan være mindre avvik i fordelingen for kirkesognene, da bydelene i sin helhet er fordelt i sogn, og ikke delt videre opp. Se tabell side 54.
- Prognosene legger til grunn en kremasjonsandel på 20%.
- 3% kapasiteten er i prognosene oppgitt pr. gravplass og totalt. Unntak er Soma, Sandnes og Gand, hvor de 3% er oppgitt etter en fordelingsnøkkel for kirkesognet. Dette da grunnlaget ikke lar seg skille på disse tre gravplassene, og fordi Sandnes og Gand stort sett bare brukes til urnegravferder i dag.

De følgende kategoriene i prognosene oppgitt i tabell side 60-63 forklares her:

6.1.2 Antall graver

Tallene baseres på antall ledige, fornybare graver pr. 30.12.2014 for hver enkelt gravplass, (oppgitt som ledige graver pr. 01. januar). Graver som det er kjent at vil utgå når fredningstid og festetid utløper (grunnet beliggenhet, grunnforhold e.l.), er ikke tatt med. For de gravplassene hvor det foreligger konkrete planer for utvidelser er også disse tatt med. De enkelte tall fremkommer slik:

- Areal:
se punkt 2.4.5, 2.4.6 og 2.5.
- Netto:
gravlundens netto areal, dvs. arealet for selve

gravene. se tabeller pr. gravplass i kapittel 3

- Kistegraver / urnegraver:
urnegraver er kun skilt ut når det er reservert egne felt for disse.

6.1.3 Antall gravlegginger pr. år

Tabell 6.4 s. 64 viser erfaringstall for antall gravferder, basert på gjennomsnitt de siste 5 årene Dette samt kommunens prognoser for antall døde pr. år, for hver enkelt gravplass. Etter sammenligning av erfaringstall og prognoser, er det estimert tall for forventet antall gravferder pr. år. Avvik på forventet antall døde grunnes at;

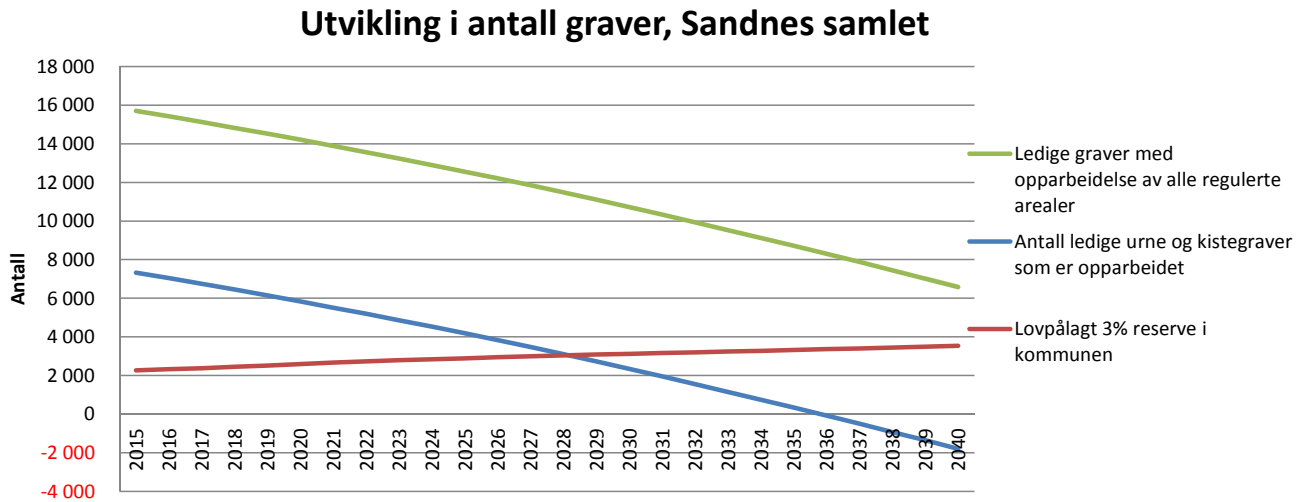
- Noen gravlegges i andre sokn enn de bor i.
- Det gravlegges årlig i gjennomsnitt 14 innbyggere fra Sandnes i andre kommuner.
- Det gravlegges årlig i gjennomsnitt 12 personer fra andre kommuner i Sandnes pr. år.
- For enkelte av "bydelsgravplassene" er behovet for nye graver bortimot det doble av prognosene for antall døde. Bakgrunnen for dette er at mange med "røtter" i Sviland, Høle, Julebygda/ Malmheim har flyttet på seg og ved sin død ønsker å gravlegges i hjembygda. Gravbehovet på de mindre gravplassene kan derfor enkelte år være det dobbelte av prognosene. Disse forholdene må det tas høyde for i beregning av arealbehovet.

Tallene for forventet antall døde gjelder omfanget av kiste- og urnegravferder og baseres på erfaringstall og befolkningsprognosene som fordeles på følgende grupper:

- festet grav:
antall begravelser som skjer i festet grav.
- ny grav + feste:
antall gravferder som skjer i nye graver, hvor det samtidig festes ny grav ved siden av. Festegraven inngår ikke i tallet.
- frigraver:
antall gravferder som skjer i nye, ledige graver og i gamle, frigitte graver. Unntatt er slike hvor ny grav festes ved siden av.

6.3 PROGNOSE FOR ANTALL BEGRAVELSER SANDNES - GRAFISK FREMSTILLING

6.3.1 PROGNOSE FOR SAMLET ANTALL GRAVER I SANDNES 2015-2040

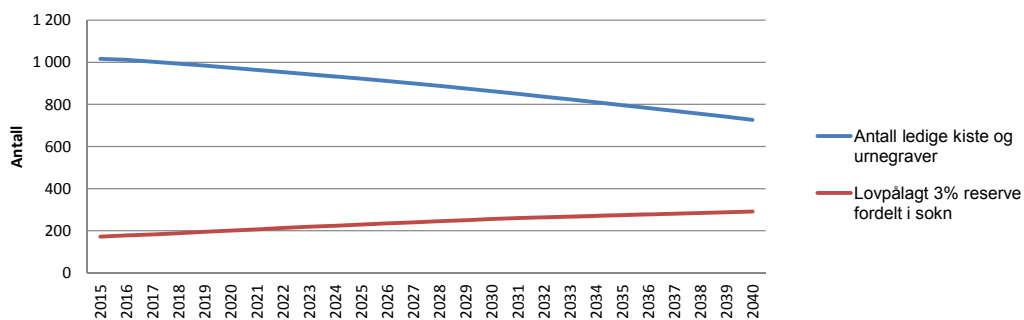

Den grafiske fremstilling av prognosene viser en klar negativ trend for gravkapasiteten. Eskisterende graver vil gå under lovpålagt 3% i 2028, og det vil ikke være tilgjengelige graver i 2036, dersom ikke regulerte arealer opparbeides. Med regulerte utvidelser er trenden den samme, men vil komme noe senere etter planperioden, enn for opparbeide graver.

Skolekretser	Sokn	Gravplass	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
STANGELAND	Gand	Gand/Sandnes/Soma	6 222	6 276	6 330	6 380	6 438	6 492	6 573	6 655	6 739	6 823	6 908	6 995	7 082	7 171	7 260
SOMA	Gand	Gand/Sandnes/Soma	540	544	548	551	556	560	567	574	581	589	596	604	611	619	626
SANDVED	Gand	Gand/Sandnes/Soma	6 829	6 853	6 879	6 898	6 922	6 946	7 033	7 121	7 210	7 300	7 391	7 483	7 577	7 672	7 767
GANDDAL	Gand	Gand/Sandnes/Soma	6 339	6 354	6 374	6 394	6 418	6 441	6 521	6 603	6 685	6 769	6 853	6 939	7 026	7 114	7 202
SMEAHEIA	Lura	Gand/Sandnes/Soma	3 169	3 162	3 159	3 156	3 156	3 157	3 196	3 236	3 277	3 317	3 359	3 401	3 443	3 487	3 530
PORSHOLEN	Lura	Gand/Sandnes/Soma	5 530	5 814	6 109	6 408	6 717	7 029	7 116	7 205	7 295	7 387	7 479	7 572	7 667	7 763	7 860
LURA	Lura	Gand/Sandnes/Soma	7 924	8 143	8 365	8 583	8 804	9 025	9 138	9 253	9 368	9 485	9 604	9 724	9 845	9 969	10 093
TRONES	sandnes	Gand/Sandnes/Soma	12 401	12 899	13 332	13 763	14 207	14 648	14 831	15 016	15 204	15 394	15 586	15 781	15 979	16 178	16 381
HØLE	Høle	Høle	1 021	1 023	1 023	1 022	1 023	1 023	1 036	1 049	1 062	1 075	1 089	1 102	1 116	1 130	1 144
FIGGJØ	Bogafjell	Høyland	2 303	2 307	2 312	2 317	2 324	2 330	2 359	2 388	2 418	2 448	2 479	2 510	2 541	2 573	2 605
BUGGELAND	Bogafjell	Høyland	2 737	2 739	2 740	2 740	2 741	2 740	2 774	2 809	2 844	2 880	2 916	2 952	2 989	3 026	3 064
BOGAFJELL	Bogafjell	Høyland	4 483	4 494	4 507	4 519	4 534	4 549	4 606	4 663	4 721	4 780	4 840	4 901	4 962	5 024	5 087
HANA	Hana	Høyland	8 264	8 466	8 674	8 872	8 951	9 030	9 142	9 257	9 372	9 490	9 608	9 728	9 850	9 973	10 098
ASPERVIKA	Hana	Høyland	3 917	3 932	3 948	3 963	3 982	3 998	4 048	4 098	4 149	4 201	4 254	4 307	4 361	4 415	4 471
AUSTRÅTT	Høyland	Høyland	5 332	5 377	5 426	5 415	5 416	5 419	5 487	5 555	5 625	5 695	5 766	5 838	5 911	5 985	6 060
SØRBØ	Høyland	Høyland	4 808	4 890	4 919	4 950	4 967	4 986	5 049	5 112	5 176	5 241	5 306	5 372	5 440	5 508	5 576
IGLEMYSR	Høyland	Høyland	5 462	5 600	5 741	5 880	5 911	5 945	6 019	6 094	6 171	6 248	6 326	6 405	6 485	6 566	6 648
MALMHEIM	Gand	Malmheim	1 128	1 126	1 127	1 127	1 128	1 130	1 144	1 159	1 173	1 188	1 203	1 218	1 233	1 248	1 264
KYRKJEVOLLEN	Riska	Riska	3 094	3 112	3 131	3 149	3 167	3 184	3 224	3 264	3 305	3 346	3 388	3 431	3 473	3 517	3 561
MAUDLAND	Riska	Riska	1 297	1 300	1 302	1 304	1 308	1 312	1 328	1 345	1 362	1 379	1 396	1 413	1 431	1 449	1 467
HOMMERSÅK	Riska	Riska	3 816	3 840	3 864	3 886	3 907	3 926	3 976	4 025	4 076	4 126	4 178	4 230	4 283	4 337	4 391
SVILAND	Høyland	Sviland	1 422	1 426	1 430	1 434	1 439	1 444	1 462	1 480	1 499	1 517	1 536	1 556	1 575	1 595	1 615
Totalt			98 037	99 675	101 240	102 710	104 016	105 313	106 630	107 962	109 312	110 678	112 062	113 463	114 881	116 317	117 771
Befolkning, endring fra foregående år			1,73 %	1,67 %	1,57 %	1,45 %	1,27 %	1,25 %	1,25 %	1,25 %	1,25 %	1,25 %	1,25 %	1,25 %	1,25 %	1,25 %	1,25 %
Fortsatt Befolkningsvekst fra 2031.																	1,25 %
Fremskrevet antall døde per år.			464,2	472,6	484,1	494,4	506,8	518,2	514,6	521,0	527,5	534,1	540,8	547,6	554,4	561,3	568,4
Dødsrate fremskriving			0,473 %	0,474 %	0,478 %	0,481 %	0,487 %	0,492 %	0,483 %	0,483 %	0,483 %	0,483 %	0,483 %	0,483 %	0,483 %	0,483 %	0,483 %

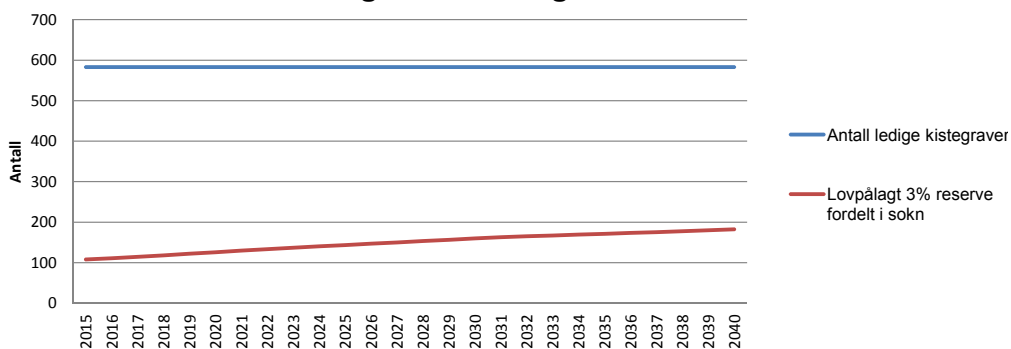
6.3.2 PROGNOSE FOR ANTALL GRAVER PÅ SANDNES GRAVLUND

Kiste og urnegraver Sandnes gravlund

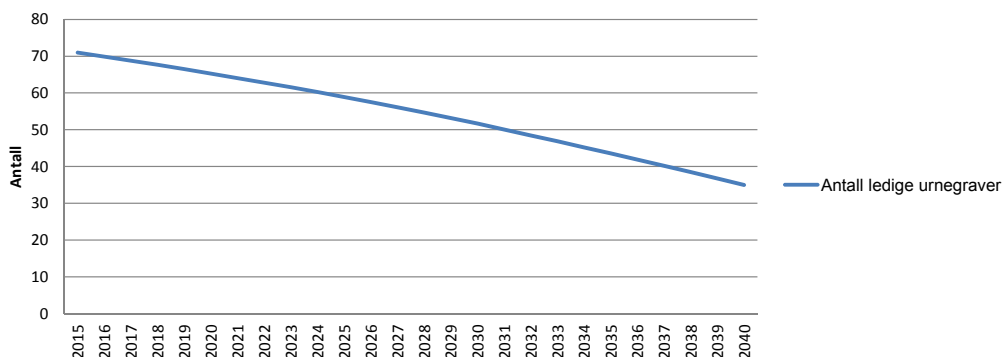
6.3.3 PROGNOSE FOR ANTALL KISTEGRAVER PÅ GAND GRAVLUND

Kistegraver Gand gravlund

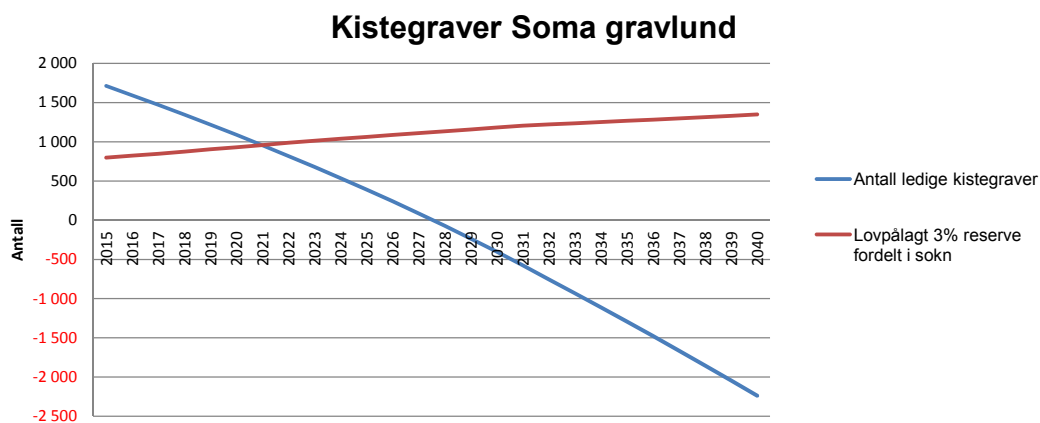

6.3.4 PROGNOSE FOR ANTALL URNEGRAVER PÅ GAND GRAVLUND

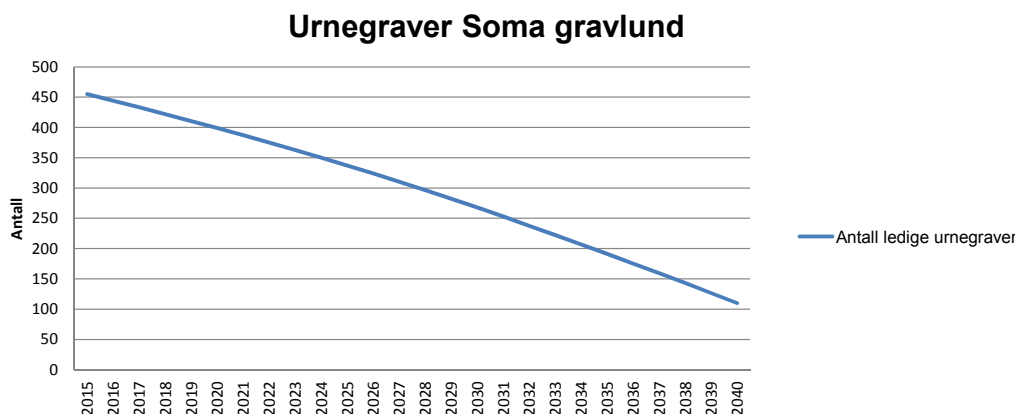
Urnegraver Gand gravlund

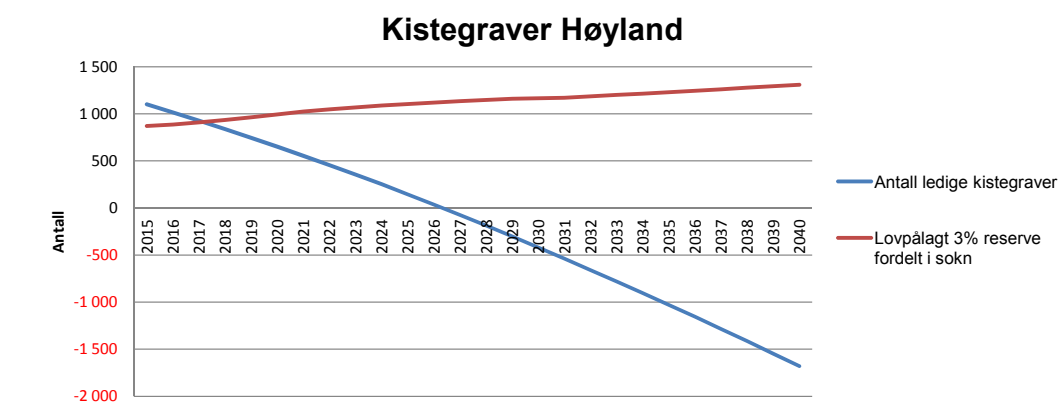
6.3.5 PROGNOSE FOR ANTALL KISTEGRaver PÅ SOMA GRAVLUND

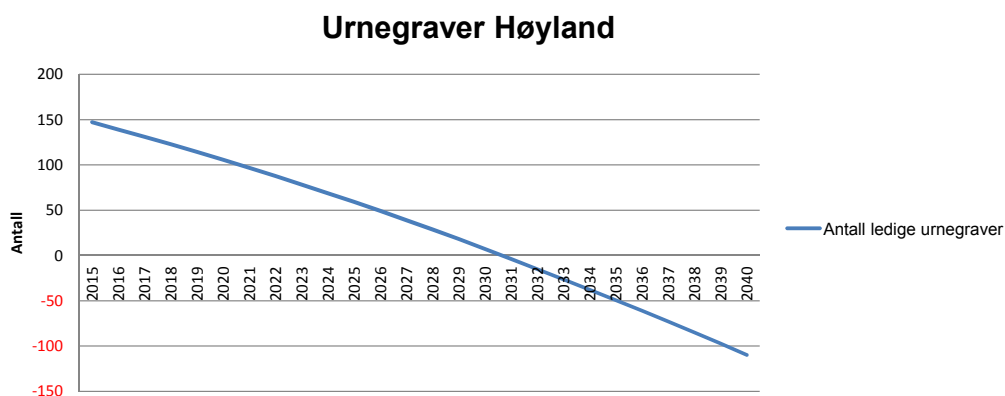
6.3.6 PROGNOSE FOR ANTALL URNEGRAVER PÅ SOMA GRAVLUND

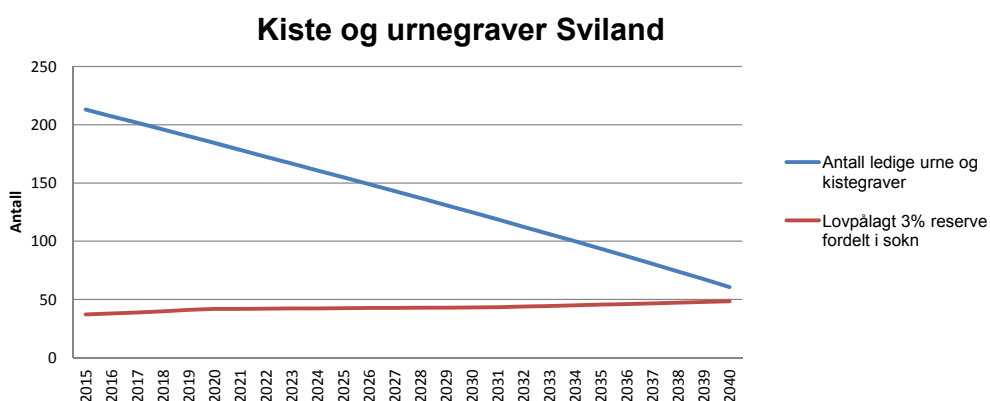
6.3.7 PROGNOSE FOR ANTALL KISTEGRaver PÅ HØYLAND KIRKEGÅRD

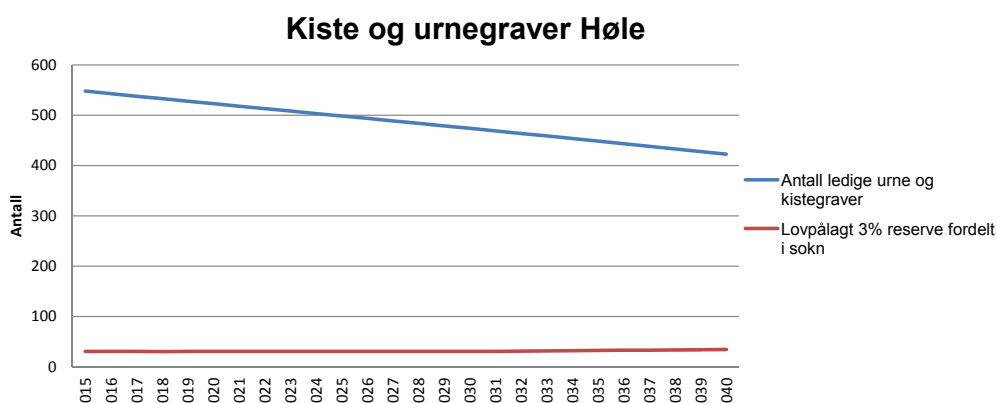
6.3.8 PROGNOSE FOR ANTALL URNEGRAVER PÅ HØYLAND KIRKEGÅRD

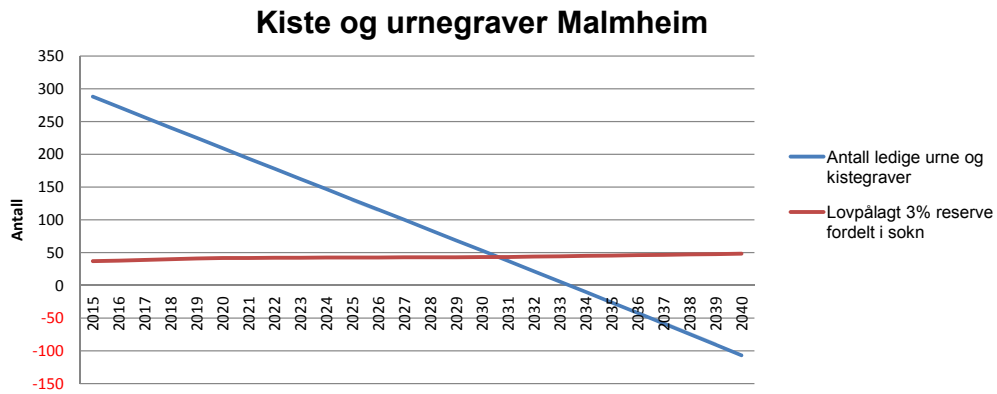
6.3.9 PROGNOSE FOR ANTALL GRAVER PÅ SVILAND KIRKEGÅRD

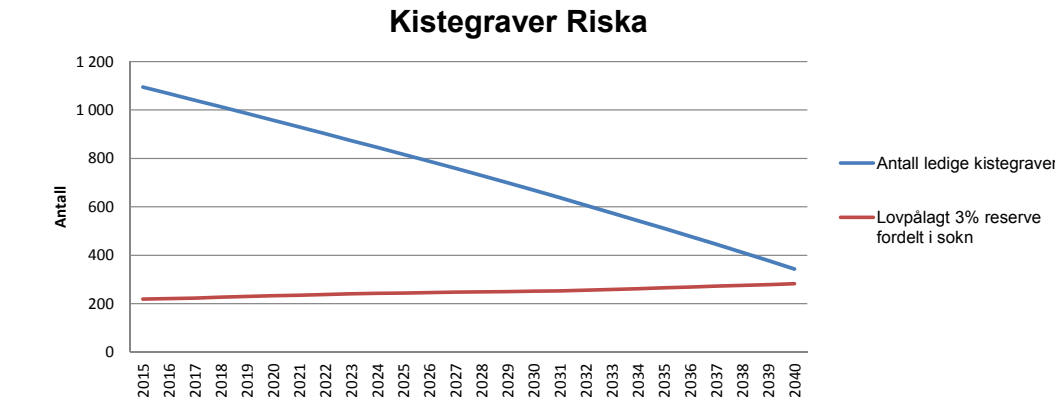
6.3.10 PROGNOSE FOR ANTALL GRAVER PÅ HØLE KYRKJEGARD

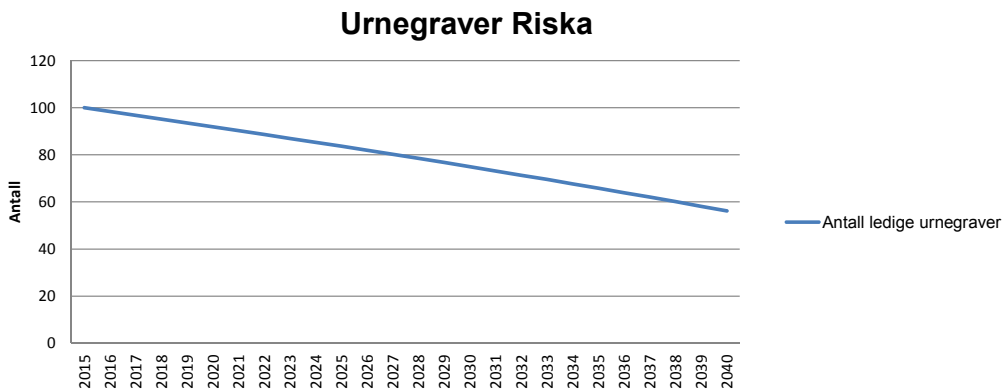
6.3.11 PROGNOSE FOR ANTALL GRAVER PÅ MALMHEIM KIRKEGÅRD

6.3.12 PROGNOSE FOR ANTALL KISTEGRaver PÅ RISKA GRAVLUND

6.3.13 PROGNOSE FOR ANTALL URNEGRAVER PÅ RISKA GRAVLUND

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	
Gand gravlund:																											
Antall Gjenbrukbare graver	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927	2927
Andel i feste graver																											
Feste av nye graver i tillegg																											
Frigitte graver																											
Løypplagt, 3% reserve fordelt i sokn																											
Netto behov for kiste graver:																											
	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner
Antall gravbegginger	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	
Ledige graver per 1. januar	71	70	69	68	66	65	64	63	62	60	59	58	56	55	53	52	50	48	47	45	44	42	40	38	37	35	
Frigitte graver	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Løypplagt, 3% reserve fordelt i sokn	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Netto behov for urnegraver:	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
Arealbruk av opparbeidet område	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	0,0 da	
Hoiland gravlund:																											
Antall Gjenbrukbare graver	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	4673	
Andel i feste graver																											
Feste av nye graver i tillegg																											
Frigitte graver																											
Løypplagt, 3% reserve fordelt i sokn																											
Netto behov for kiste graver:																											
	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner	urner
Antall gravbegginger	16	16	16	17	17	18	18	18	18	19	20	20	20	21	21	22	22	22	22	23	23	23	24	24	24	25	
Ledige graver per 1. januar	5	8	8	8	8	9	9	9	9	9	10	10	10	10	11	11	11	11	11	11	11	12	12	12	12		
Feste av nye graver i tillegg																											
Frigitte graver																											
Løypplagt, 3% reserve fordelt i sokn																											
Netto behov for urnegraver:	8	8	8	8	9	9	9	9	9	10	10	10	10	11	11	11	11	11	11	12	12	12	12	12	12	13	
Arealbruk av opparbeidet område	1,2 da	1,2 da	1,2 da	1,2 da	1,3 da	1,3 da	1,3 da	1,4 da	1,4 da	1,4 da	1,4 da	1,5 da	1,5 da	1,5 da	1,6 da	1,6 da	1,6 da	1,6 da	1,7 da	1,7 da	1,7 da	1,7 da	1,8 da	1,8 da	1,8 da	1,8 da	

6.5 HISTORIKK

6.5.1 Tidligere lov og regelverk

Gravferdsloven har erstattet følgende tidligere lovverk:

Lov om kirkegårder, kremasjon og gravferd (gravferdsloven) av 07.06.1996, *Lov om Kirker og Kirkegaarde* av 3. aug. 1897 og *Lov om Likbrænding* av 3. mai 1913.

I 1997 kom det forskrifter til gravferdsloven. *Lov om Den norske kirke* (kirkeloven) av 07.06.1996 har erstattet den tidligere *Lov om Den norske kirkes ordning* av 29.04.1953.

6.5.2 Sandnes gravlund

I protokollen fra 1883 var gravplassen benevnt Sandnes kirkegaard. Bystyret beslutter den 19.03.1880 å anmode formannskapet om «*at indgaa til vedkommende Myndigheder med Andragende om Tilladelse for Sandnæs til at danne eget Sogn og opføre egen Kirke med Anlæg av egen Kirkegaard.*» Tillatelsen blir for kirkens vedkommende gitt ved kongelig resolusjon av 23.09.1880, for gravplassens vedkommende ved kgl. res. av 15.09.1882. (GRUDE 1910 s. 152).

«Til Begravelsesplads indkjøbtes »Dybevolden« af Osmund Nygaard, ca. 3 Maal mellem Hegreveien og Elven fra M. Brostens Barkemølle nedover, med Vei ned til Postveien, for 17 Øre pr. Kvadratalen. Den 6. Mai 1882 anser Byggekomiteen sit Hverv for endt, da Kirken er færdig, [og] Begravelsespladsen er indhegnet, (...) Den 9. Oktober vedtager Bystyret Reglement i 31 §§ for Brugen af Begravelsespladsen, antager Osmund Nygaard til Kirkeværge og fastsætter Taxter for Gravsteder, Gravning, Ringning, Brugen af Kirken uden om de offentlige Gudstjenester (...)
Med saa stor Dødelighed som den anførte, grundet paa Folkemængdens hurtige Tilvext, varede det ikke længe, før Begravelsespladsen trang Udvidelse. I den Hensigt indkjøbtes i 1897 »Madsegaarden« eller »Ellingsstykket« af Bruland for Kr. 380.00 pr. Maal; men da man kom overens med Osmund Nygaard om en større Udvidelse af den første Begravelsesplads mod nord langs Hegreveien, for Kr. 800.00 pr. Maal, valgtes dette Alternativ den 28. December 1897, og blev derfor »Madsegaarden« senere solgt igjen til Svend M. Østraat for Kr. 6 000.00.» (GRUDE 1910 s. 154-55). Denne utvidelsen ble gjennomført i 1907. (SCHANCHE JONASEN 1964 s. 181).

«Nyt Reglement for Sandnæs Kirkegaard samt Taxt for Benyttelse af Kirkegaarden og Kirken er udarbejdet af Kirketilsynet og af dette vedtaget i Møde den 4. Oktober 1909, bifaldt af Bystyret 14. Oktober 1909, approb. af Stavanger Amt den 25. Oktober og godkjent af Kristianssands Stiftsdirection den 6. November s. A.»

(GRUDE 1910 s. 153).

I 1933 ble «Arianshagen» innkjøpt av Skeiene for 25.000 kroner. Området var på 16 daa og lå i forlengelsen av den gamle gravlund, på motsatt side av Stangelandsånå. (SCHANCHE JONASEN 1964 s. 181). Her ble gravkapellet, tegnet av arkitekt Ludvig Imsland, reist og innviet av prost Ole Kvasnes 27. juni 1937. (Stavanger Aftenblad 28. juni 1937).

Den eldste del av gravlund (feltene A/A - A/D) har blitt omregulert etter tegninger utarbeidet av bygartner Martin Skadsheim i 1972. Feltene B/A - B/G og C/A - C/D) ble omregulert i 1987 etter tegninger av Fosså a/s.

6.5.3 Gand gravlund

I protokollen fra 1947 var gravplassen benevnt Gand gravlund. I Schanche-Jonassen og M. A. Grude stilte i 1874 et område på 6,3 daa av «Exerserpladsen» på Skeiene og Brueland gratis til disposisjon for kirke og gravplass. Det var på det tidspunkt da det ble vurdert å flytte Høyland kirke til et sted nærmere Sandnes. Flyttingen ble aldri realisert. (GRUDE 1910 s. 149). En del av dette området er senere blitt Gand gravlund. (SCHANCHE JONASEN 1972 s. 77). Til denne ble det innkjøpt ca. 15-20 daa av Statens Planteskoles grunn på Brueland. (KVASNES 1937 s. 100). Gravlund ble anlagt i 1939.

6.5.4 Soma gravlund

I protokollen fra 1916 var gravplassen benevnt Soma kirkegaard. Soma sogn hadde til 1841 en egen annekskirke til Høyland. I 1841 sto nye Høyland kirke ferdig, og begge de gamle kirkene ble revet og solgt ved auksjoner. Kirkegården på Soma gikk over til privat eie og ble dyrket opp i 1860-årene. Et par tiår senere var ingen spor etter den tilbake. En bautastein som hadde stått ved det nordøstre hjørne av den gamle kirken ble gjenfunnet i 1928 av Halvar Østvoll og O. J. B. Kvasnes. Den ble reist igjen i utkanten av den gamle kirkegården [like ved dagens riksvei 509], med følgende innskrift: «*Bautasteinen attmed Soma gamle kyrkja, 19 m. aust til nord herifrå, vart atterrøyst her Olsok 1928.*» (GRUDE 1914 s. 652 og KVASNES 1937 s. 99).

Første del av den nåværende Soma gravlund ble anlagt ca. 1916. Den første utvidelsen skjedde i 1982, etter tegninger av bygartner Martin Skadsheim. Neste utvidelse, etter tegninger av Fosså a/s, kom i 1992. Etter mange år planarbeid ble Soma kapell bygd i 1996/1997. Kapellet er tegnet av arkitekt Olav Urstad fra arki-tektfirmaet AROS. Gravkapellet tatt i bruk 10.januar 1997.

18.08.1999 ble gravlund utvidet med 24,9 daa med 1688 nye graver . 29.06.2006 innviet ordfører Jostein

W. Rovik et felles minnesmerke i den anonyme minnelunden, vest for Soma kapell. Kunstner Per Odd Aarrestad stod for kunstneriske utforming av minnesmerket; ”En bautastein”, funnet ved Hafrsfjord i Sola. Landskapsarkitekt Ove Fosså tegnet planen.

I 2010 ble gravlunden utvidet med 3,4 da med 750 nye graver etter tegninger fra Norconsult ved Jardar Valand. Utvidelsen ble tatt i bruk 11.februar 2011. Det muslimske gravfeltet ble tatt i bruk 2.mars 2011.

6.5.5 Høyland kirkegård

I protokollen fra 1889 var gravplassen benevnt Høiland kirkegaard. Det finnes kilder på kirke på Høyland i middelalderen. Kirken fra 1664, dengang kalt *Heylanda kirkja á Gond* ble trolig revet omkring 1664, som var året Høyland en ny kirke. (KVASNES 1937 s. 77, siterer Øyvind Lange fra 18.10. 1918). Denne kirken lå ca. 250 m rett øst for dagens kirke, på andre siden av Høylandsåna. Lensmann M. A. Grude skrev i 1914 at «... den gamle Begravelsesplads ... laa saa lavt paa løs, grov Grusbund, at Vandet i Flomtiden trængte frem fra Elven til de opkastede Grave. Da Ligkisterne ikke sank i Vandet (...), maatte nogen af Ligfølget gaa ned og staa paa Ligkisten saa den sank ned i Vandet til der kom Jord over den.» (GRUDE 1914 s. 652).

Kommunestyret vedtok 05.06. 1838 at ny kirke skulle bygges på «Ligvolden» på prestegården. Navnet «Ligvold» kommer av «Leikovoller» (KVASNES 1937 s. 92) . Den 05.11.1838 ble størrelsen på kirkegården drøftet. Hvor «at 8000 Kvadratalen maa være stor nok, naar begge de gamle Kirkegaarde tilsammen kun har et Areal af 6188 kvadratalen». I 1839 ble kirkegårdens areal vedtatt til å være 12.000 kvadratalen, tilsvarende 4.725 m². Tillatelse til bygging av kirke og kirkegård ble gitt ved kgl. res. av 23.11. 1839. (GRUDE 1914 s. 647-48).

Anlegget ble innviet 22. august 1841. (SCHANCHE JONASEN 1972 s. 61). Empirekirken er bygget av Slottsarkitekt Linstow, og er fredet etter kulturminneloven. (KULTURMINNEVERNPLAN FOR SANDNES). Den gamle kirken ble revet og solgt på auksjon. De gamle, opp til 2-3 m brede kirkegårdsmurene ble revet og fjernet, og kirkegården lagt «under fefot». Søndag 21. juli 1929 ble det reist en bautastein for at stedet ikke skulle glemmes, med innskriften «Høyland kyrkja stod her til 1840». I 1936 ble en ny stein tilkjørt med hjelp fra bygdens ungdom. Private gaver finansierte rekonstruksjon av steingarden. Olsokmesse ble holdt på den gamle kirketomten i 1937. De gamle gravhellene, brukt i trappene til kirken, ble brakt tilbake. «Nu mangler det bare 3 jernporter, så er den eldste av Høylands 5 kirkegårder atter ihukommet og fredet. —» (KVASNES 1937 s. 91, 95).

Grude skriver: «Høilands nye Kirkegaard paa 4.2 Maal

blev taget i Brug og Besiddelse uden at man derfor havde andet [...] end Provst Dahls Ord at holde sig til. Men hans personlige Løfte derom, rak [...] ikke under nogen Omstændighed uden for hans egen Brugstid af Prestegaarden. Man hang ikke saa strengt i Formerne den Gang, [...] først 8 Aar efterat Jorden er tagen i Besiddelse, giver Stiftsdirektionen den 16. Januar 1849 Tilladelse dertil, men tager derunder Forbehold om »Hjemfaldsret«, hvis Jorden ikke længer gives den tilsigtede Anvendelse.» (GRUDE 1914 s. 653). Et «Reglement for Høilands Kirkegaard» i 7 paragrafer ble vedtatt den 02.09. 1848. (GRUDE 1914 s. 658).

Etterhvert innså man at Høyland kirke lå nokså usentralt i forhold til de fleste av kommunens innbyggere. Det ble vurdert å flytte kirken til et sted nærmere Sandnes. I. Schanche-Jonassen og M. A. Grude stilte i 1874 et område på 6,3 da av «Exerserpladsen» på Skeiene og Brueland gratis til disposisjon for kirke og gravplass. Flyttingen ble det imidlertid aldri noe av. (GRUDE 1910 s. 149). En del av dette området er senere blitt Gand gravlund. (SCHANCHE JONASEN 1972 s. 77).

Grunnforholdene på kirkegården var ikke de beste: «I denne Kirkegaard raadner Ligene eller Ligkisterne meget langsomt, antagelig som Følge av Grundens stærke Jernholdighed. (...) Ligkister, som staat 70 Aar i Jorden, er omtrent lige friske endnu. Den Omstændighed har nødvendiggjort 3 større Udvidelser af Kirkegaarden, en Gang op og sydover og to Gange østover. Og af denne Grund er Kirkegaarden bleven den største i alle Amtets Landdistrikter. Den første Udvidelse besluttedes den 27. September 1862. Den omfattede 9625 Kvadratalen og kostede 71 Spd. for Jord, Gjærde og ny Port. Den næste Udvidelse i 1876 erhvervedes gennem lovlig Takst og omfattede 3 ^{28/25} Maal.» Utvidelsen ble gjennomført i 1878. Det ble anlagt veier mellom de enkelte gravfeltene. Brødrene M. og N. Grude bekostet planting av trær langs kirkegårdsmurene, (GRUDE 1914 s. 653, 667). 31.10.1887 ble det vedtatt et nytt kirkegårdsreglement i 20 paragrafer. I 1893 ble en ny utvidelse vedtatt «med 4 å 5 Maal østover Ligvolden». (GRUDE 1914 s. 669).

Konservator Øyvind Lange skrev i 1918 om kirkegården ; «Dessverre må det sies at menigheten lite har gjort for å forskjønne omgivelsene omkring det vakre gudshus. Kirkegården bærer vidnesbyrd om liten pietet for de av bygdens kvinner og menn som her har funnet hvile. Hvor vilde det ikke forskjønnnet kirkens skjønnhet om pietetsfulle hender vilde ha vernet mer om gravene. (...) Det er trist at kirken skal omgis av en så ødslig og fattigslig kirkegård.» (KVASNES 1937 s. 77-78).

I 1920 ble kirkegården utvidet med 5,4 daa på nordsiden av Ålgårdsveien. Utvidelsen ble innviet den 10. oktober 1920 av prost Bernh. Jonassen. (Opplysning

på kart, tegning nr. 8-62 fra herredsgartneren i Høyland). Denne del av kirkegården ble oppfylt og delvis omregulert i 1993 etter planer av Fosså a/s.

I 1996 ble Høyland kirkegård Øst I utvidet med 3,8 daa med 268 nye graver. Plan for Øst I og II er tegnet av Fosså a/s ved landskapsarkitekt Ove Fosså. Kirkegården ble vigslet til kirkelig bruk 26.05.1996 av prost Bjarte Våge. I 1999 ble Høyland kirkegård Øst II utvidet med 3,6 daa med 442 nye graver. I 2006 ble Høyland kirkegård Nord I utvidet med 10 daa med 1192 nye graver. Tegnet av landskapsarkitekt Kirsten G. Lunde, ved Grindaker AS.

6.5.6 Malmheim kirkegård

I protokollen fra 1912 var gravplassen benevnt Julebygdens hjelpekirkegaard. Den 26. mars 1908 bevilget bystyret kr. 700,- til innkjøp av areal til gravplass på «Kolægren» på Malmheim. 27. juli 1911 ble det bevilget kr. 400,- til bygging av gravkapell med klokketårn på kirkegården (GRUDE 1914 s. 670, 672). I følge protokollen ble kirkegården anlagt som hjelpekirkegård. Det første, lille gravkapellet ble i 1957 erstattet av en ny kapellkirke, (SCHANCHE JONASEN 1972 s. 83-87). tegnet av arkitektene Valdemar Scheel Hansteen (1897-1980) og Tor Sørensen. Kapellet ble tatt i bruk søndag 24. november 1957. Kirkegården ble utvidet i 1992 etter planer av Skjold-Sægrov-Torpe A.S.

6.5.7 Sviland kirkegård

I protokollen fra 1913 var gravplassen benevnt Sviland hjelpekirkegaard Den 26. mars 1908 bevilget bystyret kr. 350,- til innkjøp av areal til gravplass på «Kværneheien» på Sviland. Tillatelse til å oppføre «Svilands Kapelkirke for Fjeldbygdens kirkesøgende Almue paa Gaarden Sviland» ble gitt ved kgl. res. av februar 1913. I følge protokollen ble kirkegården anlagt som hjelpekirkegård. Kirken ble bygget i løpet av sommeren etter tegninger av arkitekt Michal Slettebø (1879-1925), og ble innviet den 13. oktober 1913. (GRUDE 1914 s. 670-71). Feltene A/F - A/H ble «omregulert» omkring 1972. De var ikke tatt i bruk tidligere. Felt A/E benyttes ikke lengre.

I 2009 ble gravfeltene på den gamle delen av kirkegården omregulert. I 2010 ble gravlunden utvidet med 2,5 daa med 180 nye graver tegnet av landskapsarkitekt Marianne Berge fra Multiconsult.

6.5.8 Riska gravlund

Fra gammelt av har Riska hørt til kirken i Stavanger, fra 1848 til Frue prestegjeld i Hetland. I 1878 ble det fremmet krav om egen kirke i Riska, overfor herredsstyret. Mølleieier C. B. Svensen ga fri grunn

til kirke og kirkegård. Kirken ble innviet den 27. november 1877. (SCHANCHE JONASEN 1972 s. 270). Empirekirken er tegnet av arkitekt Henrik Nissen, og er fredet etter kulturminneloven. (KULTURMINNEVERNPLAN FOR SANDNES).

6.5.9 Høle kyrkjegard

En korsstein (Hølesteinen) fra 1000-1100-tallet, finnes på Høle. Middelalderkirken ble på 1620-tallet erstattet med en ny kirke. Den gamle kirken ble revet og solgt på auksjon, samtidig som dagens kirke sto ferdig. Den nye kirken er tegnet av arkitekt Georg Andreas Bull, ble innviet 24. oktober 1860, og er fredet etter kulturminneloven. (KULTURMINNEVERNPLAN FOR SANDNES).

Etter bispevisitas i september 1861 bemerkes bl.a. at «Kirkegaarden er afpølet, men ei paa lovlige Maade indhegnet...» Den gamle kirkegårdsmuren var blitt brukt i grunnmuren for kirken, så ny stein måtte skaffes til veie. Hver bonde i soknet ble pålagt å kjøre fram 5 lass. (SCHANCHE JONASEN 1972 s. 239 og BERGSÅKER 1964 s. 106-120).

«I 1950-åra tok det då nyskipa Høle hagebrukslag med formann K. Hellen opp arbeid med å vøla til kyrkjegarden. Det vart gjort stort dugnadsarbeid med dette, — og kyrkjegarden kom i mykje god stand. Dei store trea på kyrkjegarden, som sokneprest Fabritius let planta i 1868, er freda.(...)»

I 1964 ... var [det] arbeid i gang med å få (...) utviding av kyrkjegarden. Kyrkjegarden hadde tidlegare vorte utvida fleire gonger, såleis i 1873, i 1889 og i 1901.» (BERGSÅKER 1964 s. 120). Denne utvidelsen var på 1,3 daa, og ble gjennomført i 1968.

Ny utvidelse tegnet av bygatner Martin Skadsheim ble vedtatt og opparbeidet i 1987. Utvidelsen ble vigslet mai 1988. Opparbeidelsen ble gjort på dugnad for å finansiere byggingen av Kyrkjjetunet.

6.6 VEDTEKTER FOR GRAVPLASSENE I SANDNES KOMMUNE

Jfr. lov av 7.juni 1996 nr 32 om gravplasser, kremasjon og gravferd (gravferdsloven) § 21.

Vedtatt av Sandnes kirkelige fellesråd den 04.06.2014
Godkjent av Stavanger bispedømmeråd den 06.08.2014

Innholdsfortegnelse:

- § 1 Forvaltning
- § 2 Definisjoner
- § 3 Tilvisning av grav
- § 4 Fredningstid og feste
- § 5 Grav og gravminne
- § 6 Særbestemmelser for gravminner
- § 7 Beplantning og utstyr på graven
- § 8 Gravstellsavtale
- § 9 Bårerom
- § 10 Næringsvirksomhet
- § 11 Arbeid på gravplassene
- § 12 Ferdsel på gravplassene
- § 13 Anonyme minnelunder
- § 14 Urnefelt med felles gravminner
- § 15 Beskrivelse av felt med maksimal gravminnebredde 60 cm
- § 16 Bevaringsplan
- § 17 Brudd på vedtektene
- § 18 Dispensasjon fra vedtektene
- § 19 Ikrafttredelse og opphevelse av andre vedtekter

§ 1 Forvaltning

Sandnes kirkelige fellesråd har ansvaret for at gravplassene og bygninger forvaltes med orden og verdighet i samsvar med gjeldende lover, forskrifter og vedtekter.

Sandnes kommune skal på vegne av Sandnes kirkelige fellesråd, heretter kalt SKF, ivareta forvaltning-, planleggings- og driftsoppgaver av gravplassene.

§ 2 Definisjoner

Frigrav: Tildelt grav til kommunens innbyggere som kan rådes over uten avgift.

Festegrav: Grav hvor det er inngått avtale om bruk mot betaling av avgift.

Gravsted: Graver som er avtalt å feste sammen.

Urnegrav: Grav kun for urner med plass for inntil 4 urner.

Kistegrav: Grav for kiste, hvor det også er mulig å sette ned urner.

Fredningstid: Tidsrom fra siste gravlegging til graven kan gjenbrukes.

Festetid: Den tid det inngås avtale om bruk av en grav mot betaling av festeavgift.

Ansvarlig: Den som står som ansvarlig for en fri grav.

Fester: Den som står som part i festeavtale.

Anonym minnelund: Avsatt område på gravplassen for

anonym gravlegging.

Anonym grav: Grav uten fester. Gravens plassering kun er kjent for gravplassmyndighetene.

Gravstellsavtale: Forhåndsbetalt beløp til stell av grav.

§ 3 Tilvisning av grav

1. Avdøde personer innen kommunen gravlegges på den gravplassen de sokner til, forutsatt at de ikke gravlegges i festet grav eller i en annen kommune.

2. Avdøde personer som på grunn av sykdom eller alderdom har bodd i en annen kommune mot slutten av livet, betraktes på samme måte som kommunens egne innbyggere og har rett til fri grav såfremt graven blir tilvist.

3. SKF kan etter søknad tilvise grav til personer uten bopel i kommunen mot betaling av gjeldende avgifter og kostnader ved gravferden.

4. Frigraver tilvises etter gravplan for gravplassene.

5. Alle graver i Sandnes har enkel dybde.

6. Ved kremasjon og påfølgende urnenedsettelse faller bestemmelsen om soknetilhørighet bort, og en står fritt til å velge på hvilken gravplass urnen skal settes ned.

7. Sandnes og Gand gravlund er stengt for nye kistegraver. Nye urnegraver tilvises på disse gravlundene.

8. Riska gamle kirkegård er stengt for all gravlegging.

§ 4 Fredningstid og festetid

1. Fredningstid for kistegraver 20 år gjelder på:

Soma gravlund alle felt unntatt feltene 1, 2, 3, 4 og AA, AB, AC, AD, AE, AF, AG, AH

Høyland kirkegård alle felt unntatt feltene 1, 2, 3, 4, 5,

6, 7, 8, 9, og AA, AB, AC, AD, AE, AF, AG

Gand gravlund felt F (barnegraver)

Riska gravlund alle felt unntatt feltene AA, AB, AC, AD og BC, BD, BE

Høle kirkegård felt CA, CB, CC, CD og DA, EA

Sviland gravlund alle felt

Malmheim kirkegård alle felt unntatt feltene 1, 2, 3, 4, 5, og 7

Fredningstid for kistegraver 35 år gjelder for:

Soma gravlund feltene 1, 2, 3, 4 og AA, AB, AC, AD, AE, AF, AG, AH

Høyland kirkegård feltene 1, 3, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, og

AA, AB, AC, AD, AE, AF, AG

Sandnes nye og gamle gravlund alle felt

Gand gravlund alle felt unntatt felt F (barnegraver)

Riska gravlund feltene AA, AB, AC, AD og BC, BD, BE

Høle kirkegård feltene AA, AB, AC, AD, AE, AF, AG, AH og BA, BB, BC, BD, BE

Malmheim kirkegård feltene 1, 2, 3, 4, 5 og 7

Fredningstid for kistegraver er 20 år, for barn under 5 år og urnegraver.

Festetiden er 20 år ved feste av grav ved siden av i nytt gravsted.

Når festetiden og eller fredningstiden er ute er det anledning til å feste graven for nye 5 år av gangen. Festeren skal varsles i god tid før festetiden utløper. Er festet ikke fornyet innen 6 måneder etter forfall, faller gravstedet tilbake til gravplassen.

2. På gravfelt anlagt med doble festegraver kan det avtales feste av grav ved siden av frigrav. Gravene utgjør da ett gravsted.
3. Ved bruk av urnegrav kan det ikke festes en grav ved siden av.
4. Kirkelig fellesråd kan ta avgjørelse om gravlegging dersom den ansvarliges eller festerens samtykke til bruk av grav ikke kan innhentes.

§ 5 Grav og gravminne

1. Ved åpning av grav, kan jordmasser midlertidig legges på omkringliggende graver, og gravutstyr flyttes.
2. Montering an gravminne på kistegrav kan tidligst skje 3 måneder etter begravelsen. I mellomtiden kan det settes opp et midlertidig merke med avdødes navn på. Gravminne på urnegrav kan settes opp umiddelbart etter urnenedsettelsen.
3. På nytt festet gravsted plasseres gravminne i bakkant av den graven som er tatt i bruk og blir stående der for godt.
4. Fundament kan være inntil 10 cm bredere enn bredden på gravminnet.
5. Rammer, hele og delte plater settes opp etter disse minstekrav:
 - Kantstein omkring plantefelt, dvs. minst tre rette steinstykker som legges på tre sider av plantefeltet eller liggende plate foran gravminnet, skal flukte med terrenget omkring. Innrammingen utgjør da en del av plantefeltet. I fallende terreng trappes kantstein og plate i forhold til gravminnets fundament. Plate og fundament skal ikke være samme stykke.
 - Hel eller delt plate, med eller uten hull til planter, skal legges i drenerende masse og være 8 cm tykk. Avstand fra plantehull til ytterkant av plate skal være minst 8 cm.
 - Hel eller delt plate skal ha samme bredde som gravminnet og dybde tilpasset bedets tillatte mål inntil 60 cm, målt fra fundamentets bakkant.
 - Montering av dekorgjenstander som lykter, vaser mm må være slik at dette sikrer hurtig demontering. Ved plassering i plantefelt, må det være godt innenfor gravminnets ytre rammer.
 - Gravminner, dens fundament eller sokkel, fastmonterte dekorgjenstander, navneplater, og symboler regnes som del av gravminnet, og skal godkjennes av SKF.
 - SKF er ikke ansvarlig for skader på grav og gravutstyr ved naturhendinger, værverk, tyveri ol. SKF er heller ikke ansvarlig for skader på gravutstyr, med mindre det er utvist uaktsomhet fra gravplassenes ansatte.

§ 6 Særbestemmelser for gravminner

De alminnelige reglene om gravminner i gravferdslovens forskrifter kap.III, jfr. gravferdsloven kap.3 gjelder, med mindre graven er omfattet av særbestemmelse i vedlegg til disse vedtektene

§ 7 Beplantning og utstyr på graven

1. Planter, kranser, blomster og andre gjenstander som brukes ved gravferd eller pynting av grav, skal i sin helhet være komposterbare.
2. Privat bruk av kjemisk ugressmiddel er ikke tillatt. Beplantning skal samles på et felt foran gravminnet. Bredden på bedet
3. kan maksimalt tilsvare bredden på gravminnet. Dybden på bedet kan være maksimum 60 cm målt fra bakkant av gravminnet.
4. Løse gjenstander, gravutstyr og planter er den ansvarliges/festers ansvar. Dekorgjenstander og planter kan ikke være høyere eller bredere enn gravminnet og bedet. Disse må ikke være til hinder eller fare for driften av gravplassene.
5. Det er anledning til å tenne stearinlys og oljelampe. Det er ikke tillatt med gasslykter og lykter med solceller eller batteri.

§ 8 Gravstellsavtale

1. Ved innbetaling av et bestemt beløp fra ansvarlig for frigrav eller fester, vil SKF overta ansvar for planting og stell av grav for et avtalt tidsrom. Det skal i hvert tilfelle signeres en gravstellsavtale.
2. Midlene forvaltes av SKF. Det innbetalte beløp med tillegg av renter skal dekke utgiftene til planting og stell etter den inngåtte avtalen, til administrasjon og revisjon for et fastsatt tidspunkt. Beløpet skal også dekke eventuell merverdiavgift til staten, etter de bestemmelser som til enhver tid gjelder for SKF.
3. Det kan ikke gjøres avtale for lengre tid enn den foranliggende festetid eller en tilsvarende periode. Dersom det i avtaleperioden oppstår slike økonomiske forhold at midlene ikke strekker til, skal SKF gi melding om dette til den ansvarlige festeren. Da er det anledning til å øke kapitalen slik at den varer tiden ut. I motsatt fall vil planting og stell opphøre når midlene er oppbrukt.
4. Dersom det gjenstår en rest av kapital når avtaleperioden er ute, blir disse å anvende til forskjønnelse av gravplassen.

§ 9 Bårerom

1. Bårerom skal bare brukes til oppbevaring av døde i tiden frem til gravferden. Adgang til bårerom må avklares med SKF.
2. Liksyning kan bare finne sted etter samtykke fra den som sørger for gravferden.

§ 10 Næringsvirksomhet

1. SKF kan gi private næringsdrivende tillatelse til å drive ervervsmessig virksomhet på gravplassene i Sandnes.
2. De næringsdrivende må rette seg etter gjeldende lov, forskrift og vedtekter for gravplassene og må selv fjerne alt avfall og overskuddsmasse i forbindelse med det arbeidet de utfører. Tillatelse kan trekkes tilbake med øyeblikkelig virkning ved brudd på nevnte bestemmelse eller vilkår i tillatelsen.
3. Gravplassbetjeningen kan ikke mot godtgjørelse utføre tjenester for private eller næringsdrivende. De kan heller ikke engasjere seg i salg av varer eller tjenester som har med gravplassen å gjøre.

§ 11 Arbeid på gravplassene

Anleggs- og vedlikeholdsarbeid skal skje i arbeidstiden (kl 0700-1500) og må ikke utføres på søndager, helligdager eller offentlig høytidsdager.

§ 12 Ferdsel på gravplassene

1. Det er ikke tillatt med sykling, ridning eller kjøring med hest, aking, grilling eller å drive sport på gravplassene.
2. Hunder skal føres i bånd og gå ved siden av hundeeier/ansvarlig.
3. Visne blomster, kranser og annet avfall legges i beholdere som er bestemt til dette, eller fjernes fra gravplassene.
4. Det kan søkes skriftlig til SKF om kjøretillatelse ved dokumentert sykdom/ nedsatt bevegelsesevne.

§ 13 Anonyme minnelunder

1. Anonyme minnelunder består av graver hvor gravens plassering kun er kjent av SKF, og har ett felles minnesmerke.
2. Det er ikke adgang for pårørende å foreta beplantning på minnelundene. Eventuell beplantning i minnelund foretas av SKF. Pårørende som medbringer blomster, lys og kranser, plasserer dette på dertil anvist sted.
3. Anonyme graver kan ikke festes.
4. Fredningstiden gjelder som for graver for øvrig

§ 14 Urnefelt med felles gravminner

Feltene er utstyrt med gravminner som eies og forvaltes av gravplassmyndigheten. På hvert gravminne er det plass til inntil 16 navneplater. Hver grav har rett til å disponere inntil 4 navneplater mot innbetaling av de avgifter som til enhver tid gjelder. Gravplassmyndigheten sørger for montering av platene mot en avgift. Gravplassmyndigheten sørger for beplantning. Det forutsettes at graveier/ansvarlig for grav inngår gravstellsavtale for andel i felles beplantning for hele frednings-/ festetiden. Løs gravpynt tillates ikke.

Inskripsjon av det første navn dekkes av innbetalingen ved opprettelse av graven, mens de øvrige

inskripsjonene må dekkes av graveier.

§ 15 Beskrivelse av felt med maksimal gravminnebredde 60 cm

Soma: Urnegravfelt E/A, E/C, E/E
Gand: Barnegravfelt F
Riska: Urnegravfelt C/F
Høyland: Urnegravfelt D/A

§ 16 Bevaringsplan

SKF kan vedta å bevare enkeltgraver eller områder av en gravplass med gravminner og annet utstyr etter bestemte kriterier.

1. Avtale med festere der gravminne skal vernes

For gravminne og annet utstyr på grav som vernes og som er i privat eie, gjøres det skriftlig avtale med eieren (festeren) om vern. Ved eierskifte må det gjøres ny avtale. I avtalen forutsettes det

- at vernet ikke får følger for bruken av gravstedet
- at gravutstyret ikke kan suppleres eller forenkles
- at det likevel skal være anledning til å finne alternative løsninger for supplering av navn
- at alt gravutstyr overtas av gravplassen dersom festeavtalen opphører

2. Nye gravminner i vernede områder av gravplassen

Dersom det opprettes nye festeavtaler i områder som er vedtatt bevart, kan SKF stille særskilte krav til nye gravminner. Det skal legges vekt på materialbruk, form og størrelse, slik at det nye utstyret i størst mulig grad harmonerer med det som er bevart. Tidligere brukte gravminner kan gjenbrukes.

§ 17 Brudd på vedtektene

Dersom vedtektene ikke overholdes, kan SKF iverksette nødvendige tiltak for ansvarlig/ festers regning.

§ 18 Dispensasjon fra vedtektene

I særlige tilfeller kan SKF fravike vedtektene §§ 3-6 og 11.

§ 19 Ikrafttredelse og opphevelse av andre vedtekter

Vedtektene trer i kraft fra 14.08.2014

Fra den tid vedtektene trer i kraft oppheves:

Vedtekter for kirkegårdene i Sandnes kommune, vedtatt Sandnes kirkelige fellesråd 29.01.2003. Godkjent av Stavanger bispedømmeråd 17.12.2005.

6.7 KILDEHENVISNING

Lov om gravplasser, kremasjon og gravferd (gravferdsloven) av 07.06.1996, nr. 32, sist endret 01.07.2012.

Forskrifter til lov om gravplasser, kremasjon og gravferd (gravferdsforskriften) av 10.01.1997, nr. 16, sist endret 22.01.2014

Lov om Den norske kirke (kirkeloven) av 07.06.1996, nr. 31, sist endret 01.01.2014.

Lov inneholdende visse Bestemmelser om Behandlingen af Lig (likbehandlingsloven), av 4. juni 1898, sist endret 01.01.1995.

Lov om trudemssamfunn og ymist anna, av 13. juni 1969, nr. 25, sist endret 01.01.2006.

Lov om kulturminner (kulturminneloven), av 9. juni 1978, nr. 50, sist endret 01.01.2010.

Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven), av 27. juni 2008, nr. 71, sist endret 01.07.2006.

Lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven) av 21. juni 2013.

Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) av 19. juni 2009, sist endret 20.06.2014

Kirke- og undervisningsdepartementet 1989: *Den lokale kirkes ordning*. Norges offentlige utredninger (NOU) 1989: 7. Klingberg, Helge 1984: Beregning av gravplassbehov. *Kirkegårdskultur* 84(2): 30-32.

Klingberg, Helge 1990: Feste av grav. *Kirkegårdskultur* 90(1): 11-13.

Klingberg, Helge, Sørmoen, Od dbjørn og Wefald Aud (red) 2005: *Kirkegården, et levende kulturminne*, ARFO.

Klingberg, Helge 1997: *Kirkegårdsboka*. Forsythia forlag, Stokke.

Klingberg, Helge og Wefald, Aud 1994: *Bevaringsarbeid på kirkegårder*. Landslaget for Kirkegårdskultur, foreløpig utgave 25.08.94.

Landslaget for Kirkegårdskultur 1986: Gjenbruk og bevaring av kirkegårder. *Kirkegårdskultur* 86(1): Temahefte.

Landslaget for Kirkegårdskultur 1997: Forskrifter til gravferdsloven. *Kirkegårdskultur* 97(1): Temahefte.

Norges offentlige utredninger (NOU) 2006:2: *Staten og Den norske kirke*. Utredning fra Stat-kirke-utvalget oppnevnt ved kongelig resolusjon av 14. mars 2003. Avgitt til Kultur- og kirke departementet 31. januar 2006.

Wefald, Aud (red.) 1992: *Kirkegårdens ABC*. *Kirkegårdskultur* 92(1).

Grann, Siv Linette og Lie, Ida Rødahl 2009: *Nytte/kostnadsanalyse av kistebegravelse og kremasjon*. Semesteroppgave ECN 271 ved Universitetet for Miljø- og Biovitenskap på Ås.

Bergsåker, Jon 1964: *Høle gjennom hundreåra*. Utgjevar Høle kommune. (Kyrkja side 106-140).

Bratterud, Ingjerd 2006; Trær som viktige elementer på kirkegårdene. Internot notat.

Gand kirke – din kirke. Utgiver Gavekomiteen i Gand [1978]. Grude, Lensmand M. A. 1910: *Sandnæs' Historie 1860-1910*. Ingvald Dahle's Bogtrykkeri, Sandnæs. (Kap. IX, Kirkelige Forholde, side 142-162).

Grude, Lensmand M. A. 1914: *Jæderen 1814-1914. Bidrag til dens økonomiske og kommunale Udviklingshistorie*. 2den Del, Herredsbeskrivelser. Ingvald Dahles Forlag, Sandnes. (Kap. V, Høilands Prestegjeld, Sogn og Herred: pkt. 2 Kirkelige

Forholde, side 645-683).

Høyland, Høyland, Høyland, høyr Herrens ord. Høyland kyrkje 150 år 1841-1991. Høyland Menighet, Sandnes 1991. Kvasnes, O. J. B. 1937: Kirker, kirkegårder og prester i Høyland de siste hundre år og så langt tilbake saga ligg open for oss. I: *Høyland. Minneskrift til kommunejubileet 1837-1937*. Side 77-129. Ingvald Dahles Forlag, Sandnes.

Sandnes kirke 100 år 1882-1982. Festskrift ved 100 års jubileet for Sandnes kirke. «Helg og Yrke» august 1982.

Schanche Jonassen, J. 1964: *Sandnes gjennom 100 år. Trekk av byens historie*. Bind I. Utgitt av Sandnes kommune. (Kirkelige forhold side 171-186).

Schanche Jonassen, J. 1972: *Høyland gjennom 100 år. Fra bygdesamfunn til storkommune*. Bind III. Utgitt av Sandnes kommune. (De kirkelige forhold side 57-93. Høle kirke side 238-242. Riska kirke side 269-271).

Skadsem, Marius 1952: *Gamle kyrkjer i Høyland*. I: Ola Aurenes 1952: *Høyland gards- og ættesoge gjennom 400 år 1500-1900*. Side 51-52. Utgjeven ved Høyland kommune. Stavanger Aftenblad: 28. juni og 19. juni 1937. Sandnes nye gravkapell innvidd.

Fosså a/s 25.10.1984: Utredning om kirkegårdene i Sandnes kommune.

Fosså a/s 12.1986: Utredning om kirkegårdene i Sandnes kommune.

Rådmannen 03.06.1987: Brev om bystyrevedtak angående tempo- og prioriteringsplan for kirkegårdene.

Fosså a/s 10.1988: Utredning om kirkegårdene i Sandnes kommune. (Omhandler vesentlig kremasjon og krematorium).

Rådmannen 16.06.1989: Brev om bystyrevedtak angående tempo- og prioriteringsplan for kirkegårdene, samt om krematorium.

Møtereferat 05.02.1990: om framdrift av kirkegårdsprosjektene.

Byplansjefen 12.02.1990: Forslag til saksutredning om plassering av krematorium i Sandnes.

Møtereferat 26.10.1990: om kirkegårdssituasjonen.

Møtereferat 30.10.1990: om framdrift av kirkegårdsprosjektene.

Kirkevergen 28.11.1990: Notat om arbeidsoppgaver knyttet til gjenbruk av kirkegårdsareal.

Rådmannen 12.09.1991: Notat om statusoversikt for kirkegårdsutbyggingen.

Parksjefen 18.10.1994: Brev til byplansjefen om revisjon av kommuneplanen 1995 - 2010, areal til gravlundsmål.

Fosså a/s 02.1995: Gravlundsmelding for Sandnes kommune 1995-2020.

Fosså a/s 05.2001: Gravlundsmelding for Sandnes kommune 2001-2025.

Sandnes kommune 2014: Vedtekter for gravplassene i Sandnes kommune.

Sandnes kommune 04.2007: Gravlundsmelding for Sandnes 2006-2030.

Rådmannen 30.07.2008: Spørsmål om bygging av krematorium på Soma.

Møtereferat 14.10.2008: Bystyret legger til grunn at det ikke er aktuelt å bygge eget krematorium i Sandnes.

5.3.5 Diverse

Fischer, Norbert 1992: *»Das Herzchen, das hier liegt, das ist sein Leben los«* Historische Friedhöfe in Deutschland. Verlag am Galgenberg, Hamburg.

Fosså, Ove 1992: Der tiden står stille. *Byggekunst* 74(3): 174-176.

Groth, Henrik 1974: Stat og kultur, i *Samlede essays og kommentarer*. Cappelen, Oslo 1982, side 24.